

УНІВЕРСИТЕТ СУЧАСНИХ ЗНАНЬ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МАКАРОВЕЦЬ АЛЛА МИКОЛАЇВНА

Прим. № _____
УДК 342.9 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС АПАРАТУ СУДУ В УКРАЇНІ

12.00.07 — адміністративне право і процес;

фінансове право; інформаційне право

(081 — Право)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

(доктора філософії)

Дисертація містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів

мають посилання на відповідне джерело

Науковий керівник —

Музичук Олександр Миколайович,

доктор юридичних наук, професор,

заслужений юрист України

АНОТАЦІЯ

Макаровець А. М. Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 — Право). — Університет сучасних знань; Сумський державний університет. — Суми, 2018.

Дисертаційну роботу присвячено комплексному дослідженню змісту, структури та особливостей адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні і шляхів його вдосконалення. У зв'язку з цим, визначаються та аналізуються ключові історико-правові етапи розвитку та становлення сучасного апарату суду в Україні.

Уточнюється сутність поняття апарату суду — важливої складової суду як державного органу влади, що здійснює організаційне забезпечення діяльності суддів, судів і правосуддя в цілому і представлена системою штатних одиниць відповідно до затвердженої організаційної структури в порядку, передбаченому чинним законодавством, на які покладені відповідні управлінські, організаційні та розпорядчі повноваження.

Визначаються особливості апарату суду як суб'єкта адміністративно-правових відносин: 1) є специфічним допоміжним органом суду, діяльність якого прямо не пов'язана зі здійсненням судочинства і знаходиться поза сферою здійснення правосуддя; 2) його діяльність орієнтована на організаційне, кадрове, матеріальне, фінансове, інформаційне, технічне та інше забезпечення суду задля безперебійної та своєчасної його роботи; 3) має правову природу, його діяльність регулюється нормами адміністративного права; 4) наділений комплексом кореспондуючих суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, передбачених відповідними нормами адміністративного права, має власну правосуб'єктність; 5) виступає суб'єктом зовнішніх адміністративно-правових відносин (вступає у взаємодію з органами не лише судової, але й законодавчої та виконавчої

влади, громадянами, тощо); 6) є суб'єктом внутрішнього державного управління, що проявляється у відповідних адміністративно-правових відносинах між керівництвом суду та працівниками апарату судів, а також іншими суб'єктами адміністративно-правових відносин, які виникають у сфері діяльності апарату суду з приводу визначення і формування структури суду, організації його роботи, розподілу навантаження, повноважень між працівниками апаратів судів, тощо; 7) його діяльність носить організаційний, управлінський та владно-розпорядчий характер; 8) вступає в адміністративно-правові відносини як на підставі ієрархічного підпорядкування, так і на умовах рівності сторін; 9) у разі порушення адміністративно-правової норми несе переважно адміністративну відповідальність; 10) характеризується специфічним статусом керівника апарату суду, різнопланові завдання та повноваження якого стосуються як організації роботи суду як установи, так і одночасно поширюються на працівників апарату; 11) особливості апарату суду як суб'єкта адміністративно-правових відносин визначаються рівнем, місцем, статусом конкретного суду, тощо.

Обґрунтовується, що створення організаційної структури апарату суду і її належне правове врегулювання уможливорює досягнення мети і реалізацію завдань і функцій апарату суду, що полягає передусім у якісному організаційному забезпеченні своєчасної, повної, публічної і незалежної роботи суду для здійснення справедливого правосуддя і, відповідно, необхідних і достатніх умов для реалізації прав і виконання обов'язків учасниками судового процесу, для функціонування суду, роботи в суді й перебування в ньому суддів, працівників суду та громадян.

У результаті аналізу значного масиву нормативно-правових актів, які у своїй сукупності становлять правові засади діяльності апарату суду, пропонується класифікувати їх не лише за ієрархією в системі джерел права, але й за призначенням на наступні групи: 1) організаційно-управлінського характеру, які регламентують порядок створення, організації, управління,

функціонування та діяльності апарату суду, його взаємодії з іншими учасниками правовідносин у системі правосуддя; 2) забезпечувального характеру, які регламентують питання матеріального та фінансового забезпечення діяльності апарату суду; 3) кадрового спрямування, що покликані реалізовувати кадрову політику в системі діяльності судів; 4) контрольного напрямку для реалізації контролю за правомірністю діяльності апарату суду, дисципліною, недопущенням корупції, тощо; 5) нормативно-етичного характеру для встановлення і додержання правил поведінки працівників апарату суду, недопущення конфліктів інтересів і т.п.

Обґрунтовується, що вагоме місце адміністративно-правового регулювання в правових засадах діяльності апарату суду обумовлене передусім організаційним та управлінським спрямуванням діяльності апарату суду, а також нагальною потребою в чіткій і детальній регламентації всіх адміністративно-правових аспектів створення, організації, функціонування, діяльності та взаємодії апарату суду задля забезпечення ефективної та якісної роботи суддів і, відповідно, реалізації гарантованого державою права на справедливий суд, захист і відновлення порушених прав і інтересів в суді.

З'ясовано три теоретичних аспекти визначення змісту адміністративно-правового статусу: 1) тотожність з поняттям правосуб'єктності; 2) встановлені на законодавчому рівні права та обов'язки суб'єкта; 3) система визначених нормативно прав, свобод, обов'язків, законних інтересів та юридичної відповідальності, які гарантуються державою та є основою для визначення суб'єктом своєї поведінки у суспільстві.

Розкривається сутність поняття адміністративно-правового статусу працівників апарату суду як правового положення, що відображає його роль та місце в системі правовідносин, взаємозв'язок з іншими учасниками правовідносин, а також закріплює його права, обов'язки та юридичну відповідальність, зумовлені до нього завданнями та повноваженнями.

Визначається, що перелік елементів адміністративно-правового статусу апарату суду є широким та містить у собі права та свободи, законні інтереси,

обов'язки та юридичну відповідальність, правосуб'єктність, посадові завдання та функції особи та установи в цілому, правові форми діяльності установи. Характеризуються зазначені елементи адміністративно-правового статусу апарату суду і визначаються їх специфічні особливості.

Пропонуються шляхи удосконалення адміністративного законодавства, яке регулює діяльність апарату суду: 1) у п. 1 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріпити чітке визначення апарату суду, позиціонуючи його при цьому як складову суду, що в підсумку сприятиме закріпленню та реалізації особливого адміністративно-правового статусу апарату суду; 2) установити термінологічну визначеність стосовно посад працівників апарату суду, вносячи зміни до ст.ст. 155, 157–159 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Типового положення про апарат суду, Типових посадових інструкцій працівників апарату суду, тощо; 3) у п. 7 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріпити структуру апарату суду; 4) чітко розмежувати функції і повноваження голови суду та керівника апарату суду, суддів і помічників суддів, керівників судового апарату та керівників його структурних підрозділів; 5) до Глави 3 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» внести доповнення щодо висвітлення адміністративно-правового статусу апарату суду в цілому і, зокрема, окремих категорій працівників апарату суду; 6) внести відповідні зміни до Закону України «Про державну службу» щодо врегулювання правового статусу державних службовців — працівників суду, віднесення їх до посад державної служби, оскільки не міститься прямої вказівки на групи/підгрупи, до яких потрібно відносити ту чи іншу посаду в апараті того чи іншого суду; 7) у ч. 2 ст. 149 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та п. 16 Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів закріпити конкретні аспекти відповідальності керівника апарату суду та інших працівників (відповідальний перед ким, межі і види відповідальності, підстави та види стягнень і заохочень).

Виявляються основні напрямки оптимізації структури та діяльності апарату суду: 1) чітке визначення та законодавче закріплення типової структури судів різних рівнів, однозначних підстав та необхідних умов для створення управлінь, відділів, служб чи інших структурних одиниць в апараті суду; їх компетенції, функцій та повноважень, особливостей взаємодії, тощо; 2) оновлення типових посадових інструкцій задля уникнення дублювання функцій і повноважень, економії фінансових ресурсів, підвищення освітньо-кваліфікаційних вимог; 3) розробка та впровадження стандартів та показників ефективності діяльності апарату суду та його окремих працівників; 4) пошук шляхів підвищення рівня фінансового, матеріально-технічного та соціально-побутового забезпечення діяльності апарату суду; 5) забезпечення належного розподілу (перегляду розподілу) навантаження між суддями та працівниками апарату суду, між головою суду та керівником апарату суду; 6) запровадження інноваційних, інформаційно-комунікаційних і безпекових технологій, реорганізація та автоматизація більшості робочих процесів в апараті суду; 7) здійснення стратегічного планування діяльності апарату суду та ін.

Обґрунтовуються незадовільний стан реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду в сучасних умовах і, відповідно, необхідність їх розвитку та вдосконалення за такими основними напрямками: 1) закріплення чіткого переліку, змісту і особливостей гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду на рівні закону; 2) дотримання та фактичне впровадження положень Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам–членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, від 17 листопада 2010 р. щодо достатності в судах ресурсів, приміщень та устаткування; 3) систематизація та узгодження законодавства про державну службу, як і законодавства про судоустрій і статус суддів; 4) підвищення рівня фінансування судів загальної юрисдикції; 5) вирішення питання підвищення та розмежування рівня оплати працівників апарату судів різних посад; 6) забезпечення дієвого, а не

декларативного державного захисту працівників апарату судів;
7) покращення матеріально-технічного, інформаційного та іншого забезпечення діяльності апарату суду.

Виявляються основні можливості використання в Україні зарубіжного досвіду діяльності апарату суду, а саме: 1) реформування національного законодавства у сфері діяльності апарату суду шляхом приведення його у відповідність із європейськими нормами і стандартами, зокрема, орієнтуючись на Угоду про асоціацію України та Європейського Союзу, Рекомендацію CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, від 17.11.2010 р., тощо; 2) забезпечення судів достатнім обсягом ресурсів, приміщень та устаткування, новітніми інформаційними технологіями і т.п. (досвід країн Європейського Союзу); 3) оптимізація кількості суддів та допоміжного персоналу з орієнтацією на передання вирішення всіх несудових питань кваліфікованому апарату суду (досвід країн Європейського Союзу); 4) перейняття досвіду Франції, Німеччини, Австрії із віднесення всіх працівників апарату суду до державних службовців різних груп із обґрунтованим розмежуванням посадових окладів гідного розміру; 5) запровадження інституту спеціальних працівників апарату суду (чи надання даних повноважень помічникам суддів) за моделлю Австрії та Німеччини, де в тому числі працюють працівники апарату суду, які в передбачених законом випадках виконують функції судді (Rechtspfleger); б) передання справ наказного провадження та щодо безспірних правовідносин до компетенції спеціальних працівників апарату суду (на кшталт Rechtspfleger).

Ключові слова: суд, апарат суду, адміністративно-правовий статус, адміністративне законодавство, адміністративно-правове регулювання, організаційне забезпечення, компетенція, повноваження, керівник апарату суду.

SUMMARY

Makarovets A. M. Administrative and Legal Status of the Court Apparatus in Ukraine. — Qualifying scientific work as the manuscript.

The thesis for a candidate's degree (PhD) by the specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; informational law (081 – Jurisprudence). – The University of Modern Knowledge; Sumy State University. – Sumy, 2018.

The dissertation is focused on the comprehensive study of the content, structure and peculiarities of the administrative and legal status of the court apparatus in Ukraine and the ways of its improvement. In this regard, the key historical and legal stages of the development and formation of the modern court apparatus in Ukraine have been determined and analyzed.

The author has clarified the essence of the notion of the court apparatus – an important component of the court as the state agency that carries out the organizational provision of the activities of judges, courts and justice in the whole and is represented by the system of staff units in accordance with the approved organizational structure according to the procedure provided by the current legislation, which are assigned with the appropriate administrative, organizational and regulatory authorities.

The author has defined the peculiarities of the court apparatus as the subject of administrative and legal relations: 1) it is a specific subsidiary agency of the court, which activity is not directly related to the implementation of legal proceedings and is outside the sphere of administration of justice; 2) its activity is focused on organizational, staffing, material, financial, informational, technical and other provision of the court for the uninterrupted and timely performance of its work; 3) has the legal nature, its activities are regulated by the norms of administrative law; 4) is endowed with a set of correspondent subjective rights and legal obligations, provided by the relevant norms of administrative law, has its own legal personality; 5) acts as the subject of external administrative and legal relations (enters into interaction with agencies not only judicial, but also legislative

and executive power, citizens, etc.); 6) is the subject of internal state administration, which is manifested in the relevant administrative and legal relations between the court leadership and the staff of the court apparatus, as well as other subjects of administrative and legal relations that arise in the sphere of the court apparatus activity on determining and formation of the court structure, organization of its work, distribution of caseload, powers between the employees of the courts apparatus, etc.; 7) its activities have organizational, managerial, imperative and administrative nature; 8) enters into administrative and legal relations both on the basis of hierarchical subordination and on the terms of equality of the parties; 9) in the case of violation of administrative and legal norm has mainly administrative liability; 10) is characterized by the specific status of the head of the court apparatus, whose diverse tasks and powers concern both the organization of the work of the court as an institution and at the same time are applied to employees of the apparatus; 11) the peculiarities of the court apparatus as the subject of administrative and legal relations are determined by the level, place, status of a particular court, etc.

It has been substantiated that the creation of the organizational structure of the court apparatus and its proper legal settlement enables the achievement of the objective and the realization of the tasks and functions of the court apparatus, which primarily consists of high-quality organizational provision of timely, complete, public and independent work of the court for the implementation of justice and, accordingly, necessary and sufficient conditions for the exercise of the rights and performance of duties by the participants in the trial, for the court's functioning, for court's operation and for staying judges, court officers and citizens there.

As a result of the analysis of a considerable array of regulatory acts, which, in their totality, constitute the legal principles for the operation of the court apparatus, the author has offered to classify them to the following groups not only according to the hierarchy in the system of sources of law, but also in accordance with the application: 1) of organizational and managerial nature that regulate the

procedure for the establishment, organization, management, functioning and operation of the court apparatus, its interaction with other participants of legal relations within the justice system; 2) of providing nature that regulate issues of material and financial provision of the court apparatus activity; 3) of personnel direction designed to implement the personnel policy in the system of the court activity; 4) of control direction for exercising control over the lawfulness of the court apparatus activity, discipline, preventing corruption, etc.; 5) of normative and ethical nature for the establishment and observance of the rules of conduct of the employees of the court apparatus, prevention of competitive interest, etc.

It has been substantiated that the important place of administrative and legal regulation within legal principles of the activity of the court apparatus is primarily due to the organizational and managerial orientation of the court apparatus activity, as well as the urgent need for a clear and detailed regulation of all administrative and legal aspects of the establishment, organization, functioning, activity and interaction of the court apparatus in order to ensure the efficient and high-quality work of judges and, accordingly, the realization of the guaranteed by the state right to a fair trial, protection and restoration of violated rights and interests in the court.

The author has found out three theoretical aspects of determining the content of the administrative and legal status: 1) identity with the notion of legal personality; 2) the rights and obligations of the subject established at the legislative level; 3) the system of legislatively defined rights, freedoms, duties, legitimate interests and legal liability, which are guaranteed by the state and are the basis for determining the subject's behavior in society.

The author has revealed the essence of the concept of the administrative and legal status of the employees of the court apparatus as a legal provision, which reflects its role and place in the system of legal relations, the interaction with other participants in the legal relations, and consolidates its rights, duties and legal liability, predetermined by the tasks and authorities.

It has been determined that the list of elements of the administrative and legal status of the court apparatus is broad and includes the rights and freedoms, legitimate interests, duties and legal liability, legal personality, work-related tasks and functions of a person and an institution in the whole, legal forms of the institution's activity. Indicated elements of the administrative and legal status of the court apparatus have been characterized; and their specific features have been determined.

The author has offered the ways of improving administrative legislation, which regulates the activity of the court apparatus: 1) to consolidate the clear definition of the court apparatus in c. 1 of the Art. 155 of the Law of Ukraine "On the Judicial System and Status of Judges", positioning it at the same time as a constituent part of the court, which will eventually facilitate the consolidation and implementation of the special administrative and legal status of the court apparatus; 2) to establish terminological certainty with regard to the positions of the employees of the court apparatus, making amendments to the Articles 155, 157-159 of the Law of Ukraine "On the Judicial System and Status of Judges", Typical Regulations on the Court Apparatus, Typical Official Instructions of the Employees of the Court Apparatus, etc.; 3) to consolidate the structure of the court apparatus in c. 7 of the Art. 155 of the Law of Ukraine "On the Judicial System and Status of Judges"; 4) to clearly delineate the functions and powers of the court chairman and the head of the court apparatus, judges and assistants of judges, heads of the court apparatus and heads of its structural divisions; 5) to amend the Chapter 3 of the Law of Ukraine "On the Judicial System and Status of Judges" in regard of highlighting the administrative and legal status of the court apparatus in general and, certain categories of employees of the court apparatus in particular; 6) to make appropriate amendments to the Law of Ukraine "On Civil Service" regarding the settlement of the legal status of civil servants – the employees of the court, assigning them to civil service positions, as there is no direct indication of the groups / subgroups to which one or other position must be assigned to in the apparatus of any court; 7) to consolidate specific aspects of the liability of the head

of the court apparatus and other employees (limits and types of responsibility, grounds and types of penalties and incentives) in p. 2 of the Art. 149 of the Law of Ukraine “On the Judicial System and Status of Judges” and paragraph 16 of the Typical Regulations on the Apparatus of Local and Appellate Courts.

The author has revealed the main directions for optimization of the structure and activity of the court apparatus: 1) clear definition and legislative consolidation of the typical structure of courts of different levels, unambiguous grounds and necessary conditions for the creation of departments, divisions, services or other structural units in the court apparatus; their competencies, functions and authorities, features of interaction, etc.; 2) updating typical position instructions in order to avoid duplication of functions and authorities, saving financial resources, improving educational and qualification requirements; 3) development and implementation of standards and indicators of the effectiveness of the court apparatus and its individual employees; 4) search for ways to increase the level of financial, logistical and social provision of the court apparatus activity; 5) ensuring proper distribution (reviewing the distribution) of the caseload between judges and employees of the court apparatus, between the court chairman and the head of the court apparatus; 6) implementation of innovative, information, communication and security technologies, reorganization and automation of the majority of work processes in the court apparatus; 7) implementation of strategic planning of the court apparatus activity, etc.

The author has substantiated unsatisfactory state of the implementation of the administrative and legal status of the court apparatus in modern conditions and, accordingly, the need for their development and improvement in the following main areas: 1) the establishment of a clear list, content and peculiarities of the guarantees for the implementation of the administrative and legal status of the court apparatus at the level of the law; 2) compliance with and actual implementation of the provisions of Recommendation CM / Rec (2010) 12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States on judges: independence, efficiency and responsibilities, dated from November 17, 2010,

regarding the adequacy of resources, premises and equipment in the courts; 3) systematization and harmonization of legislation on civil service, as well as the legislation on the judicial system and the status of judges; 4) raising the level of financing of the courts of general jurisdiction; 5) resolution of the issue of raising and differentiating the level of payment for the employees of the court apparatus on different positions; 6) ensuring effective, but not declarative state protection of the employees of the court apparatus.

The author has revealed the main possibilities of using international experience of the court apparatus activity in Ukraine, namely: 1) reforming the national legislation in the sphere of the court apparatus activity by bringing it in line with European norms and standards, in particular, based on the Association Agreement between Ukraine and the European Union, Recommendation CM / Rec (2010) 12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States on judges: independence, effectiveness and responsibilities, dated from November 17, 2010, etc.; 2) provision of courts with sufficient resources, premises and equipment, up-to-date information technologies, etc. (experience of the European Union countries); 3) optimization of the number of judges and auxiliary personnel with a focus on the transfer of all non-judicial issues to the competent court apparatus (experience of the European Union countries); 4) the perception of the experience of France, Germany, Austria in assigning all employees of the court apparatus to civil servants of different groups with a reasonable distinction of salaries of decent size; 5) the implementation of the institution of special staff of the court apparatus (or the provision of these powers to assistant judges) on the Austria and Germany model, where the employees of the court apparatus work, who, in cases provided by the law, perform functions of judges (Rechtspfleger); 6) the transfer of cases of writ proceedings and regarding undisputed legal relations to the competence of specialists of the court apparatus (like the Rechtspfleger).

Key words: court, court apparatus, administrative and legal status, administrative legislation, administrative and legal regulation, organizational provision, competence, authorities, head of the court apparatus.

Список публікацій здобувача:

1. Макаровець А. Н. Организационная структура аппарата суда. *Право и Политика*. 2016. № 4. С. 40–45.
2. Макаровець А. М. Історико-правовий аналіз розвитку та становлення сучасного апарату суду в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 63–68.
3. Макаровець А. М. Правові засади діяльності апарату суду та місце серед них адміністративно-правового регулювання. *Право і Безпека*. 2017. № 4. С. 56–62.
4. Макаровець А. М. Поняття адміністративно-правового статусу апарату суду. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2017. № 5. С. 241–246. URL:http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_38.pdfDOI:
<http://doi.org/10.5281/zenodo.1203342>
5. Макаровець А. Н. Особенности юридической ответственности работников аппарата суда. *Право и Закон*. 2017. № 2. С. 222–226.
6. Макаровець А. М. Особливості компетенції апарату суду. *Право UA*. 2018. № 1. С. 26–30.
7. Макаровець А. М. Вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує діяльність апарату суду в Україні. *Верховенство права*. 2018. № 1. С. 50–56.
8. Макаровець А. М. Розвиток гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні. *Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 28–29 лип. 2017 р.)*. Запоріжжя: Запоріз. міська громад. орг. «Істина», 2017. С. 87–90.
9. Макаровець А. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду. *Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 жовт. 2017 р.)*. – Х.: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2017. С. 38–41.

10. Макаровець А. М. Особливості апарату суду як суб'єкта адміністративно-правових відносин. Права та обов'язки людини у сучасному світі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 10–11 листопада 2017 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 113–115.

11. Макаровець А. М. Завдання і функції апарату суду. Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 12–13 січня 2018 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 64–66.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ	
АПАРАТІВ СУДІВ В УКРАЇНІ.....	
	28
1.1 Історико-правовий аналіз розвитку та становлення сучасного апарату суду в Україні.....	28
1.2 Особливості апарату суду як суб'єкта адміністративно-правових відносин.....	37
1.3 Організаційна структура апарату суду.....	46
1.4 Правові засади діяльності апарату суду та місце серед них адміністративно-правового регулювання	61
Висновки до розділу 1.....	75
РОЗДІЛ 2 СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-	
ПРАВОВОГО СТАТУСУ АПАРАТУ СУДУ В УКРАЇНІ.....	
	78
2.1 Поняття та елементи адміністративно-правового статусу апарату суду.....	78
2.2 Завдання та функції апарату суду.....	86
2.3 Компетенція апарату суду.....	97
2.4 Особливості юридичної відповідальності працівників апарату суду.....	107
Висновки до розділу 2.....	120
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ АПАРАТУ СУДУ В	
УКРАЇНІ.....	
	122
3.1 Вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує діяльність апарату суду в Україні.....	122
3.2 Напрямки оптимізації структури та організації діяльності апарату суду в Україні.....	136

3.3 Розвиток гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні.....	147
3.4 Зарубіжний досвід організації діяльності апарату суду та можливості його використання в Україні.....	159
Висновки до розділу 3.....	170
ВИСНОВКИ.....	173
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	181
ДОДАТКИ.....	207

ВСТУП

Актуальність теми. У контексті судової реформи в Україні питання розвитку та становлення ефективної системи судової влади набуває якісно нового значення й сьогодні залишається одним із пріоритетних і стратегічно важливих на шляху євроінтеграції та приведення вітчизняної системи судочинства до європейських норм і стандартів з метою, в першу чергу, повного й неупередженого захисту прав і свобод громадян, юридичних осіб і держави. Вирішення зазначеної проблеми суттєво залежить від адміністративно-правового регулювання та безпосередньої організації діяльності органів судової влади. Зокрема, важливе значення в даному процесі має апарат суду, на який покладені завдання щодо організаційного, інформаційного, матеріально-технічного та іншого забезпечення діяльності суддів і суду того чи іншого рівня.

Отже, актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена як соціальною значущістю інституту апарату суду, так і широким колом повноважень, які реалізуються працівниками апарату суду для забезпечення ефективного функціонування зазначеного інституту. Проте сучасний стан діяльності апаратів судів та її адміністративно-правового регулювання характеризується низкою прогалин і недоліків, що потребують нагального усунення.

Сучасне адміністративне законодавство України повною мірою не охоплює всіх аспектів діяльності апарату суду й специфічних адміністративно-правових відносин, які виникають за його участі. Апарат суду у своїй повсякденній діяльності стикається з відсутністю чітко визначених переліку і змісту гарантій на законодавчому рівні та мінімальною ресурсною забезпеченістю реалізації, передусім, соціально-економічних прав.

Тому дослідження питання адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні, особливостей його правового регулювання та можливих

шляхів удосконалення є актуальним, оскільки саме від своєчасної, оптимальної та якісної роботи апарату суду залежить рівень ефективності праці суддів і судової системи в цілому.

Окремі аспекти адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні досліджували вітчизняні та зарубіжні правознавці, зокрема: Є. В. Авдеєнко, Р. М. Аюпова, Д. Б. Баронін, Ю. В. Баулін, В. М. Бевзенко, І. Й. Бойко, С. О. Бондар, А. Л. Борко, М. Й. Вільгушинський, Т. В. Галайденко, Ю. В. Гаруст, В. А. Гомада, М. К. Гримич, Б. В. Деревянко, А. А. Іванищук, В. С. Єгорова, Л. О. Ємець, О. В. Закропивний, М. К. Закурін, П. Ф. Карпечкін, Д. В. Кіреєв, В. М. Коваль, Т. М. Кравцова, А. М. Куліш, В. І. Курило, О. П. Кучинська, В. Т. Маляренко, І. Є. Марочкін, О. М. Мартинова, В. Ю. Мащук, І. Б. Михайловська, Р. С. Мельник, Л. М. Москвич, О. М. Музичук, Г. Я. Наконечна, С. Ю. Обрусна, І. М. Осика, В. В. Пахомов, І. В. Петренко, І. Л. Петрухін, П. П. Пилипчук, Д. М. Притика, А. В. Рибас, С. С. Резнікова, В. В. Рунова, А. В. Сагун, М. Ф. Селівон, В. В. Сердюк, О. І. Сироїд, М. В. Старинський, В. С. Стефанюк, А. А. Стрижак, В. В. Сухонос, І. Є. Туркіна, М. І. Шатерніков, С. П. Штелик, С. Г. Штогун, Д. Ю. Шпенев тощо. Однак, незважаючи на беззаперечну актуальність наукових досліджень щодо правового статусу органів судової влади, наукові дослідження цієї проблематики майже відсутні. Низка питань щодо змісту та особливостей адміністративно-правового статусу апарату суду висвітлена фрагментарно й потребує подальшого дослідження. При цьому адміністративно-правовий статус апарату суду перебуває в стані перманентної трансформації, відповідно й питання адміністративно-правового статусу апаратів судів, належного забезпечення діяльності судів, суддів і судового процесу в оновленому законодавстві про судоустрій вирішені не повною мірою.

Таким чином, необхідність удосконалення діяльності апарату суду, недостатня розробленість цих питань на теоретичному рівні, з одного боку, та відсутність ґрунтовних досліджень учених з цієї проблематики – з іншого,

обумовлюють своєчасність та актуальність комплексного дослідження адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до основних положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., Пріоритетних напрямів наукових досліджень Університету сучасних знань на 2017–2022 рр. (протокол Вченої ради Університету сучасних знань № 3 від 08.12.2016).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексне дослідження змісту, структури та особливостей адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні і напрямків його удосконалення на основі аналізу й узагальнення адміністративного законодавства та практики його застосування, а також зарубіжного досвіду діяльності апарату суду.

Для досягнення поставленої мети в дисертаційному дослідженні необхідно вирішити такі основні *задачі*:

- встановити закономірності розвитку та становлення сучасного апарату суду в Україні;
- охарактеризувати апарат суду як суб'єкт адміністративно-правових відносин і визначити його особливості;
- окреслити особливості організаційної структури апарату суду;
- розкрити правові засади діяльності апарату суду й визначити місце серед них адміністративно-правового регулювання та його особливості;
- визначити поняття та елементи адміністративно-правового статусу апарату суду;
- систематизувати функції та завдання апарату суду;
- узагальнити компетенцію апарату суду;

- встановити особливості юридичної відповідальності працівників апарату суду;
- опрацювати шляхи вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує діяльність апарату суду в Україні;
- визначити напрямки оптимізації структури та організації діяльності апарату суду в Україні;
- розкрити шляхи розвитку юридичних гарантій функціонування апаратів судів в Україні;
- узагальнити зарубіжний досвід організації діяльності апарату суду та можливості його використання в Україні.

Об'єктом дослідження є адміністративно-правові відносини, що виникають під час діяльності апарату суду.

Предмет дослідження становить адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення мети дисертаційної роботи, наукової обґрунтованості та об'єктивності її результатів було використано комплекс загальних і спеціальних методів наукового пізнання. Завдяки методам діалектики було встановлено місце і значущість апарату суду в забезпеченні здійснення правосуддя та функціонування судової системи, а також адміністративно-правового регулювання його діяльності (підрозділи 1.1, 1.2, 1.4, 2.1, 3.1). Системний підхід надав змогу дослідити адміністративно-правовий статус апарату суду як окремого елемента державного органу – суду, а також функції, завдання та компетенцію апарату суду у взаємозв'язку з іншими елементами системи судової влади в Україні (підрозділи 1.2, 2.2 – 2.4, 3.2, 3.4). Загальні методи аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, індукції, дедукції, аналогії було застосовано в процесі з'ясування та уточнення термінологічного апарату щодо діяльності апарату суду та його адміністративно-правового статусу, змісту останнього та його особливостей (підрозділи 1.2 – 1.4, 2.1 – 2.4, 3.2, 3.3). За допомогою історико-правового аналізу були визначені й охарактеризовані етапи

розвитку та становлення сучасного апарату суду в Україні та його правового регулювання (підрозділи 1.1, 1.4). З'ясуванню організаційної структури апарату суду та напрямків її оптимізації, функцій і завдань апарату суду сприяли методи структурно-функціонального аналізу (підрозділи 1.3, 2.2, 2.3, 3.2). Шляхом застосування методу тлумачення норм права було проаналізовано особливості юридичної відповідальності працівників апарату суду, правові засади діяльності апарату суду та шляхи їх удосконалення, висвітлено проблему розвитку гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні тощо (підрозділи 1.4, 2.1, 3.1 – 3.3). За допомогою аналітичного та спеціального юридичного методів пізнання були встановлені недоліки адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні, виявлені можливості використання зарубіжного досвіду в цьому напрямку, надані пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення адміністративно-правового статусу апарату суду (підрозділи 3.1 – 3.4).

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять наукові праці фахівців у галузі філософії, теорії управління, загальної теорії держави і права, адміністративного права, інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних дослідників. Нормативною основою дослідження є Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, закони та підзаконні нормативно-правові акти, які становлять правові засади діяльності апарату суду. Інформаційну та емпіричну основу дисертації становлять узагальнення практики діяльності судів та їх апаратів, довідкові видання, статистичні матеріали. У ході підготовки дисертації автором використано власний досвід роботи в судовій системі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є однією з перших спроб, з набуттям чинності новою редакцією Закону України «Про судоустрій і статус суддів», комплексно, з використанням сучасних методів пізнання визначити сутність та особливості адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні та виробити

авторське бачення шляхів його удосконалення. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків. Основні з них такі:

вперше:

– визначені та проаналізовані історико-правові етапи розвитку та становлення сучасного апарату суду в Україні: часи Київської Русі; перебування України під владою Польського королівства та Литовського князівства; часи Запорозької Січі; перебування України в складі Російської імперії; період УНР та Директорії, радянський період; період проголошення незалежності України та прийняття Конституції України; період розвитку демократичних засад судочинства;

– встановлені особливості апарату суду як суб'єкта адміністративно-правових відносин, які обумовлені рівнем, місцем та статусом конкретного суду;

– окреслені основні напрямки оптимізації структури та діяльності апарату суду, які спрямовані на підвищення рівня фінансового, матеріально-технічного та соціально-побутового забезпечення діяльності апарату суду; забезпечення належного розподілу (перегляду розподілу) навантаження між суддями та працівниками апарату суду, між головою суду та керівником апарату суду;

– запропоновано авторське визначення поняття юридичних гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду як системи взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих норм права, які закріплені на конституційному, законодавчому та підзаконному рівнях і встановлюють організаційно-правові умови, методи та засоби впливу на суб'єктів адміністративно-правових відносин за участю апарату суду, застосування яких уможлиблює фактичну реалізацію декларативно проголошеного адміністративно-правового статусу апарату суду в цілому та окремих категорій посад його працівників;

– запропоновані напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює діяльність апарату суду;

удосконалено:

– поняття апарату суду, під яким, на відміну від існуючих визначень, запропоновано розуміти важливу складову суду як державного органу влади, що здійснює організаційне забезпечення діяльності суддів, судів і правосуддя в цілому і представлена системою штатних одиниць відповідно до затвердженої організаційної структури в порядку, передбаченому чинним законодавством, на які покладені відповідні управлінські, організаційні та розпорядчі повноваження;

– класифікацію адміністративно-правових актів, що регулюють діяльність апарату суду в Україні, яку запропоновано здійснювати не лише за ієрархією в системі джерел права, але й за призначенням, наступним чином: 1) організаційно-управлінського характеру; 2) забезпечувального характеру; 3) кадрового спрямування; 4) контрольного напрямку; 5) нормативно-етичного характеру;

– підхід до розуміння системи функцій апаратів судів: 1) організаційне забезпечення роботи суду; 2) документообіг для забезпечення роботи суду; 3) інформаційно-технічне забезпечення та представницька діяльність; 4) матеріально-технічне та фінансове забезпечення; 5) інформаційно-методичне забезпечення; 6) кадрове забезпечення; 7) міжнародне співробітництво в галузі права; 8) забезпечення роботи апарату суду в інших сферах діяльності;

– визначення поняття оптимізації структури та діяльності апарату суду, що полягає у впровадженні комплексу процесів, механізмів, методів і заходів для досягнення такого стану організаційної структури та безпосередньої діяльності апарату суду, за якого буде забезпечено своєчасний і оперативний, неупереджений і справедливий, незалежний і повний розгляд наявних справ у тому чи іншому суді при мінімально

можливих витратах часу на їх розгляд та вирішення, кадрових, фінансових та інших ресурсів суду;

– теоретико-правовий підхід до виявлення можливостей використання в Україні зарубіжного досвіду діяльності апарату суду, в результаті якого акцентовано увагу на необхідності приведення його у відповідність з європейськими нормами і стандартами, зокрема орієнтуючись на Угоду про асоціацію України та Європейського Союзу, Рекомендацію CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів;

дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування місця адміністративно-правового регулювання в системі правових засад діяльності апарату суду, що обумовлено, передусім, організаційним та управлінським спрямуванням діяльності апарату суду, а також нагальною потребою в чіткій і детальній регламентації всіх адміністративно-правових аспектів створення, організації, функціонування, діяльності та взаємодії апарату суду задля забезпечення ефективної та якісної роботи суддів і, відповідно, реалізації гарантованого державою права на справедливий суд, захист і відновлення порушених прав і інтересів у суді;

– теоретичні аспекти визначення змісту адміністративно-правового статусу апарату суду: 1) тотожність з поняттям правосуб'єктності; 2) встановлені на законодавчому рівні права та обов'язки суб'єкта; 3) система нормативно визначених прав, свобод, обов'язків, законних інтересів та юридичної відповідальності, які гарантуються державою та є основою для визначення суб'єктом своєї поведінки в суспільстві;

– розуміння адміністративно-правового статусу працівників апарату суду як правового становища, що відображає його роль та місце в системі правовідносин, взаємозв'язок з іншими учасниками правовідносин, а також закріплює його права, обов'язки та юридичну відповідальність;

– систематизація завдань, які реалізуються апаратом суду: 1) організаційне забезпечення роботи суду; 2) правове, кадрове,

документальне, інформаційне, матеріально-технічне та інше забезпечення діяльності суду, в тому числі суддів, судового процесу; 3) організація безперебійної роботи установи та виконання основних функцій, при забезпеченні незалежності від інших органів влади;

– узагальнення ознак компетенції апарату суду: 1) є індивідуальним складовим елементом його адміністративного правового статусу; 2) повинна встановлюватися на законодавчому рівні, а її межі мають бути чітко окресленими залежно від сфери впливу державного органу; 3) є правовим засобом для здійснення функцій апарату суду тощо;

– визначення особливості юридичної відповідальності працівників апарату суду, які можуть нести як індивідуальну, так і колективну відповідальність, а межі якої окреслені службовими повноваженнями та закріплені у відповідних нормативних-правових актах;

– розкриття напрямків розвитку гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– науково-дослідній сфері – як основа для подальшого вивчення особливостей адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні (*акт впровадження Кримінологічної асоціації України від 10.11.2017 р.*);

– правотворчості – під час опрацювання змін і доповнень до нормативно-правових актів, якими врегульовано діяльність апарату суду в Україні (*акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 20.12.2017 р.*);

– правозастосовній діяльності – з метою підвищення ефективності діяльності апарату суду в Україні (*акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в практичну діяльність Апеляційного суду Херсонської області від 12.12.2017 р.*);

– освітньому процесі – під час підготовки підручників, навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право» й «Судові та правоохоронні

органи»; вони вже використовуються в ході проведення занять із зазначених дисциплін у Сумському державному університеті та Харківському національному університеті внутрішніх справ. Їх враховано також у навчально-методичних розробках, підготовлених за участю автора (*акти впровадження Сумського державного університету від 18.01.2018 р. та Харківського національного університету внутрішніх справ від 26.01.2018 р.*).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і висновки дисертації оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (м. Запоріжжя, 2017); «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 2017); «Права та обов'язки людини у сучасному світі» (м. Одеса, 2017); «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (Дніпро, 2018).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено в семи статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, та чотирьох тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять 12 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 216 сторінок. Список використаних джерел включає 268 найменувань та розміщений на 26 сторінках, додатки розташовано на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АПАРАТІВ СУДІВ В УКРАЇНІ

1.1 Історико-правовий аналіз розвитку та становлення сучасного апарату суду в Україні

Сучасний стан будь-якого правового явища чи процесу тісно пов'язаний з його минулим розвитком та можливими майбутніми трансформаціями. Тому й вивчення діяльності апарату суду як його значущої складової за допомогою історико-правового аналізу забезпечить позитивні передумови для вдосконалення діяльності апарату суду та її правового регулювання в майбутньому.

Окремі аспекти історичного генезису судових органів знаходять своє висвітлення в працях вітчизняних і зарубіжних правознавців (І. Й. Бойко, А. Л. Борко, М. М. Бурбика, В. В. Сердюк, М. К. Закурін, А. А. Іванищук, І.Є. Марочкін, І. Б. Михайловська, Л. М. Москвич, С. Ю. Обрусна, І. Л. Петрухін, А. А. Стрижак та інші). Проте, незважаючи на значний науковий доробок, питання розвитку і становлення сучасного апарату суду в Україні представлене фрагментарно, що обумовлює нагальність подальшого наукового пошуку в даному напрямку.

Досліджуючи розвиток і становлення сучасного апарату суду, не можна не погодитися з думкою Д. А. Керимова, який справедливо стверджує, що сучасність неможливо пізнавати поза межами історичного контексту, який саме пов'язує сучасні явища і процеси з минулими та майбутніми [1, с. 110]. При цьому, минуле цікавить не через те, що воно пройшло, а тому, що залишило по собі певні наслідки [2, с. 5]. І як підкреслює Л. М. Москвич, колишні форми, методи, способи, засоби здійснення правосуддя з тим або іншим ступенем корегування здатні забезпечити підвищення ефективності сучасних і майбутніх організаційно-правових форм судової системи [3, с. 73].

У зв'язку з цим, С. Д. Гусарєв актуалізує значимість загалом історичного методу, сутність якого вбачає у вивченні реальної історії держави і права як елементів суспільства у їх конкретному різноманітті; виявленні історичних фактів і на цій основі розумовому відтворенні історичного процесу, що розкривається через логіку, закономірності їх розвитку [4, с. 78–80]. Історико-правовий аналіз є особливим різновидом історичного методу, що наразі широко використовується в комбінації з іншими підвидами історичного методу, зокрема, з порівняльним історико-правовим методом.

За його допомогою уможлиблюється пізнання історичних етапів розвитку одного й того ж чи різних явищ, через зіставлення виявляється загальне й особливе в історичних явищах. Призначення даного методу полягає не в поповненні історії новими даними, а у розкритті сутності наявного, їх науково обґрунтованого висвітлення з поясненням генезису та причинного зв'язку з довколишніми явищами [5].

Крім цього, слушно зауважити, що історико-правовий аналіз передбачає конкретне історичне дослідження певних етапів виникнення та розвитку, невід'ємним аспектом такого дослідження є логічний аналіз змісту історичного процесу та властивих йому причинно-наслідкових зв'язків. У змістовному аспекті історико-правовий метод розкриває конкретні історико-правові явища та їх розвиток у часовому вимірі, а логічний аналіз — внутрішню суть цих явищ.

Із зазначеного вище випливає, що історико-правовий аналіз розвитку та становлення сучасного апарату суду в Україні залишається актуальним, є своєчасним і значимим у забезпеченні здійснення наукового дослідження апарату суду в Україні та його практичного вдосконалення з урахуванням минулого досвіду розвитку та становлення даного інституту.

Варто відмітити, що історія функціонування судових органів бере свій початок з найдавніших державних утворень, де суддями були безпосередньо стародавні царі, а судові рішення — проявом державного

владарювання [6, с. 18]. Незважаючи на це, в Україні вважаємо доцільним розпочинати історико-правовий аналіз розвитку та становлення апарату суду з часів Київської Русі, ґрунтуючись на наявних історичних джерелах, фактично підтверджуючих цей факт і обмежуючи тим самим поле свого наукового дослідження власне територією сучасної України.

Так, з'явившись на підґрунті звичаєвого права, суд у Київській Русі передусім служив панівному стану, обстоюючи та захищаючи інтереси князів, бояр та інших заможних класів. Відповідно, існували князівський, боярський, общинні та церковні суди. Причому після хрещення Русі у 988 р. київськими князями було визнано обов'язковим церковне судочинство [7, с. 11], хоча церковні суди перебували під тиском і впливом єпископів. Більш того, судових органів як особливих державних структур не існувало, а суддями були князі, посадники, волостителі, тощо [8, с. 15]. З цього приводу М. Г. Меленко стверджує, що суд у Київській Русі не відокремлювався від адміністрації, суддею насамперед ставав князь, який важливі справи розв'язував спільно зі своїми боярами [9, с. 202]. В. С. Кульчицький при цьому уточнює, що судові функції виконували також представники місцевої адміністрації — посадники у містах і волостелі у волостях, а їхніми помічниками були тіуни, вірники, тощо [10, с. 25].

Уже в цей період розвитку інституту суду виникла необхідність в особах, які б виконували допоміжні функції — доставляли злочинців до суду, іноді збирали докази, підтримували порядок та дисципліну у суді, виконували рішення суду — вірники (збирали грошові штрафи та передавали їх до князівської скарбниці); мечники (підтримували порядок у суді); ябедники (приймали скарги від населення та передавали їх за призначенням) та інші [11, с. 68–69].

У період перебування України під владою Польського королівства організація суду і його апарату зазнали характерних змін. Зокрема, у першій половині XIV ст. було утворено станові шляхетські суди — земські, гродські та підкоморські. Так, у кожному воєводстві (на кожній землі) був свій

земський суд, що складався із «врядників судових земських» — судді, підсудка, писаря та підписка [12, с. 235–237]. Підкоморські суди сформувалися в другій половині XIV ст. з метою вирішення конфліктних питань у сфері землекористування, при цьому постійним уповноваженим у цьому процесі виступав підкоморій — придворний, до повноважень якого також було віднесено охорону короля, нагляд за його особистими помешканнями та «коморою» (скарбницею). У гродських, або замкових, судах судочинство здійснював намісник, староста або воєвода, а допоміжну функцію — замковий суддя та писар, який вів спеціальні «книги гродські» [13, с. 118]. У той же час у XIV ст. функціонували й копні суди (засідали в «коповищах») — суди сільських громад в особі копних мужів (10–20 осіб), обраних громадою, які керувались українським звичаєвим правом [14, с. 26–27].

Натомість, за територіях, які в цей же історичний час перебували під владою Литовського князівства та магдебурзьким правом, судова влада великого князя значною мірою обмежилася постійно діючим органом «Панами-Радами», до складу якого входили маршалок, канцлер, підскарбій, гетьман, воєвода та інші, а також магістратами — адміністративними та судовими органами самоврядування (міська рада та лава, де працювали відповідно бурмістри й радці та лавник із війтами) [15, с. 220].

Окремим історичним періодом розвитку апарату суду слід вважати судочинство часів Запорозької Січі, яке, ввібравши в себе класичне римське право і трансформувавши окремі елементи права Великого князівства Литовського, по суті залишалось індивідуальним і самобутнім на основі українського звичаєвого права. Так, суддівські функції у запорізьких козаків виконувала вся військова старшина, кошовий отаман (гетьман) був найвищим судовим органом, а з середини XVII ст. — апеляційною інстанцією. У свою чергу, функцію технічної допомоги здійснював військовий писар, який від імені кошового отамана та товариства складав і підписував документи, очолював Січову канцелярію, був начальником для

всієї військової старшини, що займала посади писарів в паланках та в похідних командах [8, с. 15–16]. У той же час О. Н. Євтушенко підкреслює, що судова влада в Запорізькій Січі відправлялася: військовим суддею, кошовим отаманом, військовим осавулом, довбишем, курінними отаманами, паланочними полковниками і зборами всього Коша, а непідсудного простору в державній вертикалі Січі не існувало [16, с. 119].

Не менш важливим історичним періодом розвитку та становлення суду та його апарату було перебування України в складі Російської імперії, коли на початку ХІХ ст. судова система в Україні не була єдиною (губернські, совісні, надворні, земські суди, магістрати та ратуші, Генеральний суд, а також станові суди — церковні, військові, волосні, а в деяких губерніях — місцеві та загальні суди) [8, с. 16].

Далі апарат суду дістав свого розвитку в період Української народної республіки (УНР) та Директорії, радянський період. Зокрема, згідно із Законом Центральної ради від 17 грудня 1917 р., в УНР передбачались три апеляційні суди. З'явилися посади генерального секретаря судових справ, прокураторів і старших прокураторів. А згідно з Постановою від 4 січня 1918 р. «Про введення народного суду на Україні», організовувались дільничні народні суди, до складу кожного з них входили десять суддів (2 постійних і 8 чергових). Хоча вже в 1919 р. їх було ліквідовано з прийняттям Декрету Ради Народних Комісарів УРСР «Про суд», натомість, було створено дві самостійні судові системи: народні суди, ради народних суддів та революційні трибунали [8, с. 16–18].

За часи Нової економічної політики, внаслідок прийняття 16 грудня 1922 р. Положення про судоустрій УСРР, в Україні створювалася єдина система судових органів: народний суд, губернський суд, Верховний Суд УРСР. Далі в 1938 р. Верховною Радою СРСР було прийнято Закон «Про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік», 30 червня 1960 р. — Закон «Про судоустрій Української РСР», яким були розширені повноваження народних судів. Причому вже в радянській судовій системі

існували особи, які фактично виконували функції, подібні для сучасних помічників в апараті суду (суддя-стажист, тощо), хоча в цей період органи судової влади не вирізнялися особливою складністю діяльності, і суди, як правило, були невеликі за розмірами.

Як бачимо, незважаючи на поодинокі спроби закріпити статус писаря, судді-стажиста й аналогічних посад, протягом тривалого історичного періоду в Україні апарат суду фактично був відсутній. Початком створення в Україні незалежного суду як гілки влади в державі та формування сучасного апарату суду стало визнання державного суверенітету та проголошення незалежності України. Зокрема, були прийняті Закони України «Про статус суддів», «Про внесення змін і доповнень до Закону УРСР «Про судоустрій УРСР», «Про органи суддівського самоврядування», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» та інші, а що особливо важливо, прийнято Конституцію України як Основний Закон держави, де було закріплено створення місцевих судів та їх правовий статус.

Першим же документом, який визначив основні напрямки реформи апарату суду, була Постанова Верховної Ради України № 2296-ХІІ від 28.04.1992 року «Про концепцію судово-правової реформи в Україні» [17], яка сприяла актуалізації кращого організаційного забезпечення судів та позбавленню суддів адміністративних та інших функцій, які не пов'язані з відправленням правосуддя. Так, безпосередньо потреба в апараті суду, в його керівництві та організаційному забезпеченні виникла на етапі розвитку демократичних засад судочинства та збільшення навантаження на суди в умовах постійно змінюваного законодавства. Загалом глобальні тенденції зростання навантаження судів, збільшення кількості справ у суддів і в той же час використання в їх діяльності новітніх інформаційних ресурсів та технічних засобів обумовлюють необхідність у вдосконаленні внутрішньої організації діяльності судів й, відповідно, ефективнішому функціонуванні системи судової влади [18, с. 35].

У 2001 році була проведена так звана «мала судова реформа», що призвело до значного збільшення навантаження на суди, у зв'язку з чим з'явилася і суттєво зросла потреба суддів у додатковій секретарській підтримці, особливо у сфері аналізу правових документів та складання проектів документів. Тому вже в 2002 році відповідно до Закону України «Про судоустрій в Україні» було передбачено створення Державної судової адміністрації, а в кожному суді — спеціального підрозділу, який відповідальний за виконання функцій, не пов'язаних з відправленням правосуддя, — апарат суду. І найбільш важливим кроком у реформуванні судової системи України було прийняття 7 липня 2010 року нового Закону «Про судоустрій та статус суддів», у якому, зокрема, вперше в Україні посаду помічника судді та інших працівників було визнано на рівні закону.

Особливим етапом розвитку апарату суду в Україні вважаємо запровадження посади керівника апарату суду та відповідне розмежування повноважень між головою суду та керівником апарату. Варто зауважити, що в провідних країнах світу ця посада була запроваджена ще в 60-х роках ХХ ст. в США та Канаді (1960 р.). В судових же системах інших зарубіжних країн посади, еквівалентні посаді керівника апарату суду, існують на різних рівнях — керівник апарату суду, адміністратор суду, керівник адміністративної служби, керівник служби пробації, координатор суду, секретар суду, старший консультант з кадрових питань [18, с. 33], тощо.

У будь-якому випадку однією з сутнісних характеристик організованого суду є розподіл функцій між адміністративним персоналом і суддями, а також між працівниками апарату суду. Тобто несуддівські за своєю природою функції (які не обов'язково повинні виконуватися суддями) максимально мають бути передані працівникам суду. Відповідно, головою суду основна частина адміністративних функцій делегується керівникові апарату суду, який таким чином набуває ролі партнера голови суду, котрий, натомість, одержує можливість цілком зосередитися на

здійсненні правосуддя, реалізації функції контролю і наданні належної методичної допомоги суддям суду [18, с. 35–38], тощо.

В Україні ж посада керівника апарату суду з'явилася відносно недавно — з 2005 року у судах, де працювали більше п'яти суддів включно, згідно зі ст. 130 Закону України «Про судоустрій» від (2002 р.), було введено посаду керівника апарату суду до штатного розпису.

Наразі ж посада керівника апарату суду визначена законом і штатним розписом для здійснення повноважень організаційного керівництва судом та забезпечення можливостей для ефективного правосуддя (відповідно до положень Закону України «Про судоустрій та статус суддів») [19]. Причому Перелік повноважень керівника апарату суду деталізується Типовим положенням про апарат місцевого, апеляційного судів (Наказ Державної судової адміністрації України від 28.09.2012 р. № 115) [20].

Аналогічно й інші посади апарату суду були вже введені в незалежній Україні відповідно до зазначених вище нормативно-правових актів. Особливої уваги заслуговує врегулювання (та подальші реформи в цьому напрямку) правового статусу службових осіб, коло яких є досить широким, а правовий статус різним — суддів, помічника судді, секретаря судового засідання та ін. — і регулюється також нормами Закону України «Про державну службу» [21].

Незважаючи на це, правовий статус та врегулювання діяльності безпосередньо працівників суду врегульовані неналежним чином й наразі, оскільки основний перелік суб'єктивних прав, юридичних обов'язків, питання відповідальності та інші конкретні аспекти діяльності апарату суду закріплено переважно в підзаконних нормативно-правових актах, що в підсумку часто призводить до законодавчих колізій і практичних недоліків. Це, у свою чергу, обґрунтовує доцільність подальшого вдосконалення апарату суду та його адміністративно-правового регулювання.

Отже, підсумовуючи вищесказане, вважаємо доцільним узагальнити проаналізовані вище історико-правові моменти розвитку та становлення сучасного апарату суду в Україні в наступні ключові етапи:

1) часи Київської Русі — існували князівський, боярський, общинні та церковні суди; суд не відокремлювався від адміністрації, судових органів, як особливих державних структур, не існувало, а суддями були князі, посадники, волостителі; їх помічниками були тіуни, вірники; князь вирішував судові справи спільно з боярами; допоміжні функції суду почали виконувати вірники, мечники та ябедники;

2) перебування України під владою Польського королівства та Литовського князівства — утворено станові шляхетські суди: земські (суддя, підсудок, писар та його помічники — підписки), гродські (намісник, староста або воєвода, замковий суддя та писар) та підкоморські (підкоморій); діяли судовий орган «Панами-Радами» (маршалок, канцлер, підскарбій, гетьман, воєвода та інші), магістрати (міська рада та лава, де працювали відповідно бурмістри й радці та лавник із вїттами);

3) часи Запорозької Січі — суддівські функції виконувала військова старшина, кошовий отаман (гетьман) був найвищим судовим органом, а з середини XVII ст. — апеляційною інстанцією, функцію технічної допомоги здійснював військовий писар, який очолював Січову канцелярію;

4) перебування України в складі Російської імперії — відсутність єдиної судової системи (губернські, совісні, надворні, земські суди, магістрати та ратуші, Генеральний суд, а також станові суди — церковні, військові, волосні, а в деяких губерніях — місцеві та загальні суди);

5) період УНР та Директорії, радянський період — з'явилися посади генерального секретаря судових справ, прокураторів і старших прокураторів, організовувались дільничні народні суди, до складу кожного з яких входили постійні та чергові судді; народні суди, ради народних суддів та революційні трибунали; працювали судді-стажисти (сучасні помічники);

6) період проголошення незалежності України та прийняття Конституції України — розробка і затвердження низки нормативно-правових актів, які сприяли формуванню окремої гілки судової влади, закріплення окремих посад апарату суду;

7) період розвитку демократичних засад судочинства — фактичне становлення і розвиток апарату суддів, визначення штатного розпису, організаційної структури апарату, статусу працівників суду, регламентація інших аспектів їх діяльності, подальше вдосконалення апарату суддів у контексті судової реформи.

1.2 Особливості апарату суду як суб'єкта адміністративно-правових відносин

У сучасному суспільстві адміністративно-правові відносини мають місце практично у всіх сферах життєдіяльності, адже публічне управління є невід'ємною складовою та важливою передумовою сталого розвитку демократичної держави, забезпечення реалізації прав, свобод і інтересів учасників правовідносин — громадян, юридичних осіб та держави в особі уповноважених державних органів та інститутів влади — як на загальнодержавному рівні, так і на місцях. У свою чергу, суб'єкти адміністративно-правових відносин є їх визначальним елементом, завдяки якому ці відносини загалом виникають та існують.

Так і у сфері судоустрою та судової системи ефективно судочинство реалізується через низку адміністративно-правових відносин організаційного та владно-розпорядчого характеру, одним із ключових суб'єктів яких, нарівні із суддівським корпусом, що безпосередньо здійснює правосуддя, є апарат суду.

Особливості адміністративно-правових відносин загалом і окремі питання щодо діяльності апарату суду в даному контексті досліджували

С. О. Бондар, І. В. Бойко, А. Л. Борко, М. М. Бурбика, В. В. Галуцько, В. М. Гаращук, М. К. Закурін, А. А. Іванищук, Р. В. Ігонін, М. П. Запорожець, С. В. Ківалов, Т. О. Коломoeць, В. К. Колпаков, І. Є. Марочкін, В. Ю. Мащук, Д. М. Притика, І. Д. Прошутя, С. Г. Стеценко, А. А. Стрижак, О. І. Харитонova та інші. Проте, особливості апарату суду як суб'єкта адміністративно-правових відносин висвітлені фрагментарно, що обумовлює актуальність їх подальшого дослідження.

Досліджуючи особливості апарату суду як суб'єкта адміністративно-правових відносин, доцільно спершу висвітлити сутність і ознаки адміністративно-правових відносин, щоб мати змогу встановити особливості власне апарату суду як їх суб'єкту.

Так, О. М. Якуба вважає, що адміністративно-правові відносини регулюються адміністративно-правовими нормами й охороняються державою, будучи тими суспільними відносинами, у яких одна із сторін у процесі здійснення виконавчої та розпорядчої діяльності наділена правом вимагати від іншої поведінки, передбаченої відповідною нормою [22, с. 53]. Аналогічно, на думку О. І. Харитонovої, адміністративно-правові відносини є урегульованими адміністративно-правовими нормами суспільними відносинами у сфері державного управління та охорони публічного правопорядку, одним (чи всі) із учасників яких є носій владних повноважень, суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, які знаходяться під державною охороною [23, с. 22].

З дещо іншої точки зору розглядає сутність адміністративно-правових відносин Т. О. Коломoeць, стверджуючи, що ними виступають урегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, у яких суб'єкти наділені правами й обов'язками щодо державного і самоврядного управління у галузі соціально-економічного та адміністративно-політичного розвитку й охорони публічного порядку, забезпечення реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування [24, с. 43–44].

Проте, на нашу думку, у даних визначеннях не враховано той факт, що адміністративно-правові відносини можуть мати місце й у внутрішньоорганізаційній діяльності того чи іншого державного органу й установи.

У той же час і у сфері організації діяльності судових органів адміністративно-правові відносини мають місце не лише в зовнішній діяльності судів загальної юрисдикції під час вирішення судами конкретних справ, віднесених до їх компетенції, являючи собою відповідну форму застосування управлінського впливу щодо непідпорядкованих суб'єктів права, а і в процесі їх внутрішньоорганізаційної діяльності щодо структурного, кадрового, матеріального, фінансового, інформаційного та іншого організаційного забезпечення [25, с. 219]. Тому вважаємо доцільним виділити сутнісні ознаки адміністративно-правових відносин загалом та у сфері діяльності апарату суду зокрема.

Так, у теорії адміністративного права виділяють такі ознаки адміністративно-правових відносин:

- 1) є юридичною формою управлінських відносин;
- 2) мають організаційний характер;
- 3) є невід'ємною частиною державного управління;
- 4) виникають у сфері виконавчо-розпорядчої діяльності;
- 5) суб'єктами адміністративно-правових відносин виступають органи державного управління;
- 6) однією стороною виступають суб'єкти, наділені юридично-владними повноваженнями;
- 7) учасники адміністративно-правових відносин, які порушили вимоги адміністративно-правових норм, несуть відповідальність перед державою в особі її органів (як правило, органів виконавчої влади) [26, с. 16–17].

В. В. Галуцько, у свою чергу, серед ознак і особливостей адміністративно-правових відносин звертає увагу на такі як:

- 1) виникають і змінюються на основі норм адміністративного права;

- 2) регулюють широке коло відносин у сфері публічного управління, звідки впливає їх публічна природа;
- 3) їх виникнення може відбуватися і без згоди однієї із сторін;
- 4) мають свідомо-вольовий характер;
- 5) перебувають під охороною держави, у тому числі за допомогою заходів примусу [27, с. 39–40].

На думку В. К. Колпакова, адміністративно-правовим відносинам притаманні наступні особливості:

- 1) це одна з форм існування соціальних відносин;
- 2) конструюються у межах адміністративно-правових норм;
- 3) об'єктивуються з виникненням юридичних фактів, передбачених адміністративно-правовими нормами;
- 4) одним із суб'єктів цих відносин завжди є носій владних повноважень щодо інших учасників, якими його наділяють адміністративно-правові норми [28, с. 69–70].

Ю. П. Битяк у даному випадку наголошує також на адміністративній правосуб'єктності фізичних та юридичних осіб; особливих передбачених нормами адміністративного права їх правах та обов'язках; здійсненні адміністративно-правових відносин учасниками державного управління та обов'язковій участі у них суб'єкта — носія державно-владних повноважень, тощо [29, с. 59–60].

У свою чергу, О. В. Ніканорова ознаками адміністративно-правових відносин називає наступні:

- 1) виникають за ініціативою однієї зі сторін, а згода іншої, як правило, є необов'язковою;
- 2) будуються не завжди за принципом влади–підпорядкування;
- 3) є організаційними;
- 4) правові конфлікти під час реалізації адміністративних правовідносин вирішуються в адміністративному (позасудовому) порядку та в порядку спеціалізованого (адміністративного) судочинства [30, с. 207–208].

Проте, даний перелік є досить обмеженим і не відображає всю повноту сутності даної правової категорії.

У сфері ж діяльності органів суду М. П. Запорожець до особливостей адміністративно-правових відносин включає такі як:

- 1) складаються поза межами здійснення правосуддя;
- 2) мають щодо місцевого загального суду як внутрішній, так і зовнішній характер;
- 3) основним зовнішнім учасником є органи судової влади (їх представники) та інші державні органи (наприклад, Державна судова адміністрація), що сприяють забезпеченню функціонування суду і наділені відповідними владними повноваженнями здійснювати організаційне забезпечення діяльності суду;
- 4) носять допоміжний (субсидіарний) характер — їх об'єктами є поведінка, дії людей, що не пов'язані із здійсненням правосуддя;
- 5) передбачають обов'язкове дотримання принципів незалежності та самостійності суддів [31, с. 8], із чим варто погодитися.

Більш того, державне управління у сфері організації діяльності органів судової влади загалом виділяють як окремий напрямок адміністративно-правової діяльності [32, с. 65]. І чи не найбільш визначальною рисою адміністративно-правових відносин є їх суб'єктний склад, оскільки завжди однією зі сторін є саме офіційний чи уповноважений суб'єкт державного управління [23, с.22].

У загальному сенсі (з юридичної точки зору) суб'єкт — це особа, організація, що є носієм прав і обов'язків [33, с. 1256]; особа, яка реально здатна брати участь у правовідносинах і має властивості суб'єкта права в силу юридичних норм [34, с. 70]; особа (фізична та юридична) як учасник правовідносин, що володіє спроможністю мати і здійснювати безпосередньо або через представника права і юридичні обов'язки з відповідними правовими наслідками [35, с. 60].

В адміністративному ж праві під суб'єктами адміністративно-правових відносин розуміють фізичних та юридичних осіб — учасників правових зв'язків у сфері державного управління, які характеризуються зовнішньою відокремленістю (адміністративною правосуб'єктністю), закріпленою нормами адміністративного права, та наділені певним обсягом прав та обов'язків цій у сфері [36, с. 100].

Виходячи з вищесказаного, до суб'єктів адміністративно-правових відносин відноситься і апарат суду. При цьому, як підкреслює В. В. Шуба, як суб'єкт адміністративно-правових відносин суд чи його посадові особи в цих відносинах можуть бути владним чи підпорядкованим суб'єктом, а його участь у цих відносин може бути як юридично нерівною, так і юридично рівною [37, с. 6]. У цьому контексті доцільно уточнити, що суд є самостійним органом державної влади, який має певну внутрішню структуру та взаємовідносини, що існують як усередині його внутрішньої структури, так і ззовні — з іншими органами державної влади. Тобто і апарат суду може бути суб'єктом як зовнішніх адміністративно-правових відносин при вирішенні зовнішньоорганізаційних питань діяльності (взаємодія з іншими органами влади, громадянами, тощо), так і внутрішніх при вирішенні внутрішньоорганізаційних питань (організація діяльності конкретного суду).

Вважаємо доречним приділити особливу увагу тому, що саме організаційне забезпечення, як певний вид діяльності, створює умови для справедливого і своєчасного судового розгляду. І ці умови аналогічно зазначеному вище поділяються на: 1) внутрішні (планування роботи та координація дій окремих працівників та структурних підрозділів апарату суду для забезпечення судового розгляду); 2) зовнішні (створення оптимальних стосунків з усіма учасниками судового процесу). Причому організаційне забезпечення діяльності суду базується на низці важливих принципів:

- 1) визначальна роль загальної мети суду — справедливий та неупереджений судовий розгляд;

- 2) раціональне використання ресурсів;
- 3) пріоритетність потреб та інтересів користувачів судових послуг;
- 4) відповідність вимогам нормативно-правових актів, що регулюють діяльність суду, та встановленим судовим процедурам;
- 5) здоровий глузд, врахування контексту, особливостей та специфічних обставин судового розгляду;
- 6) моніторинг та оцінювання якості організаційного забезпечення [18, с. 96–97].

Ці принципи в тому числі визначають особливості апарату суду як суб'єкта адміністративно-правових відносин. Окрім того, цілком погоджуємося, що вперше відвідавши суд, особа, ще навіть не розпочавши свою судову справу, вже матиме власний досвід спілкування із судовою системою, адже проходження справи від моменту її реєстрації до оформлення копій судового рішення забезпечує апарат суду — секретарі, консультанти, помічники суддів та інші фахівці. Апарат суду супроводжує технічні процеси відправлення правосуддя, і саме від його роботи залежать довіра чи недовіра громадян до судової влади загалом [18, с. 11–12]. Тобто апарат суду є важливим допоміжним інститутом суду — органу, що здійснює правосуддя. Реалізація цієї важливої державної функції судом неможлива без повсякчасної праці працівників апарату суду, без керівництва, адміністрування, вертикальних посадових взаємовідносин, установлення компетенції, прав і обов'язків співробітників, тощо.

Адміністративними повноваженнями в суді наділені голова суду та його заступники, а також керівник апарату суду та його заступники, які належать до категорії службовців з юридично встановленим комплексом прав та обов'язків щодо організаційного керівництва судом. На нашу думку, специфіка апарату суду як суб'єкта адміністративно-правових відносин проявляється в тому числі й в особливому статусі керівника апарату суду. По-перше, надані йому повноваження стосуються загальної організації роботи суду як установи і в той же час поширюються на працівників апарату.

По-друге, діяльність керівника апарату суду є досить специфічною і через різноплановість поставлених перед ним завдань, що, у свою чергу, вимагає від нього знань у найрізноманітніших сферах діяльності, а також досвіду управління, адже кінцевим результатом його діяльності має бути ефективне виконання покладених на апарат суду завдань. І, по-третє, особливості діяльності керівника суду обумовлені власне адміністративно-правовим статусом конкретного суду, апарат якого він очолює [18, с. 32].

Безумовно, головним завданням керівника апарату суду є управління судом, а саме забезпечення його самоорганізації за допомогою відповідних методів, способів, технологій, процедур прийняття рішень. Основою ж ефективного адміністрування є наявність у керівника апарату управлінських знань і чітке уявлення про суть усіх виробничих процесів у кожному з підрозділів на будь-якому етапі руху судової справи у суді. Тому керівник апарату має бути добре обізнаний з основними компонентами суду і вміти забезпечувати ефективну взаємодію всіх служб у відповідь на зміни, зумовлені прийняттям нових законодавчих актів або правил, що регулюють судові процедури, запровадженням нових технологій, очікуваннями суспільства [18, с. 97].

У той же час, як стверджує М. Г. Мельник, здійснення правосуддя є процесуальною функцією, у результаті якої виносяться судові рішення, але до організації судових засідань потрібно залучити велику кількість людей, які безпосередньо до судового засідання і розгляду справи відношення не мають, але роблять це можливим [38, с. 142–144]. Тобто окрім керівника апарату суду власне апарат суду забезпечує процесуальні дії суду, і для того, щоб судді могли здійснювати свої функції, а суд міг працювати і на належному рівні здійснювати правосуддя, необхідна чітка робота апарату суду [39, с. 39].

При цьому, згідно із Наказом Державної судової адміністрації України від 28 вересня 2012 року № 115 «Про затвердження Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів» із відповідними змінами та

доповненнями, працівники апарату суду зобов'язані дотримуватися посадових інструкцій, правил внутрішнього службового розпорядку, інструкцій з діловодства в суді, Правил поведінки працівника суду, вимог інших документів, які регламентують роботу суду, а також постійно підвищувати свій рівень професійної кваліфікації (компетентності) [20].

Отже, підводячи підсумки, вважаємо, що апарат суду — це важлива складова суду як державного органу влади, що здійснює організаційне забезпечення діяльності суддів, судів і правосуддя в цілому і представлена системою штатних одиниць відповідно до затвердженої організаційної структури в порядку, передбаченому чинним законодавством, на які покладені відповідні управлінські, організаційні та розпорядчі повноваження [40, с. 138-140].

Як суб'єкт адміністративно-правових відносин апарат суду характеризується низкою особливостей, зокрема, наступними:

1) є специфічним допоміжним органом суду, діяльність якого прямо не пов'язана зі здійсненням судочинства і знаходиться поза сферою здійснення правосуддя;

2) його діяльність орієнтована на організаційне, кадрове, матеріальне, фінансове, інформаційне, технічне та інше забезпечення суду задля безперебійної та своєчасної його роботи;

3) має правову природу, його діяльність регулюється нормами адміністративного права;

4) наділений комплексом кореспондуючих суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, передбачених відповідними нормами адміністративного права, має власну правосуб'єктність;

5) виступає суб'єктом зовнішніх адміністративно-правових відносин (вступає у взаємодію з органами не лише судової, але й законодавчої та виконавчої влади, громадянами, тощо);

6) є суб'єктом внутрішнього державного управління, що проявляється у відповідних адміністративно-правових відносинах між керівництвом суду та

працівниками апарату судів, а також іншими суб'єктами адміністративно-правових відносин, які виникають у сфері діяльності апарату суду з приводу визначення і формування структури суду, організації його роботи, розподілу навантаження, повноважень між працівниками апаратів судів, тощо;

7) його діяльність носить організаційний, управлінський та владно-розпорядчий характер;

8) вступає в адміністративно-правові відносини як на підставі ієрархічного підпорядкування, так і на умовах рівності сторін;

9) у разі порушення адміністративно-правової норми несе переважно адміністративну відповідальність;

10) характеризується специфічним статусом керівника апарату суду, різнопланові завдання та повноваження якого як стосуються організації роботи суду як установи, так і одночасно поширюються на працівників апарату;

11) особливості апарату суду як суб'єкта адміністративно-правових відносин визначаються рівнем, місцем, статусом конкретного суду, тощо.

Отже, ці та інші особливості визначають специфіку участі апарату суду в адміністративно-правових відносинах, які виникають в процесі його діяльності та взаємодії з іншими суб'єктами правовідносин.

1.3 Організаційна структура апарату суду

Ефективна діяльність апарату суду є однією з визначальних складових своєчасного і якісного судового процесу. У свою чергу, досягти достатнього рівня ефективності в повсякчасній діяльності апарату суду неможливо без належним чином сформованої організаційної структури апарату суду.

Цілком очевидно, що законодавством врегульовано і встановлено ряд вимог щодо організаційної структури апарату суду, типовим положенням про апарат суду передбачено й типову його структуру. Проте, зважаючи на

особливості й специфіку конкретної судової установи, її рівень в ієрархії системи судової влади, відповідну штатну чисельність суддів і працівників суду, організаційна структура апаратів судів відрізняється. Зміни в організаційній структурі апарату суду того чи іншого рівня можуть бути продиктовані й новелами в законодавстві, яке регламентує сферу правосуддя в країні, прагненням гармонізувати вітчизняну законодавчу базу з європейськими нормами і стандартами, тощо. Зазначене вище обумовлює актуальність дослідження обраної проблематики.

Загальні питання щодо організації роботи судових органів і, зокрема, організаційну структуру апарату суду досліджували І. П. Голосніченко, І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, І. В. Назаров, О. М. Овчаренко, І. М. Осика, В. В. Сердюк, Н. В. Сібільова, В. П. Тихий, О. В. Хижняк, В. І. Шишкін та ін. Проте, сучасна організаційна структура апарату суду потребує подальшого висвітлення й дослідження з метою її вдосконалення.

Варто погодитися з І. Є. Марочкіним та Н. В. Сібільовою щодо того, що завдання апарату суду полягає в організаційному забезпеченні роботи по реалізації функцій, покладених на саме на конкретну судову установу. Тому апарати місцевих і апеляційних судів залежно від штатної чисельності та місця (рівня) суду в судовій системі, які визначають їх структуру, класифікуються на наступні види: 1) апарати місцевих судів штатною чисельністю до 5 суддів; 2) апарати місцевих судів штатною чисельністю від 6 до 10 суддів; 3) апарати місцевих судів штатною чисельністю 11 і більше суддів; 4) апарати апеляційних судів штатною чисельністю до 50 суддів; 5) апарати апеляційних судів з 50 і більше суддями [41]. Певні особливості структури апарату характерні й для господарських, військових судів, тощо.

Загалом організаційна структура суду формується визначеними посадами. Не люди, а посади є визначальним елементом органу державної влади, оскільки саме для роботи на відповідній посаді добирається конкретна людина, виходячи зі своїх професійних, особистих та моральних якостей. А

вже ефективність здійснення повноважень на тій чи іншій посаді прямо залежить від особи, яка її займає [18, с. 30–31].

Іншим фактором побудови організаційної структури апарату суду є усталена практика організації діяльності в кожному конкретному суді, враховуючи яку, судова адміністрація розробляє та затверджує типові штатні розклади для кожної з груп судів, на підставі граничної чисельності державних службовців і технічного персоналу затверджуються штатні розклади судів керівниками їх апарату та головами судів [41]. При цьому, штатна чисельність і структура апарату місцевого суду затверджуються в межах видатків на утримання суду територіальним управлінням Державної судової адміністрації України за згодою голови суду. А структура і штатна чисельність апарату апеляційного суду затверджуються в межах видатків на утримання суду Державною судовою адміністрацією України за погодженням із головою суду [20].

Відповідно до ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. №1402-VIII, апарат суду очолює його керівник, який, у свою чергу, призначає на посаду та звільняє з посади працівників апарату суду, застосовує до них заохочення та накладає дисциплінарні стягнення [19]. Таким чином, на думку І. Є. Марочкина та Н. В. Сібільової, Україні характерна американська модель керівництва судами через судових адміністраторів (керівників апарату суду), які повністю виконують функції голів судів щодо роботи з кадрами та персоналом суду (окрім суддів), матеріально-технічного забезпечення, організації роботи всіх ланок апарату суду. Причому деякі структури (секретарі судових засідань, помічники суддів) у конкретних справах знаходяться ще й у підпорядкуванні суддів та інших посадовців суду [41].

Зокрема, керівник апарату суду відповідно до наданих повноважень:

- 1) здійснює безпосереднє керівництво апаратом суду, забезпечує організацію роботи структурних підрозділів суду, працівників апарату суду, їх взаємодію у виконанні завдань, покладених на апарат суду;
- 2) взаємодіє з Державною

судовою адміністрацією України, з її відповідним територіальним управлінням, органами суддівського самоврядування, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими установами й організаціями, засобами масової інформації з питань забезпечення діяльності суду; 3) організовує та контролює ведення діловодства в суді відповідно до інструкції з діловодства; планує роботу апарату суду, погоджує плани роботи з головою суду, здійснює контроль за їх виконанням; 4) координує здійснення організаційних заходів щодо підготовки оперативних нарад, виконання інших завдань; 5) здійснює заходи щодо забезпечення належних умов діяльності суддів та працівників апарату суду, інформаційно-нормативного забезпечення їх діяльності; 6) організовує та забезпечує розроблення і подання на затвердження в установленому порядку структури та штатної чисельності апарату суду, а також кошторису видатків на утримання суду; 7) затверджує положення про структурні підрозділи та посадові інструкції працівників апарату суду; 8) організовує та контролює роботу з фінансового та кадрового обслуговування апарату суду; 9) забезпечує виконання працівниками апарату Правил поведінки працівника апарату суду, а також правил внутрішнього трудового розпорядку і трудової дисципліни; 10) є керівником державної служби суду, забезпечує реалізацію єдиної державної політики у сфері державної служби; 11) затверджує профілі професійної компетентності посад державної служби та вимоги до освітньо-професійного рівня, напряму підготовки (спеціальності), досвіду роботи та інші вимоги; 12) організовує проведення конкурсу на зайняття вакантних посад державної служби та забезпечує його прозорість і об'єктивність; 13) призначає осіб на посади державної служби та звільняє їх з посад; 14) присвоює ранги державним службовцям, які займають посади державної служби; 15) виконує функції роботодавця для працівників апарату суду, які не є державними службовцями [20], тощо.

Зауважимо, що на час відсутності керівника апарату суду його обов'язки виконує заступник керівника апарату, повноваження якого

визначаються посадовою інструкцією, затвердженою керівником апарату суду. У разі відсутності заступника керівника апарату місцевого суду тимчасове виконання обов'язків за посадою відсутнього керівника апарату місцевого суду покладається на іншого працівника апарату суду наказом начальника територіального управління Державної судової адміністрації України за поданням голови суду. У разі відсутності заступника керівника апарату апеляційного суду — на іншого працівника апарату суду наказом Голови Державної судової адміністрації України за поданням голови суду [20]. При цьому, керівнику апарату суду та його заступнику видаються відповідні посвідчення для підтвердження їх особи та повноважень.

В апараті суду можуть бути створені управління, відділи, сектори, які функціонують на підставі положень, які затверджуються керівником апарату того чи іншого суду. Також в апараті суду утворюється канцелярія, яка щоденно протягом робочого часу суду приймає та реєструє подані до суду документи і реалізує інші завдання відповідно до положення, затвердженого керівником апарату суду. Крім того, до штату апарату судів включаються також судові розпорядники, секретарі судового засідання, наукові консультанти [19]. Утворення управлінь і відділів також нормативно врегульовано Типовим положенням про апарат місцевого, апеляційного судів, де, зокрема, зазначається, що:

1) управління — це структурний підрозділ апарату відповідного суду, що утворюється для виконання покладених на апарат завдань (як правило, одногалузевого спрямування), з багатofункціональним, програмно-цільовим напрямком діяльності (управління має у своєму складі не менш як два відділи, кожен з яких чисельністю не менш як п'ять працівників; керівник управління, чисельність працівників якого не перевищує 16 одиниць, може мати одного заступника — керівника відділу, у разі коли чисельність працівників управління становить понад 16 одиниць — не більше двох заступників, у тому числі одного заступника, який не очолює відділ);

2) відділ у складі управління — це структурний підрозділ апарату відповідного суду, що утворюється з метою виконання завдань одногалузевого та однофункціонального спрямування (утворюється з чисельністю не менш як три працівника в місцевих судах та не менш як п'ять працівників в апеляційних судах; керівник відділу (як самостійного, так і у складі управління) апарату апеляційного суду може мати заступника, якщо чисельність працівників у відділі не менш як сім одиниць) [20].

Цілком очевидно, що керівник того чи іншого структурного підрозділу апарату суду: здійснює керівництво діяльністю структурного підрозділу апарату суду і несе персональну відповідальність за виконання завдань, покладених на цей підрозділ; розподіляє обов'язки між працівниками, а в разі службової необхідності здійснює перерозподіл обов'язків між ними, забезпечує планування роботи, належний рівень трудової та виконавської дисципліни, ведення в підрозділі діловодства, організовує взаємодію з іншими підрозділами апарату суду; організовує роботу і забезпечує контроль за своєчасним виконанням працівниками структурного підрозділу доручень, наказів і розпоряджень голови суду, його заступників, керівника апарату суду та його заступника, інформує їх про результати виконаної роботи; вносить пропозиції щодо призначення на посаду, переведення на іншу посаду або звільнення з посади працівників структурного підрозділу, присвоєння їм чергового рангу державного службовця; здійснює оцінювання результатів службової діяльності працівників структурного підрозділу, які йому безпосередньо підпорядковані; представляє структурний підрозділ апарату суду на нарадах, що проводяться в суді та апараті суду [20].

Зважаючи на сказане, колектив авторів електронного видання серії книг «Управління судом», а саме книги 1 «Керівник апарату суду: Вступ до професії», типову організаційну структуру апарату суду вбачають наступним чином:

1) керівник апарату суду;

- 2) служби управління рухом справ (загальна та спеціалізована канцелярія, секретарі судового засідання, експедиція, архів, тощо);
- 3) служба статистики та узагальнення;
- 4) служба інформаційних технологій та матеріально-технічного забезпечення;
- 5) служба звернень громадян;
- 6) служба судових розпорядників;
- 7) служба персоналу;
- 8) служба фінансування та планування;
- 9) помічники суддів [18, с. 96].

При цьому, залежно від проходження справи в апараті суду класифікують елементи апарату суду ще й з іншого боку:

- 1) на етапі підготовки справи до розгляду:
 - а) служба первинного прийому документів/матеріалів (служба звернень, загальна канцелярія);
 - б) служба автоматизованої реєстрації (спеціалізована канцелярія);
 - в) служба, відповідальна за автоматичний розподіл і передачу справи визначеному судді (спеціалізована канцелярія);
 - г) служба звернень громадян (надання інформації про рух справи, організація прийому відвідувачів);
 - д) служба інформаційних технологій (супровід);
- 2) на етапі розгляду справи по суті:
 - а) помічник судді — огляд справи і судової практики, підготовка нормативної бази, проектів процесуальних документів, запитів, повідомлень, виклики сторін, дії щодо витребування доказів, тощо;
 - б) секретар судового засідання — фіксація судового процесу, оформлення справи, передача в спеціалізовану канцелярію;
 - в) служба судових розпорядників — забезпечення й дотримання встановленого порядку в судовому засіданні;

г) служба прийому, відправки, реєстрації документів і кореспонденції (канцелярія, експедиція);

д) служба звернень громадян (надання інформації про рух справи, організація прийому відвідувачів);

е) служба інформаційних технологій (супровід);

3) на етапі завершальному після розгляду справи:

а) спеціалізована канцелярія — виконання негайних процесуальних дій, видача (направлення) копій рішень учасникам процесу, підготовка до зберігання/відправки в апеляційну інстанцію, передача рішення до виконавчої служби;

б) служба прийому, відправки, реєстрації документів і кореспонденції (канцелярія, експедиція);

в) служба звернень громадян (надання інформації про рух справи, організація прийому відвідувачів);

г) служба статистики та аналітики — зберігання, накопичення та обробка статистичних даних щодо справи;

д) архівна справа — зберігання справи, видача архівних довідок;

е) служба інформаційних технологій (супровід) [18, с. 100].

Цікаво відмітити й те, що згідно зі ст. 158 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» для забезпечення судів нормативно-правовими актами, спеціальною науковою літературою, матеріалами судової практики в кожному суді може створюватися бібліотека суду, фонди якої формують друковані видання та комп'ютерні бази даних [19].

Також варто зазначити, що права і обов'язки працівників відповідних служб в апараті суду визначаються посадовими інструкціями, затвердженими керівником апарату суду. Причому в їх основі лежать Типові посадові інструкції працівників апарату місцевого загального суду [42]: керівника апарату місцевого загального суду; головного бухгалтера місцевого загального суду; помічника голови місцевого загального суду; помічника заступника голови місцевого загального суду; помічника судді місцевого

загального суду; секретаря судового засідання місцевого загального суду; старшого судового розпорядника місцевого загального суду; судового розпорядника місцевого загального суду; консультанта місцевого загального суду; консультанта з кадрової роботи місцевого загального суду; консультанта із судової статистики місцевого загального суду; старшого секретаря місцевого загального суду; секретаря місцевого загального суду; діловода місцевого загального суду; оператора комп'ютерного набору місцевого загального суду; друкарки місцевого загального суду; експедитора місцевого загального суду; завідувача архіву місцевого загального суду; архіваріуса місцевого загального суду; бібліотекаря місцевого загального суду; завідувача господарства місцевого загального суду, тощо.

Отже, розглянемо більш детально приклади організаційних структур апарату суду, які мають місце в практичній діяльності сучасних судів різних інстанцій. Наприклад, до складу апарату Господарського суду Львівської області входять: керівник апарату суду, заступник керівника апарату, помічники суддів, секретарі судового засідання, служба судових розпорядників, відділ організаційного забезпечення роботи суду, відділ вивчення та узагальнення судової практики та статистичної звітності, відділ обліку та документального забезпечення, відділ планово-фінансової роботи, бухгалтерського обліку та звітності, відділ кадрової роботи та проходження державної служби, відділ комп'ютерного та програмного забезпечення, відділ господарський та матеріально-технічного забезпечення. У складі служби діловодства діє канцелярія суду, архів суду та бібліотека [43].

Апарат Харківського окружного адміністративного суду складається з:

- 1) керівника апарату;
- 2) відділу роботи з персоналом та запобігання корупції;
- 3) відділу узагальнення судової практики, роботи по розгляду звернень фізичних та юридичних осіб і зв'язку зі ЗМІ;
- 4) відділу забезпечення діяльності суддів, претензійно-позовної та правової роботи;
- 5) відділу з надання судово-адміністративних послуг;
- 6) відділу планово-фінансової діяльності, бухгалтерського обліку та звітності [44].

Натомість, апарат Житомирського окружного адміністративного суду складається з п'яти структурних підрозділів (також до складу суду входять головний спеціаліст з інформаційних технологій, секретарі судових засідань, а для кадрового та фінансового обслуговування до апарату суду прикріплено помічників суддів), зокрема:

1) відділ документального забезпечення — здійснює прийом, реєстрацію вхідної кореспонденції та справ, що надходять до суду, доводить документи до безпосередніх виконавців, здійснює контроль за своєчасним виконанням документів. Здійснює реєстрацію та відправку вихідної кореспонденції, видачу справ для ознайомлення, прийом справ після розгляду, направляє справи до апеляційної та касаційної інстанцій. Формує та затверджує номенклатуру справ. Здійснює організаційне забезпечення прийому громадян та юридичних осіб, веде роботу зі зверненнями громадян та інформаційними запитами;

2) відділ аналітично-статистичної роботи — забезпечує достовірність, об'єктивність, оперативність та цілісність статистичних даних, підготовку інформацій про стан здійснення судочинства та навантаження на суддів, складання статистичної звітності. Здійснює інформаційно-довідкову роботу із законодавством (методично-кодифікаційна робота), аналітичну роботу з судовою практикою;

3) відділ фінансово-економічної діяльності та господарського забезпечення — організація обліку господарсько-фінансової діяльності суду, розробка та впровадження заходів дотримання державної фінансової дисципліни в суді. Здійснює матеріально-технічне забезпечення діяльності суду, суддів і працівників апарату Підтримує в належному стані приміщення суду, здійснює облік і збереження матеріальних цінностей, поточний ремонт і технічне обслуговування приміщень суду, комп'ютерної та оргтехніки;

4) головний спеціаліст з інформаційних технологій — забезпечує функціонування локальної комп'ютерної мережі, електронної пошти,

автоматизованої системи документообігу в комп'ютерній програмі «Діловодство спеціалізованого суду», офіційного веб-сайту;

5) кадрова служба — здійснює аналітичну та організаційну роботу з кадрового менеджменту, задоволення потреб суду в кваліфікованих кадрах та їх ефективне використання, заохочення працівників апарату суду. Забезпечує підвищення кваліфікації працівників суду. Здійснює документальне оформлення проходження державної служби та трудових відносин;

6) секретарі судових засідань — здійснюють організаційне забезпечення розгляду адміністративних справ судьями. Забезпечують ведення діловодства відповідно до вимог Інструкції з діловодства в апеляційних і місцевих адміністративних судах та Положення про автоматизовану систему документообігу суду;

7) служба судових розпорядників — забезпечує додержання особами, які перебувають у суді, встановлених правил. Забезпечує виконання учасниками судового процесу та іншими особами, які перебувають в залі судового засідання, розпоряджень головуючого в судовому засіданні, тощо [45].

У свою чергу, до складу апарату Полтавського окружного адміністративного суду входять лише 4 структурні підрозділи та служба судових розпорядників:

1) відділ документального забезпечення — канцелярія, основними завданнями якого є: організація діловодства суду; документальне забезпечення суду; здійснення методичного керівництва процесом діловодства та документування в суді; забезпечення організації прийому громадян з питань, віднесених до його компетенції; звернення до виконання судових рішень; організація роботи архіву суду;

2) відділ кадрової роботи, з питань державної служби та інформаційного забезпечення, основними завданнями якого є: здійснення аналітичної та організаційної роботи з кадрового менеджменту; задоволення потреби суду в кваліфікованих кадрах та їх ефективне використання;

прогнозування розвитку персоналу, заохочення працівників до службової кар'єри, забезпечення їх безперервного результативного навчання; документальне оформлення проходження державної служби та трудових відносин; участь у межах повноважень в реалізації заходів із запобігання та протидії корупції; організація роботи зі зверненнями громадян; організація у встановленому порядку доступу до публічної інформації, якою володіє Суд; здійснення обліку актів законодавства, нормативно-правових актів та матеріалів судової практики, ведення кодифікаційно-довідкової роботи; забезпечення суддів та працівників апарату суду правовою інформацією;

3) відділ планово-фінансової роботи, бухгалтерського обліку, звітності та господарського забезпечення, основними завданнями якого є: ведення бухгалтерського обліку господарсько-фінансової діяльності суду; відображення у документах достовірної та у повному обсязі інформації про господарські операції і результати діяльності, необхідної для оперативного управління бюджетними призначеннями (асигнуваннями) та фінансовими і матеріальними (нематеріальними) ресурсами; забезпечення дотримання бюджетного законодавства при взятті бюджетних зобов'язань, своєчасного подання на реєстрацію таких зобов'язань, здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань, достовірного та у повному обсязі відображення операцій у бухгалтерському обліку та звітності; складання та подання фінансової звітності уповноваженим органам; забезпечення контролю за наявністю і рухом майна, використанням фінансових і матеріальних (нематеріальних) ресурсів відповідно до затверджених нормативів і кошторисів; запобігання виникненню негативних явищ у фінансово-господарській діяльності, виявлення і мобілізація внутрішньогосподарських резервів; господарське забезпечення суду;

4) відділ організаційного забезпечення, аналітично-статистичної роботи та контролю, основними завданнями якого є: забезпечення ведення судової статистики; здійснення моніторингу руху адміністративних справ, дотримання строків розгляду адміністративних справ та інших матеріалів,

строків вчинення процесуальних дій; ведення в межах своєї компетенції документів первинного обліку; здійснення моніторингу направлення судових рішень до Єдиного державного реєстру судових рішень, дотримання строків їх направлення; організація роботи секретарів судового засідання, забезпечення належного виконання ними своїх завдань та обов'язків; організація виконання судових доручень судів України та іноземних держав; забезпечення підготовки матеріалів судових доручень судовим органам іноземних держав; здійснення контролю за своєчасним виконанням контрольних доручень та завдань, що надходять до суду, рішень та доручень оперативних нарад, рішень зборів суддів, наказів, розпоряджень та доручень голови суду, керівника апарату суду, планів роботи суду та дотримання контрольних строків, встановлених внутрішніми актами суду; здійснення в межах своєї компетенції організаційного забезпечення роботи суду;

5) служба судових розпорядників, основними завданнями якої є: забезпечення додержання особами, які перебувають у суді, встановлених правил, виконання ними розпоряджень головуючого в судовому засіданні [46].

Досліджуючи організаційну структуру Апеляційного суду міста Києва, варто відмітити, що до його апарату входять начальники відділів, заступники начальників відділів, завідувачі секторів, провідні консультанти, старші секретарі суду, головні та провідні спеціалісти, секретарі судового засідання, судові розпорядники, а також посади, які віднесено до категорії посад патронатної служби, а саме: прес-секретар, помічники голови суду, помічники заступників голови суду та помічники суддів. І в цілому апарат Апеляційного суду міста Києва складається із 14 відділів і 1 сектору: 1) відділ забезпечення автоматизованого документообігу суду та моніторингу виконання документів; 2) відділ забезпечення діяльності голови суду, його заступників та керівництва апарату; 3) відділ кадрової роботи та управління персоналом; 4) відділ планово-фінансової діяльності, бухгалтерського обліку та звітності; 5) відділ забезпечення діяльності судової палати з розгляду

кримінальних справ; 6) відділ забезпечення діяльності судової палати з розгляду цивільних справ; 7) перший відділ; 8) відділ забезпечення розгляду звернень та надання інформації; 9) відділ судової статистики, узагальнення судової практики та систематизації законодавства; 10) відділ договірно-правової роботи, управління ресурсами та майном і контролю за їх використанням; 11) відділ забезпечення доступу до судових рішень, звернення їх до виконання та архівної роботи; 12) відділ судових розпорядників; 13) відділ міжнародно-правового співробітництва та взаємодії із засобами масової інформації; 14) відділ адміністрування автоматизованої системи суду, захисту інформації та інформаційно-телекомунікаційних технологій; 15) сектор реєстрації судових справ [47].

Ще більш розгалуженою, на наш погляд, є структура апарату Вінницького апеляційного адміністративного суду, а саме:

- 1) керівник апарату суду;
- 2) заступник керівника суду;
- 3) безпосередньо апарат суду:

3.1) відділ забезпечення діяльності Голови суду та його заступника (начальник відділу, заступник відділу, помічник голови суду відділу забезпечення діяльності голови суду та його заступника; помічник заступника голови суду відділу забезпечення діяльності голови суду та його заступника; головний спеціаліст відділу забезпечення діяльності голови суду та його заступника);

3.2) відділ забезпечення діяльності апарату суду (начальник відділу, заступник, головний спеціаліст відділу);

3.3) відділ забезпечення руху адміністративних справ (начальник, заступник, головний спеціаліст, провідний спеціаліст, спеціаліст);

3.4) відділ надання інформаційних послуг та діловодства суду (начальник, заступник, головний спеціаліст, секретар суду відділу надання інформаційних послуг та діловодства суду; завідувач архіву відділу надання

інформаційних послуг та діловодства суду; провідний консультант відділу надання інформаційних послуг та діловодства суду);

3.5) відділ забезпечення судового процесу (начальник, заступник, головний спеціаліст, секретар судового засідання відділу забезпечення судового процесу);

3.6) відділ судових розпорядників (начальник, старший судовий розпорядник, судовий розпорядник);

3.7) відділ узагальнення судової практики (начальник, заступник, головний спеціаліст, провідний спеціаліст, спеціаліст, бібліотекар);

3.8) відділ аналітично-статистичної роботи суду (начальник, заступник, головний спеціаліст, спеціаліст);

3.9) відділ по роботі зі зверненнями громадян та юридичних осіб (начальник, заступник, головний спеціаліст, провідний спеціаліст);

3.10) відділ по роботі з персоналом (начальник, заступник, головний спеціаліст, провідний спеціаліст);

3.11) відділ матеріально-технічного забезпечення, планово-фінансової діяльності, бухгалтерського обліку та звітності (начальник, заступник, головний спеціаліст, провідний спеціаліст);

3.12) відділ інформаційно-технічного забезпечення (начальник, головний спеціаліст, провідний спеціаліст, спеціаліст);

3.13) відділ господарського забезпечення (начальник, головний спеціаліст, провідний спеціаліст, робітник з комплексного обслуговування та ремонту будинків відділу господарського забезпечення; водій відділу господарського забезпечення);

3.14) помічники суддів [48].

Отже, підсумовуючи вищесказане, можна зробити наступні висновки. Саме створення організаційної структури апарату суду і її належне правове врегулювання уможливають досягнення мети і реалізацію завдань і функцій апарату суду, що полягає, передусім, у якісному організаційному забезпеченні своєчасної, повної, публічної і незалежної роботи суду для

здійснення справедливого правосуддя, в забезпеченні необхідних і достатніх умов для реалізації прав і виконання обов'язків учасниками судового процесу, для функціонування суду, роботи в суді й перебування в ньому суддів, працівників суду та громадян [49, с. 40-45].

Організаційна структура апарату того чи іншого суду залежить від його рівня (місця) в судовій системі й визначається відповідно до затвердженого штатного розпису посад й чисельності суддів і працівників суду.

У той же час вважаємо, що наразі використовувані на практиці й розглянуті вище організаційні структури апаратів судів різного рівня є важкими для сприйняття і потребують укрупнення, оптимізації задля зменшення адміністративних витрат на утримання апарату, особливо значної кількості начальників та їх заступників, і підвищення ефективності діяльності апарату суду. Зокрема, враховуючи положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів», доцільно організовувати управління, а вже у їх межах — окремі відділи, аніж самостійні відділи. Укрупнення має відбуватися на основі виконуваних однотипних завдань і функцій задля уникнення дублювання повноважень і підвищення відповідальності за досягнення планових кількісних і якісних показників у роботі апарату суду.

1.4 Правові засади діяльності апарату суду та місце серед них адміністративно-правового регулювання

Важливою передумовою ефективної діяльності апарату суду, як і системи судочинства в цілому, є якісне нормативно-правове забезпечення, особливе місце у якому об'єктивно посідає адміністративно-правове регулювання.

Загальні питання правового регулювання діяльності суду, зокрема, окремі аспекти адміністративно-правового регулювання діяльності апарату

суду, досліджували низка вітчизняних і іноземних правознавців, а також науковців суміжних галузей знань: В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, І. В. Бойко, А. Л. Борко, М. М. Бурбика, В. В. Долежан, А. С. Васильєв, М. К. Закурін, А. А. Іванищук, С. В. Ківалов, Т. О. Коломоєць, О. М. Костюков, В. М. Манохін, І. Є. Марочкін, Н. Р. Нижник, Є. М. Попович, В. Б. Пчелін, А. В. Рибас, О. Ф. Скакун, Г. П. Серєда, С. Г. Стеценко, А. А. Стрижак, Ю. О. Тихомиров, П. В. Шумський, М. К. Якимчук та інші. Проте, в контексті судової реформи в Україні та з врахуванням низки наявних недоліків щодо адміністративно-правового забезпечення й регулювання діяльності апарату суду дане питання не втрачає свою актуальність і сьогодні, набуваючи якісно нового статусу.

Як слушно зазначає з цього приводу А. Л. Борко, особливе місце у державному механізмі системи судової влади України й вагома соціальна роль обумовлюють формування нормативно-правової бази організації та функціонування й правових гарантій здійснення судами правосуддя [50, с. 59]. При цьому, А. А. Стрижак справедливо наголошує на тому, що в системі правового регулювання діяльності із забезпечення роботи судів існує чимало прогалин і недоліків, які заважають ефективному здійсненню функцій з організації функціонування органів правосуддя в Україні. Зокрема, на думку автора, яку цілком розділяємо, характерними є наступні моменти: 1) недостатньо визначеним і чітким у відповідному законодавстві є правовий статус суб'єктів управлінської діяльності в судах загальної юрисдикції; 2) фактично поза межами законодавчого регулювання залишаються питання фінансового, матеріально-технічного забезпечення судів; 3) майже відсутнє будь-яке визначення процедур і правил здійснення організаційної роботи у сфері забезпечення функціонування судочинства; 4) актуальною є проблема систематизації та упорядкування відповідного законодавства, піднесення його на новий більш якісний рівень; 5) одним із важливих напрямків є удосконалення правового регулювання діяльності

щодо організаційного керівництва в судах, уточнення і деталізація прав й обов'язків керівників органів правосуддя [51, с. 18], тощо.

Отже, правові засади діяльності апарату суду є тим важливим базисом, який визначає та регламентує весь процес виникнення, становлення та розвитку як діяльності апарату суду, так і інституту судової влади в цілому.

Варто зазначити, що правовими основами діяльності судів є система відповідних адміністративно-правових норм, що регламентують відносини у досліджуваній сфері: Конституція та закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, інші акти законодавства України [52, с. 154].

На нашу думку, саме система нормативних актів, і особливо адміністративно-правових актів, регламентує і регулює суспільні відносини, які виникають у сфері діяльності апарату суду та потребують відповідного правового впливу з метою їх організаційного впорядкування та досягнення апаратом суду поставлених державою цілей і завдань.

Розглянемо дані нормативно-правові акти детальніше. Передусім, слід зазначити, що у ст. 10 Загальної декларації прав людини проголошено, що кожна людина для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення має право на основі повної рівності на те, щоб її справа була розглянута прилюдно й з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом [53]. У ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права закріплено, що всі особи є рівними перед судами, кожен має право на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону [54]. Значущими в даному контексті є й такі міжнародні нормативно-правові акти як Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя (1983 р.) [55], Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 р. [56],

Рекомендація № R(94)12 Комітету міністрів Ради Європи державам–членам щодо незалежності, дієвості та ролі суддів [57] та ін. Причому в останньому документі, зокрема, рекомендовано для ефективної роботи суддів створити належні умови роботи, у тому числі завдяки допоміжному персоналу й дорученню виконання несудових завдань іншим особам для того, щоб судді мали змогу оперативно та ефективно виконувати свої обов'язки, не було перевантаження в роботі судів [57]. Тобто значимість і місце безпосередньо апарату суду в процесі здійснення судочинства серйозно підіймаються на міжнародному та європейському рівні.

У той же час згідно з положеннями ст. 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. У п.14 ст. 92 чітко встановлено, що виключно законами України визначаються судоустрій, судочинство, тощо. Окремо питанню правосуддя присвячений розділ VIII Основного Закону, а розділ XII — компетенції та повноваженням Конституційного Суду України [58].

Окрім Конституції України, адміністративно-правове регулювання судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд, здійснюється на підставі Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Так, встановлено, що судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом (ст. 1). Окрема Глава 3 присвячена регламентації функціонування апарату суду, служби організаційного забезпечення роботи та охорони суду [19].

Зокрема, у ст. 155 вищезазначеного закону визначено, що організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат, який очолює керівник апарату. Положення про апарат суду розробляється на підставі

типового положення про апарат суду та затверджується зборами суддів відповідного суду. У свою чергу, Типове положення про апарат суду [20] затверджує Державна судова адміністрація України за погодженням із Вищою радою правосуддя.

Також у законі закріплюється, що керівника апарату місцевого суду, його заступника призначає за погодженням голови відповідного суду на посаду та звільняє з посади начальник відповідного територіального управління Державної судової адміністрації України, а керівників апаратів апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду, Верховного Суду, їх заступників призначає за погодженням голови відповідного суду на посаду та звільняє з посади Голова Державної судової адміністрації України. Установлено персональну відповідальність керівника апарату суду за належне організаційне забезпечення суду, суддів та судового процесу, функціонування Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи, інформування зборів суддів про свою діяльність [19].

У свою чергу, закріплено, що керівник апарату суду призначає на посаду та звільняє з посади працівників апарату суду, застосовує до них заохочення та накладає дисциплінарні стягнення. При цьому, працівники апарату суду добираються за конкурсом.

Також важливо зауважити, що правовий статус працівників апарату суду визначається Законом України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Так, у ст. 6 Закону України «Про державну службу» визначено, що посади керівників апаратів Конституційного Суду України, Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів, керівників апаратів апеляційних та місцевих судів, керівників структурних підрозділів апаратів судів відносяться до категорій посад державної служби. Причому під державним службовцем законодавець розуміє громадянина України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті

(секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби (ст. 1 закону). Крім того, ст. 91 регламентуються особливості проходження державної служби в окремих державних органах, у т.ч. керівників апаратів Конституційного Суду України, Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, керівників апаратів (секретаріатів) судів, органів та установ системи правосуддя — з особливостями, передбаченими законодавством про судоустрій і статус суддів [21].

Також Законом України «Про державну службу» встановлюються загальні обов'язки та права керівника апарату суду як державного службовця, порядок прийняття на роботу і звільнення державних службовців, особливості проходження державної служби (час праці й відпочинку, порядок надання відпусток та зміст обмежень, які властиві для кожного службовця у зв'язку з особливостями його правового статусу як особи, що виконує відповідальні державні завдання, тощо) [21].

Інші специфічні особливості діяльності апарату суду та його посадових осіб врегульовуються Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Встановлено, що штатну чисельність і структуру апарату місцевого суду за згодою голови суду затверджує відповідне територіальне управління Державної судової адміністрації України, апарату апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду — за погодженням з головою суду Державна судова адміністрація України в межах видатків на утримання відповідного суду. Визначено, що в апараті суду можуть бути створені управління, відділи, сектори, які функціонують на підставі положень, затверджених керівником апарату суду. Також в апараті суду утворюється канцелярія, яка щоденно протягом робочого часу суду приймає та реєструє подані до суду документи і виконує інші завдання відповідно до положення, затвердженого

керівником апарату суду. До штату апарату судів входять й судові розпорядники, секретарі судового засідання, наукові консультанти. Окремо ст. 156 закону визначені особливості апарату Верховного Суду, ст. 157 присвячено питанню діяльності помічників суддів, ст. 158 — бібліотеки суду, ст. 159 — служби судових розпорядників, ст. 160 — забезпеченню охорони та підтримання громадського порядку в судах [19], тощо.

Вивчаючи правові засади діяльності апарату суду, особливу увагу слід приділити вивченню Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів, на підставі якого розробляється положення про апарат того чи іншого суду. Так, у I розділі Типового положення відмічається, що апарат місцевого, апеляційного судів здійснює організаційне забезпечення роботи суду відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про державну службу», іншими нормативно-правовими актами, положенням про апарат суду, рішеннями зборів суддів, а також наказами і розпорядженнями голови суду, наказами керівника апарату суду. При цьому, голова суду контролює ефективність діяльності апарату суду, вносить подання про призначення на посаду керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду та про звільнення їх з посад, а також про застосування заохочень або накладення дисциплінарних стягнень відповідно до законодавства. Також у розділі II Типового положення окреслено основні функції апарату суду, у розділі III — повноваження та особливості діяльності керівника апарату суду, у розділі IV — повноваження та особливості діяльності керівників структурних підрозділів та інших працівників апарату суду [20].

Також на підставі рішення Ради суддів України від 13.05.2005 р. № 27 «Про погодження Типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду» з метою поліпшення організації діяльності місцевих загальних судів, забезпечення єдності у визначенні посадових обов'язків працівників апарату місцевого загального суду та

кваліфікаційних вимог щодо певних категорій і посад Державною судовою адміністрацією України було затверджено Типові посадові інструкції працівників апарату суду (наказ Державної судової адміністрації від 20 липня 2005 року № 86): 1) Типову посадову інструкцію керівника апарату місцевого загального суду; 2) Типову посадову інструкцію головного бухгалтера місцевого загального суду; 3) Типову посадову інструкцію помічника голови місцевого загального суду; 4) Типову посадову інструкцію помічника заступника голови місцевого загального суду; 5) Типову посадову інструкцію помічника судді місцевого загального суду; 6) Типову посадову інструкцію секретаря судового засідання місцевого загального суду; 7) Типову посадову інструкцію старшого судового розпорядника місцевого загального суду; 8) Типову посадову інструкцію судового розпорядника місцевого загального суду; 9) Типову посадову інструкцію консультанта місцевого загального суду; 10) Типову посадову інструкцію консультанта з кадрової роботи місцевого загального суду; 11) Типову посадову інструкцію консультанта із судової статистики місцевого загального суду; 12) Типову посадову інструкцію старшого секретаря місцевого загального суду; 13) Типову посадову інструкцію секретаря місцевого загального суду; 14) Типову посадову інструкцію діловода місцевого загального суду; 15) Типову посадову інструкцію оператора комп'ютерного набору місцевого загального суду; 16) Типову посадову інструкцію друкарки місцевого загального суду; 17) Типову посадову інструкцію експедитора місцевого загального суду; 18) Типову посадову інструкцію завідувача архіву місцевого загального суду; 19) Типову посадову інструкцію архіваріуса місцевого загального суду; 20) Типову посадову інструкцію бібліотекаря місцевого загального суду; 21) Типову посадову інструкцію завідувача господарства місцевого загального суду [42].

Серед системи нормативно-правових актів, які формують правові засади діяльності апарату суду, окрім вищезазначених, слід звернути увагу

й на Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р. № 3781-ХІІ, який встановлює систему особливих заходів державного захисту суддів Конституційного Суду України, суддів та працівників апаратів судів, працівників правоохоронних органів від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб [59].

Важливе значення для правового регулювання діяльності апарату суду відіграв і Закон України «Про доступ до судових рішень» від 22.12.2005 р. № 3262-IV, який визначає порядок доступу до судових рішень з метою забезпечення відкритості діяльності судів загальної юрисдикції, прогнозованості судових рішень та сприяння однаковому застосуванню законодавства, а також регулює відносини щодо забезпечення доступу до судових рішень (рішень, судових наказів, постанов, вироків, ухвал), ухвалених судами загальної юрисдикції, та ведення Єдиного державного реєстру судових рішень [60].

У той же час не можна не звернути уваги й на Закони України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, який визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [61], та «Про звернення громадян» від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР, яким регулюється питання реалізації громадянами України на практиці конституційно наданого їм права виявляти недолік, вносити до органів державної влади, об'єднань громадян пропозиції щодо поліпшення їх роботи, оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів. Закон забезпечує можливість участі громадян України в управлінні державними і громадськими справами, впливу на роботу органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, організацій, установ з

метою відстоювання своїх прав і інтересів та відновлення їх у випадку порушення [62]. У свою чергу, Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. № 2939-VI визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим законом, та інформації, що становить суспільний інтерес [63].

У формуванні правових засад діяльності апарату суду відіграють свою роль й Укази Президента України «Про заходи щодо забезпечення належних умов діяльності судів» від 11.12.2002 р. № 395/2002-рп [64], «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» від 10.05.2006 р. № 361/2006 [65] та інші; постанови Верховної Ради України «Про Концепцію судово-правової реформи в Україні» від 28.04.1992 р. № 2296-XII [17], «Про структуру і штатну чисельність апарату Верховного Суду України» від 03.04.1995 р. № 179/95-ПВ [66] та інші; постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень» від 25.05.2006 р. № 740 [67], «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів» від 09.03.2006 р. № 268 [68], тощо, а також правові акти органів судової влади, які спрямовані на роз'яснення питань застосування норм права, аналіз та узагальнення судової практики, постанови Пленуму Верховного Суду України, рішення Конституційного Суду України, накази судових органів про доведення до відома суддів і працівників апарату суду указів Президента України, постанов Верховної Ради України, актів Кабінету Міністрів України та центральних органів державної влади; накази і розпорядження голів судів (місцевих, апеляційних, вищих спеціалізованих, Верховного) з питань, що належать до їх повноважень і не пов'язані з відправленням правосуддя, накази Державної судової адміністрації України,

положення та рішення З'їзду суддів України, Ради суддів України, зборів суддів Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів України, зокрема, Правила поведінки працівників суду [69], положення про апарат суду, положення про автоматизовану систему документообігу суду, інструкція про порядок роботи з технічними засобами фіксування судового процесу (судового засідання), інструкція про порядок передання до архіву місцевого та апеляційного суду, зберігання в ньому, відбору та передання до державних архівних установ та архівних відділів міських рад судових справ та управлінської документації суду, тощо.

Варто підкреслити, що Правила поведінки працівників суду встановлюють стандарти відповідної поведінки працівників суду та моральної цілісності, що ґрунтуються на дотриманні професійної, організаційної та особистої етики з метою підтримання незалежності, авторитету, ефективності судової влади, і підвищення довіри до суду громадян. Ці правила встановлюють загальні вимоги поведінки працівників суду, якими вони мають керуватись під час та поза виконанням своїх службових обов'язків. Вимоги щодо поведінки судових службовців окремих категорій повинні відповідати вимогам, що встановлені цими правилами [69].

Як бачимо, діяльність апарату суду регулюється низкою нормативно-правових актів:

- 1) міжнародні та європейські нормативно-правові акти, ратифіковані в Україні;
- 2) Конституція України;
- 3) Закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про доступ до судових рішень», «Про запобігання корупції», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації» та інші;
- 4) укази Президента України «Про заходи щодо забезпечення належних умов діяльності судів, «Про Концепцію вдосконалення

судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів», тощо;

5) постанови Верховної Ради України «Про структуру і штатну чисельність апарату Верховного Суду України», «Про Концепцію судово-правової реформи в Україні» та інші;

6) постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень (Перелік судових рішень)», «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів», тощо;

7) постанови Пленуму Верховного Суду України, рішення Конституційного Суду України;

8) накази Державної судової адміністрації України, накази судових органів, положення та рішення З'їзду суддів України, Ради суддів України, зборів суддів Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів України;

9) положення про апарат суду, положення про автоматизовану систему документообігу суду, тощо;

10) посадові інструкції, інструкції про порядок роботи з технічними засобами фіксування судового процесу (судового засідання), про порядок передання до архіву місцевого та апеляційного суду, зберігання в ньому, відбору та передання до державних архівних установ та архівних відділів міських рад судових справ та управлінської документації, з діловодства та інші нормативно-правові акти.

У той же час у результаті аналізу значного масиву нормативно-правових актів, які у своїй сукупності становлять правові засади діяльності апарату суду, вважаємо доцільним класифікувати їх не лише за ієрархією в системі джерел права, але й за призначенням на наступні групи:

1) організаційно-управлінського характеру, які регламентують порядок створення, організації, управління, функціонування та діяльності

апарату суду, його взаємодії з іншими учасниками правовідносин у системі правосуддя;

2) забезпечувального характеру, які регламентують питання матеріального та фінансового забезпечення діяльності апарату суду;

3) кадрового спрямування, що покликані реалізовувати кадрову політику в системі діяльності судів;

4) контрольного напрямку для реалізації контролю за правомірністю діяльності апарату суду, дисципліною, недопущенням корупції, тощо;

5) нормативно-етичного характеру для встановлення і додержання правил поведінки працівників апарату суду, недопущення конфліктів інтересів і т.п.

Причому перша група нормативно-правових актів є чи не найбільш чисельною, що є одним із свідчень вагомості адміністративно-правового регулювання в правовому регулюванні діяльності апарату суду [70, с.38-41].

Так, М. К. Закурін справедливо стверджує, що правове регулювання діяльності судів забезпечує господарське, цивільне, адміністративне, фінансове, бюджетне право, проте, в цьому переліку нормам адміністративного права належить чільне місце, яке окреслюється наступними межами: 1) адміністративними процедурами щодо створення, реорганізації та ліквідації судів; 2) визначенням адміністративно-правового статусу суддів; 3) кадровою роботою в системі судочинства: а) регулюванням добору, призначення, відставки, звільнення суддів та керівників апаратів судів; б) заміщенням вакансій посад державного службовця в апараті суду, їх призначенням і звільненням; 4) особливостями заохочення і дисциплінарної відповідальності суддів та державних службовців апарату судів; 5) встановленням меж повноважень для суддів, які займають адміністративні посади; 6) забезпеченням діяльності судів судовою адміністрацією; 7) правовим регулюванням суддівського самоврядування; 8) організацією захисту суддів, охорони приміщень судів,

підтриманням у них правопорядку; 9) правовим регулюванням особистого прийому громадян; 10) доступом до публічної інформації, взаємодією із засобами масової інформації [71].

Як зазначає С. Г. Стеценко, адміністративно-правове регулювання є сукупністю правових засобів, через які реалізується правове регулювання суспільних відносин у галузі адміністративного права [72, с. 64]. І. А. Городецька вважає, що адміністративно-правове регулювання — це детермінована суспільними потребами ідеальна модель бажаного результату ефективного функціонування суспільних відносин, що входять чи мають потенційну можливість входити до предмета адміністративного права, спрямована на забезпечення прав свобод і публічних інтересів суб'єктів цих відносин [73, с. 64]. Що ж до сфери правосуддя, то конструктивним є визначення А. А. Іванищука, який під адміністративно-правовим регулюванням судової влади розуміє форму соціальної взаємодії суб'єктів адміністративного права, комплексний інститут адміністративного права, що об'єднує однорідні суспільні відносини, які описуються системою, структурою, механізмом, напрямками [74, с. 50]. У свою чергу, А. В. Рибас адміністративно-правове регулювання у сфері діяльності судів і суддів вбачає у цілеспрямованому впливі норм адміністративного права, здійснюваному органами суддівського самоврядування засобами владно-розпорядчої та адміністративно-сервісної діяльності на суспільні відносини [75, с. 24–25]. Проте, на наш погляд, більш повним є визначення адміністративно-правового регулювання, запропоноване А. Л. Борком, котрий уточнює правове регулювання діяльності судів як форму впливу держави з використанням права на суспільні відносини у сфері діяльності судів, що здійснюється за допомогою юридичних засобів і забезпечується законодавчими і підзаконними нормативно-правовими актами [76, с. 13].

Підсумовуючи вищесказане, вважаємо, що вагоме місце адміністративно-правового регулювання в правових засадах діяльності апарату суду обумовлене передусім організаційним та управлінським

спрямуванням діяльності апарату суду, а також нагальною потребою в чіткій і детальній регламентації всіх адміністративно-правових аспектів створення, організації, функціонування, діяльності та взаємодії апарату суду задля забезпечення ефективної та якісної роботи суддів і, відповідно, реалізації гарантованого державою права на справедливий суд, захист і відновлення порушених прав і інтересів в суді.

Висновки до розділу 1

Обґрунтовано, що історико-правовий аналіз розвитку та становлення сучасного апарату суду в Україні залишається актуальним, є своєчасним і значущим у забезпеченні здійснення наукового дослідження апарату суду в Україні та його практичного вдосконалення з урахуванням минулого досвіду розвитку та становлення даного інституту.

Визначено та проаналізовано наступні ключові історико-правові етапи розвитку та становлення сучасного апарату суду в Україні: 1) часи Київської Русі; 2) перебування України під владою Польського королівства та Литовського князівства; 3) часи Запорозької Січі; 4) перебування України в складі Російської імперії; 5) період УНР та Директорії, радянський період; 6) період проголошення незалежності України та прийняття Конституції України; 7) період розвитку демократичних засад судочинства.

Встановлено, що апарат суду – це важлива складова суду як державного органу влади, що здійснює організаційне забезпечення діяльності суддів, судів і правосуддя в цілому і представлена системою штатних одиниць відповідно до затвердженої організаційної структури в порядку, передбаченому чинним законодавством, на які покладені відповідні управлінські, організаційні та розпорядчі повноваження.

Визначено, що як суб'єкт адміністративно-правових відносин апарат суду характеризується низкою особливостей: 1) є специфічним допоміжним органом суду, діяльність якого прямо не пов'язана зі здійсненням судочинства і знаходиться поза сферою здійснення правосуддя; 2) його

діяльність орієнтована на організаційне, кадрове, матеріальне, фінансове, інформаційне, технічне та інше забезпечення суду задля безперервної та своєчасної його роботи; 3) має правову природу, його діяльність регулюється нормами адміністративного законодавства; 4) наділений комплексом кореспондуючих суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, передбачених відповідними нормами адміністративного законодавства, має власну правосуб'єктність.

Доведено, що створення організаційної структури апарату суду і її належне правове врегулювання уможлиблює досягнення мети і реалізацію завдань і функцій апарату суду, що полягає, передусім, у якісному організаційному забезпеченні своєчасної, повної, публічної і незалежної роботи суду для здійснення справедливого правосуддя і, відповідно, в забезпеченні необхідних і достатніх умов для реалізації прав і виконання обов'язків учасниками судового процесу, для функціонування суду, роботи в суді й перебування в ньому суддів, працівників суду та громадян.

Проаналізовано низку нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність апарату суду: 1) міжнародні та європейські нормативно-правові акти, ратифіковані в Україні; 2) Конституція України; 3) закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про доступ до судових рішень», «Про запобігання корупції», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації» тощо; 4) укази Президента України; 5) постанови Верховної Ради України; 6) постанови Кабінету Міністрів України; 8) накази Державної судової адміністрації України, накази судових органів, положення та рішення З'їзду суддів України, Ради суддів України, зборів суддів Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів України; 9) положення про апарат суду, положення про автоматизовану систему документообігу суду тощо; 10) посадові інструкції та інші нормативно-правові акти.

Обґрунтовано місце адміністративно-правового регулювання в

правових засадах діяльності апарату суду, які запропоновано класифікувати не лише за ієрархією в системі джерел права, але й за призначенням на наступні групи: 1) організаційно-управлінського характеру; 2) забезпечувального характеру; 3) кадрового спрямування; 4) контрольного напрямку; 5) нормативно-етичного характеру.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ АПАРАТУ СУДУ В УКРАЇНІ

2.1 Поняття та елементи адміністративно-правового статусу апарату суду

На шляху до незалежності судової влади від інших гілок виникають підвищені вимоги до чіткого визначення адміністративно-правового статусу, нормативно-правового регулювання, однозначного визначення напрямків та компетенцій, від чого залежить ефективність правового забезпечення інтересів і свобод населення нашої держави. Розкриття суті поняття та елементів структури адміністративно-правового статусу працівників апарату суду дозволить виявити характерні ознаки, визначити перспективність розвитку статусу, враховуючи судові реформи нинішньої влади. Тому для визначення адміністративно-правового статусу апарату суду слід більш детально зупинитися на юридичному визначенні самого поняття адміністративно-правового статусу та його елементів.

В перекладі з латинської мови «status» — становище, стан кого- або чого-небудь [77, с. 545]. Нині найчастіше правовий статус визначають як систему прав, інтересів, свобод та обов'язків суб'єкта правовідносин, встановлених законом та гарантованих державою [8, с. 27], хоча погляди на визначення даного терміну дещо різняться. Так, деякі науковці прирівнюють правовий статус до прав та обов'язків самого суб'єкта [78, с. 179]. В свою чергу, О. О. Грицанов розглядає поняття правового статусу як соціальну позицію індивіда в цілісній соціальній системі існування [79, с. 663], Н. М. Оніщенко наголошує, що статус є законодавчо встановленою та гарантованою державою системою обов'язків, свобод, прав та інтересів суб'єкта відносин у суспільстві [80]. Деякі вчені, розглядаючи адміністративно-правовий статус фізичної особи, визначають його як

законодавчо встановлену сукупність прав та свобод, закріплених у Конституції України [58, ст. 13, 14, 27–36, 38, 40–49, 53, 54], а також юридичних обов'язків індивіда [58, ст. 65–68] в поєднанні з його адміністративною правосуб'єктністю й адміністративною відповідальністю [27, с. 91]. Сукупністю прав й обов'язків, а також законних гарантій й юридичної відповідальності вважає правовий статус К. В. Міронова [81, с. 34].

Цікавою є думка Ю. А. Чеботарьової, яка пропонує розглядати правовий статус у вигляді складної, розгорненої у часі системи, в якій важливу роль відіграють не лише складові елементи, а й характер взаємодії між ними [82, с. 17]. В. М. Корельський розглядає поняття правового статусу більш широко, вважаючи його багатоаспектною категорією з певними притаманними лише їй ознаками [83].

Визначаючи поняття адміністративно-правового статусу апарату суду слід згадати думку Т. О. Коломієць, адже в працях автора адміністративно-правовий статус державного органу розглядається як сукупність прав й обов'язків суб'єкта, визначених адміністративно-правовими нормами та закріплених за відповідними органами [84, с. 64]. Однак, слід зауважити, що окрім прав та обов'язків як елементу адміністративно-правового статусу є й інші, на чому наголошують інші вчені. Так, О. М. Бандурка вважає правовий статус сукупністю повноважень державного органу, реалізуючи які, забезпечується виконання завдань того чи іншого органу державної влади [85, с. 41]. в свою чергу, І. Л. Бородін вважає адміністративно-правовий статус певною системою, яка складається з адміністративної право- та дієздатності [86, с. 26]. Н. Р. Нижник пропонує розглядати правовий статус працівників державної влади з точки зору встановлених та гарантованих державою мір поведінки службовця в службових взаємовідносинах [87, с. 166–167].

На нашу думку, більш повний та конструктивний підхід до визначення поняття, що досліджується, висловила Н. А. Олефіренко. Автор в ході свого

дослідження визначила адміністративно-правовий статус адміністративних судів: логічна система зв'язку елементів статусу, які характеризують призначення, повноваження, особливості здійснення правосуддя, є взаємопов'язаними та доповнюють один одного [88, с. 152]. Як комплексний показник адміністративно-правовий статус розглядали й інші вчені, вважаючи його одним із основних показників соціальної стратифікації, сукупністю прав та обов'язків особи, організації чи держави [89, с. 225]. На нашу думку, комплексний підхід до визначення адміністративно-правового статусу є найбільш повним та повинен включати в себе права суб'єкта та його юридичні обов'язки в поєднанні з юридичною відповідальністю та правосуб'єктністю.

Аналізуючи юридичну літератури, нами було виявлено три теоретичних аспекти визначення змісту адміністративно-правового статусу: 1) тотожність з поняттям правосуб'єктності; 2) встановлені на законодавчому рівні права та обов'язки суб'єкта; 3) система визначених нормативно прав, свобод, обов'язків, законних інтересів та юридичної відповідальності, які гарантуються державою та є основою для визначення суб'єктом своєї поведінки у суспільстві.

Розглядаючи сутність адміністративно-правового статусу апарату суду, слід звернути увагу на певні особливості: права та юридичні обов'язки суб'єкта закріплені у нормативних актах, які у своїй сукупності складають досить великий масив; норми права, якими регулюються адміністративно-правовий статус органів державної влади, тісно взаємопов'язані з нормами інших галузей права; на відміну від інших, адміністративно-правовий статус не підлягає відчуженню [90, с. 110]. Отже, адміністративно-правовий статус певного суб'єкта відображає його місце та роль у системі правовідносин, взаємозв'язок з іншими їх учасниками, а також закріплює його права, обов'язки та юридичну відповідальність.

Дослідження адміністративно-правового статусу апарату суду нині є майже не вивченим та законодавчо не врегульованим, відсутній комплексний

оптимальний підхід до визначення статусу апарату суду, що особливо актуальним є в рамках судової реформи в Україні, тому поглиблене вивчення адміністративно-правового статусу апарату суду є важливим для прискорення судової реформи, підвищення ефективності роботи судів, а також, що є важливим в політичних умовах, які склалися, надасть можливість повернути довіру населення до державної влади та правосуддя. Завдяки специфіці діяльності та особливостям системи державних органів апарат суду посідає особливе місце серед інших органів, не підпорядковуючись при цьому органам державної влади та управління [91, с. 13]. Отже, адміністративно-правовий статус апарату суду є складним поняттям, цілісним комплексом нормативно закріплених прав і обов'язків, що відповідають завданням, функціям та принципам організації органу державної влади.

Вивченню певних аспектів адміністративно-правового статусу апарату суду присвячені роботи Р. В. Ігоніна, Р. І. Кирилюка, Г. Г. Новосьолова, В. І. П'ятковського, А. М. Хливнюка та інших. Проте, на жаль, навіть на законодавчому рівні на сьогодні не визначено чітко правовий статус співробітників апарату суду, лише поверхнево у деяких статтях законодавці намагаються конкретизувати поняття статусу через призначення та підзвітність даного державного органу [58, ст. 151], хоча, на нашу думку, в даному випадку розглядається не сам правовий статус, а лише факт зайняття посади на законних підставах. Правовий статус працівників апарату суду дещо розкривається в тексті Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [19]. Зокрема, визначено, що Державна судова адміністрація призначена здійснювати як організаційне, так і фінансове забезпечення діяльності судових органів та є державним органом системи правосуддя; підзвітна Вищій раді правосуддя; має територіальні управління. Законом України «Про державну службу» визначено правовий статус посадових осіб апарату суду. Вказується також, що оплата праці, медичне, транспортне та матеріально-побутове забезпечення можуть бути встановлені лише з дотриманням

відповідних засад для даної категорії [19, ч. 6 ст. 152]. Виходячи з вищесказаного, можна виділити особливість адміністративно-правового статусу апарату суду як кадровий склад, за допомогою якого відбувається реалізація функцій та поставлених завдань виконавчої влади. Проте, бачимо, що вказаними законами не регламентуються вимоги, юридична відповідальність та порядок призначення працівників апарату суду, а більш за все, зазначаються елементи правового статусу апарату суду. За п. 1 Положення про Державну судову адміністрацію України від 22.10.2010 р. № 12 [92] апарат суду визначено як орган в складі системи судової влади.

Розглядаючи поняття адміністративно-правового статусу апарату суду, слід звернути увагу, що науковцями виділяються певні критерії для класифікації правового статусу: за характером (змістом) та за суб'єктами (фізичні/юридичні особи, іноземці, біженці, посадовий статус і т.п.). За змістом правовий статус класифікують на конституційний — характеризує правовий статус людини як громадянина та визначається Конституцією; спеціальний — базуючись на конституційному, відображає особливості певних категорій громадян, таких як державні службовці, військовослужбовці, пенсіонери, тощо; галузевий — конкретизує конституційний, характеризуючи права та обов'язки осіб в певній сфері суспільних взаємовідносин; індивідуальний — стосується конкретної особи, є сукупністю прав та обов'язків особи [8, с. 44].

У нашому дослідженні доречно буде зупинитися саме на спеціальному правовому статусі, оскільки працівники апарату суду є державними службовцями та виступають як важливий ланцюг в забезпеченні функціонування держави та взаємозв'язку держави та громадянина. Спеціальний правовий статус працівників суду включає в себе дві групи елементів: загальні (права та обов'язки, заборони та юридична відповідальність, які розповсюджуються на всі служби) та закріплені в статусі відповідної посади елементи.

Правова позиція Конституційного Суду України [93] наголошує на тому, що незалежність судів, яка закріплена в Конституції України [58, ст. 126], є невід'ємною складовою правового статусу апарату суду. Незалежність та недоторканність суддів є конституційним принципом, за яким проходить організація та функціонування суду. Для працівників апарату суду в Конституції України закріплено, що вони підкорюються лише закону [58, ст. 129], зазначається, що органи державної влади зобов'язані діяти в межах своїх повноважень та способами, які не суперечать Конституції та законам України [58, ч. 2 ст. 19].

Для повного розуміння поняття адміністративно-правового статусу правового суб'єкта слід визначити його елементи структури, проаналізувати кожен складову його структури [94, с. 102]. Елементи правового статусу — сукупність складових характеристик певного суб'єкта правовідносин, його специфіка, відмінність та особливості [95, с. 19]. Досліджуючи питання адміністративно-правового статусу працівників апарату суду, слід звернути увагу на дослідження О. М. Стеця, який виділяв наступні елементи структури адміністративно-правового статусу: завдання та принципи, компетенція, організація діяльності та взаємодія [96]. М. А. Бояринцева, в свою чергу, виділяє права, обов'язки й юридичні гарантії як елементи адміністративно-правового статусу [97]. Цікавим є дослідження М. К. Золотарьової, в ході якого правник визначає правовий статус як складну комбінацію юридичних складових, серед яких компетенція, юридична відповідальність, завдання та функції, структура та порядок дій владних органів [98]. Частіше за все для визначення елементів адміністративно-правового статусу виокремлюють наступні складові: цілі та функції, права й обов'язки установи, порядок створення/реорганізації/ліквідації установи, адміністративна відповідальність та гарантії установи [99, с. 17].

Аналізуючи праці П. І. Кононова, можна відмітити наступну структуру адміністративно-правового статусу: загальні та спеціальні права, обов'язки;

обмеження щодо цих прав; юридична відповідальність, яка настає у разі правопорушення в певній сфері [100, с. 88].

Цікавою є думка О. М. Костюкова, який виділяє наступні елементи адміністративно-правового статусу посадових осіб державної влади: правосуб'єктність, посадові завдання та функції, права й обов'язки, юридична відповідальність та гарантії, а також взаємовідносини між посадовими особами різних рівнів [101, с. 21]. В свою чергу, дещо уточнює дане поняття в своїх працях В. М. Манохін, стверджуючи, що назва посади відповідає основним функціям посадової особи, відображаючи ступінь індивідуалізації в структурі підрозділу [102, с. 33–40]. В той же час І. І. Дахова пропонує виокремлення правосуб'єктності, принципів діяльності установи, компетенції та відповідальності як елементів адміністративно-правового статусу [103, с. 46].

Як видно з вищесказаного, однозначна позиція науковців щодо визначення структури та елементів адміністративно-правового статусу на сьогодні відсутня. Так, М. І. Хавронюк виділяє як елементи правового статусу правосуб'єктність особи, права, свободи та обов'язки, а також гарантії їх дотримання. В свою чергу, В. О. Котюк виокремлює суб'єктивні права, обов'язки та свободи особи.

У своїх дослідженнях Д. М. Бахрах, об'єднавши елементи адміністративно-правового статусу суб'єкта правовідносин, виділяє певні блоки елементів: 1) цільовий — завдання та функції, цілі та принципи, закріплені юридично; 2) компетенційний — сукупність владних повноважень відносно певного предмета відання, що складає змістовну частину правового статусу; 3) структурно-організаційний — визначене нормативно регулювання процесу утворення чи ліквідації суб'єкту, його підпорядкованість, організаційна структура і т. ін. [104, с. 85]. С. О. Бондар вважає, що правовий статус органів судової влади складається з цільового блоку (утворення/реорганізація/ліквідація, внутрішня структура); компетенції та юридичної відповідальності [105, с. 31]. А. А. Стародубцев доповнює склад правового

статусу ще й функціональним блоком (повноваження, функції та юридична відповідальність) [106, с. 86].

В результаті дослідження виявлено, що нині відсутня однозначна позиція щодо визначення адміністративно-правового статусу апарату суду та його елементів. Правники в своїх працях визначають різну кількість структурних елементів адміністративно-правового статусу, включаючи до них досить різні поняття. При цьому, О. В. Совгиря зазначив, що основу правового статусу представників державної влади складають права та обов'язки [107, с. 107]. Хоча не слід залишати без уваги дослідження М. К. Золотарьова, яка розглядає компетенцію як головну складову адміністративно-правового статусу. Організацію та порядок здійснення діяльності суб'єкта правник відносить до другорядних елементів правового статусу [108, с. 56]. Проте, деякі дослідники дотримуються зовсім іншого підходу та виділяють чотири елементи правового статусу: 1) офіційне найменування органу та організація діяльності, структура; 2) компетенція, мета та завдання органу; 3) характеристика органу з юридичної точки зору, порядок фінансування; 4) юридична відповідальність та гарантії, підпорядкованість органу [109, с. 96].

Отже, адміністративно-правовий статус певного суб'єкта є складним поняттям, цілісним комплексом нормативно закріплених прав й обов'язків, що відповідають завданням, функціям та принципам організації органу державної влади. На нашу думку, перелік елементів правового статусу апарату суду є широким та повинен містити в собі посадові завдання та функції особи зокрема та установи в цілому, правові форми діяльності установи, відповідати ієрархічному положенню працівника апарату суду серед інших. Тому вважаємо за доцільне виділити наступний перелік елементів адміністративно-правового статусу апарату суду: права та свободи особи, законні інтереси, обов'язки та юридична відповідальність, правосуб'єктність.

2.2 Завдання та функції апарату суду

Для повного аналізу адміністративно-правового статусу апарату суду слід визначити їх завдання та функції. Під завданнями апарату суду розуміють організаційне забезпечення роботи судової установи. На апарат суду покладено функцію організації повноцінної роботи суду для здійснення правосуддя, реалізації прав та виконання обов'язків, забезпечення належних умов для роботи суду та перебування у ньому громадян та працівників.

У сучасному юридичному аспекті в загальному розумінні під завданнями розглядають забезпечення будь-якої соціальної потреби, а конкретизація функцій та повноважень суб'єкта права фіксується у відповідних положеннях, уставах або інших нормативних актах [110, с. 27]. Завдання державного органу нормативно закріплені у відповідних документах та представляють собою захист прав та свобод громадян, інтересів юридичних та фізичних осіб, захист від правопорушень зі сторони державної влади або органів місцевого самоврядування.

Основні завдання апарату судів закріплено в декількох нормативних актах: Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [19], Закон України «Про державну службу» [21], положення про апарати певних судів, накази та розпорядження голів та керівників судів, рішення зборів суддів. За положеннями перелічених нормативних актів основним завданням діяльності судового апарату є організаційне забезпечення роботи суду [19, п. 1 ст. 149; 111, п. 1; 112, п. 1.1; 113, п. 1; 20, п. 1].

В роботах І. Є. Марочкина зазначається, що організаційне забезпечення діяльності суду покладається саме на апарат судів та має на меті здійснення правосуддя, створення умов, за яких будуть реалізовані права та виконані обов'язки всіх учасників судового процесу, а також буде забезпечена робота суду [114, с. 67]. В завдання апарату суду входить ведення первинних документів статистичного обліку, ведення діловодства (прийом, облік та реєстрація судових справ, позовів, скарг, листів і т. ін.). Реалізовані апаратом

судів завдання є публічними та суспільно значущими питаннями. Як основне завдання апарату суду можна виділити створення організаційних умов для забезпечення здійснення правосуддя стосовно конкретної справи [115, с. 175]. Р. І. Кирилук в своїй праці акцентує увагу, що вказані завдання апарату судів є загальнодержавними, а вирішення питання щодо організаційного забезпечення діяльності судів — складова державної політики у сфері судоустрою [116, с. 42]. До організаційного забезпечення діяльності апарату суду відносяться фінансові, матеріально-технічні, кадрові, організаційно-технічні та інформаційні заходи. Так, наприклад, Положенням про апарат Вищого адміністративного суду України виділено організаційне, правове, інформаційне, документальне, кадрове, матеріально-технічне, фінансово-господарське і т. ін. забезпечення [113, п. 3].

Натомість, В. В. Сердюк вважає, що завдання апарату суду значно ширші, а основне завдання — ніщо інше як інформаційне та організаційно-методичне забезпечення діяльності відповідного судового органу. Це пояснюється тим, на думку правника, що забезпечувальна діяльність правосуддя покладається саме на апарат суду, а не на органи судової адміністрації [117, с. 32]. Такої ж думки дотримується й С. В. Глущенко, відзначивши, що повноваження судового апарату ширші та мають комплексний характер [118, с. 288].

Для кращого розуміння завдань та функцій, які виконує апарат суду, слід розглянути основні завдання структурних підрозділів апарату суду (див. розділ 1). Скажімо, до основних завдань загального відділу можна віднести функції, пов'язані з документообігом (як внутрішнім, так і зовнішнім): прийняття, реєстрація та передача до відповідних структурних підрозділів кореспонденції; контроль за своєчасністю виконання документів; реєстрація та відправка вихідної кореспонденції; інформаційна функція (наприклад, інформація про стан розгляду справ); формування номенклатури справ суду; організація прийому громадян. Відділ організаційного забезпечення судового процесу та керівництва суду виконує функції з організації забезпечення

розгляду адміністративних справ; здійснює виклики у справах, оформлення та перенаправлення копій судових рішень учасникам судового процесу; здійснює фіксацію технічними засобами судового засідання (відповідно до Інструкції про порядок роботи з технічними засобами); організаційне забезпечення; роботу по інформуванню громадськості та засобів масової інформації (далі — ЗМІ) стосовно діяльності суду.

Завдання відділу по роботі з персоналом суду полягають у забезпеченні реалізації кадрової політики із забезпечення кваліфікованими кадрами та державної політики у сфері державної служби; підготовці документів для реалізації кадрової політики; забезпеченні перевірки відомостей про претендентів на зайняття посади; підготовці проектів наказів та інших документів щодо відпусток, основної діяльності, особового складу, тощо; оформленні, обліку, зберіганні особових справ працівників апарату суду. До завдань фінансово-економічного відділу належать забезпечення ведення бухгалтерського обліку, ведення необхідних форм звітності встановленим органам; розроблення кошторису суду на певний рік; контроль за законністю встановлення посадових окладів; контроль руху коштів і товарно-матеріальних цінностей суду; інвентаризація грошових коштів, товарно-матеріальних цінностей, основних фондів та зобов'язань.

Відділ інформаційного забезпечення повинен забезпечити впровадження комп'ютерних технологій в роботу суду, встановлення та обслуговування комп'ютерного обладнання та мережі, належну працездатність обладнання, систем фіксування судового засідання, автоматизацію документообігу; забезпечити адміністрування та надання консультацій щодо використання програмного забезпечення та комп'ютерного обладнання, а також супровід веб-сайту суду.

Завданням статистично-аналітичного відділу апарату суду є забезпечення інформаційної, аналітичної та статистичної діяльності суду; підготовка, обробка звітів статистики; підготовка довідок щодо стану здійснення правосуддя; супровід заходів згідно з планами робіт Верховного

Суду України та Вищого адміністративного суду України щодо застосування судом чинного законодавства. В свою чергу, господарський відділ здійснює матеріально-технічне забезпечення діяльності апарату суду; ремонт та технічне обслуговування приміщень суду та техніки; ведення документів щодо матеріальної відповідальності; контроль за дотриманням правил пожежної безпеки та охорони праці.

Отже, головною метою діяльності апарату суду є можливість забезпечити безперебійну роботу установи та виконання основних функцій, при цьому забезпечивши незалежність від інших органів влади [119, с. 36-39].

Виходячи із завдань, покладених на апарат суду, визначимо основні функції. Багатозначний термін «функція» (з лат. function — здійснення) — робота, діяльність; властивості того чи іншого об'єкту в системі взаємовідносин [33, с. 1552]. На сучасному етапі наукового розвитку функція вченими розглядається як певна роль елемента системи, призначення цього елемента з метою виконання відповідних завдань та цілей. З юридичної точки зору, функцію визначають як напрямки впливу того чи іншого явища (елемента) на взаємовідносини у суспільстві, які дозволяють з'ясувати його сутність, призначення з метою досягнення певної мети [120, с. 28]. Також в науковій літературі можна зустріти визначення функції як комплексу організаційно-правових впливів певних підрозділів, пов'язаних між собою, який є напрямом для досягнення поставлених завдань [121, с. 43]. Деякими вченими поняття функції розглядається дещо ширше, а саме як складова змісту діяльності певного органу, відображена у відповідних завданнях органу та існуюча для забезпечення потреб об'єкта управління [122, с. 64]. Цікавим є визначення колективу правників, які характеризують функцію як самостійну, спеціалізовану та однорідну частину діяльності того чи іншого суб'єкта права, яка має певну цільову спрямованість [123, с. 503]. З цим твердженням, дещо уточнюючи його, погоджується і М. К. Золотарьова, акцентуючи увагу на тому, що саме завдяки функціям визначаються

напрямки діяльності будь-якого суб'єкта права шляхом вчинення ним відповідних дій з метою досягнення поставлених завдань [124, с. 197]. Також не слід забувати, що функції властиві певні ознаки, такі як постійність, безперервність, незалежність від подій, тощо [125, с. 77].

Отже, під функцією слід розуміти нормативно закріплені основні напрямки діяльності певного органу, які пов'язані між собою та реалізуються співробітниками судового апарату для здійснення поставлених завдань.

Нині функції апарату суду на рівні Закону «Про судоустрій і статус суддів» залишаються невизначеними [19]. Тому для з'ясування функцій апарату суду слід звернутися до нормативних актів, які регламентують правовий статус. Деякими авторами було дещо узагальнено законодавчі норми. Зокрема, І. Є. Марочкін запропонував виокремити для апарату судів наступні функції: інформаційно-методичне та інформаційно-комп'ютерне забезпечення здійснення правосуддя; документообіг; фінансове забезпечення; матеріальне забезпечення; соціально-побутове та кадрове забезпечення, а також забезпечення міжнародного співробітництва в області судового права [114, с. 60–63]. В свою чергу, А. Й. Осетинський доповнює перелік функції апарату суду антикорупційним моніторингом та зв'язками зі ЗМІ [126, с. 10–11], а Р. І. Кирилюк, розглядаючи Державну судову адміністрацію, виділяє фінансово-бюджетну, організаційно-забезпечувальну, аналітичну, контрольну та інші специфічні функції [127, с. 30]. В той же час О. В. Красноборов описує в своїх праця методико-інформаційні, соціально-побутові, контрольні функції [128].

Беручи до уваги таке різноманіття функцій органів державного управління в цілому та апарату суду зокрема, вважаємо за доцільне розмежовувати функції залежно від напрямків на функції зовнішнього та внутрішнього впливу.

Враховуючи завдання, поставлені перед апаратом суду, функції закріплені у Положенні про апарат Верховного Суду України від 21.01.2011 р. [111], Положенні про апарат Вищого адміністративного суду

України від 27.12.2010 р. [113, п. 1], Типовому положенні про апарат місцевого, апеляційного судів від 28.09.2012 р. [20, п. 1], Положенні про апарат Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 26.10.2010 р. [112, п. 1.1], Положенні про Державну судову адміністрацію України від 22.10.2010 р. [92], а також у посадових інструкціях керівників та працівників апаратів судів. Так, згідно з Положенням про апарат Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 26.10.2010 р., апарат суду призваний здійснювати організаційно-методичне, інформаційно-технічне забезпечення діяльності Верховного суду та документообіг, проводить нормативно-правову експертизу документів, виконує облікову функцію, організаційну роботу з громадянами, фінансове та кадрове забезпечення та інші передбачені законодавчо функції [112, п. 2.1, п. 2.2].

У Типовому положенні про апарат місцевого, апеляційного судів, відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [19], визначено перелік функцій, покладених на апарат суду з метою забезпечення роботи суду: 1) організаційне забезпечення (виконання наказів, розпоряджень голови суду та керівника апарату суду, статистична й аналітична функції, облікова функція та документообіг, робота з громадянами і т.п.); 2) інформаційно-технічне та документальне забезпечення (протоколи, видання актів законодавства України, ведення кореспонденції та інші функції документообігу); 3) фінансове, кадрове та матеріально-технічне забезпечення (штатний розпис, кошториси, обсяги фінансування суду, кадрове діловодство, підбір персоналу, аналітично-консультативне забезпечення, тощо); 4) інші (дотримання дисципліни, інвентаризація, матеріально-технічне забезпечення) [20, Р. II, п. 9].

На основі Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [19], правового статусу Вищого господарського суду України, положення актів ДСА України деякі вчені розглядають інший розподіл функцій апарату суду. Зокрема, А. Й. Осетинський виділяє: 1) організаційне та кадрове

забезпечення, зв'язки зі ЗМІ, міжнародне співробітництво в області права, антикорупційний моніторинг; 2) документальне забезпечення; 3) комп'ютерно-інформаційне забезпечення; 4) фінансове та матеріально-технічне забезпечення діяльності суду [129, с. 10–11].

Аналізуючи вищевикладені дослідження правників та нормативно-правових актів регулювання діяльності апарату суду в Україні, можна визначити наступні функції апаратів судів: 1) організаційне забезпечення роботи суду; 2) документообіг для забезпечення роботи суду; 3) інформаційно-технічне забезпечення та представницька діяльність; 4) матеріально-технічне та фінансове забезпечення; 5) інформаційно-методичне забезпечення; 6) кадрове забезпечення; 7) міжнародне співробітництво в галузі права; 8) забезпечення роботи апарату суду в інших сферах діяльності.

Певна річ, всі перелічені функції пов'язані між собою, тому відокремлення тих чи інших функцій в окремі групи є умовним та часто залежить від суду, який розглядається. Так, різні варіації поєднання одних і тих же функцій можна відмітити в апаратах місцевого, апеляційного судів (функції організаційного, документального та інформаційно-технічного забезпечення) [20] та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (функції організаційно-методичного та правового забезпечення) [112]. Отже, погоджуючись з В. Б. Авер'яновим [122, с. 64], вважаємо за доцільне поняття функції розглядати у більш широкому розумінні, враховуючи складові діяльності певного суб'єкта. Дане розуміння функції було покладено в основу праць О. Ю. Дудченка, який відмітив, що функції посадових осіб адміністрації найбільш повно характеризують зміст відносин у суді його учасників. Так, вони відображають складність організації, великий обсяг завдань та розподіл їх між функціями апарату суду. На думку правника, такий підхід дозволяє формувати найбільш оптимальну структуру адміністративних повноважень. Особливістю даних функцій є внутрішньоорганізаційний характер, тобто всі

функції адміністративних посад судової системи спрямовані на створення та підтримку належних умов функціонування [130, с. 253–254].

Обов'язкам працівників апарату суду присвячений розділ відповідної посадової інструкції. Незважаючи на це, в разі необхідності голова суду може здійснювати перерозподіл функцій між співробітниками. На законодавчому рівні Типовими посадовими інструкціями працівників апарату суду закріплені посадові обов'язки керівника апарату; головного бухгалтера; помічників голови місцевого загального суду та заступника голови місцевого загального суду; секретарів судових засідань; старшого судового розпорядника, консультантів за напрямками, старшого секретаря, діловода, друкарки, експедитора, архіваріуса та ін. [42, с. 131].

Посадові інструкції мають на меті оптимізацію організації діяльності, визначення змісту роботи, направленості певної посади та її мети, обов'язків людини, яка обіймає відповідну посаду в апараті суду, кваліфікаційних вимог до певних категорій працівників, місця та способу здійснення функцій посадової особи. Проте, не слід забувати, що типові посадові інструкції не є універсальними для всіх співробітників, тому керівники апарату суду повинні розробляти посадові інструкції для кожної категорії працівників апарату суду за напрямом своєї діяльності, враховуючи особливості кадрового забезпечення та взаємозамінності, досвід та професіоналізм працівників [114, с. 85]. Зупинимось на завданнях та функціях деяких посадових осіб більш детально.

Посадова інструкція самого керівника апарату суду створена з метою встановлення засад діяльності, єдиних для всіх, обов'язків посадової особи як керівника, основних вимог до виконання завдань та обов'язків, прав та юридичної відповідальності. Керівник судового апарату підпорядковується голові суду та координує свої дії з територіальними управліннями за напрямом діяльності. За інструкцією [42] керівництво апаратом суду здійснює керівник, який зобов'язаний забезпечити організовану та злагоджену роботу підрозділів; діловодство; взаємодіє з відповідними

державними органами; організовує контроль та складання плану роботи суду; здійснює організаційні заходи; забезпечує належні умови діяльності апарату суду, фінансування та інформаційне забезпечення.

Завдання та функції головного бухгалтера апарату суду досить місткі. Головний бухгалтер, як керівник планово-фінансової служби апарату, здійснює контроль роботи служби, за обліком та звітністю у суді та виконує облік, систематизацію, зберігання нормативних документів, які стосуються даної служби, забезпечує виконання поставлених завдань, проводить планування та розробку поточних планів щодо асигнувань на утримання суду та розробку відповідного кошторису, контролює законність встановлення посадових окладів працівникам апарату суду та суддям. Нарахування платежів, внесків на соціальне страхування також покладається на головного бухгалтера апарату суду, як і організація видачі довідок про розмір заробітної плати суддям та працівникам суду. Керівник планово-фінансової служби покликаний здійснювати облік дебіторських та кредиторських заборгованостей місцевих судів та здійснювати інші функції та доручення голови суду та керівника апарату суду в межах своєї компетенції.

Особа, яка займає посаду помічника голови місцевого загального суду (далі — помічник голови), узагальнює роботу суду з розгляду судових справ та готує статистичні звіти, проводить збір та узагальнює пропозиції до проектів планів роботи суду, готує матеріали для розгляду на оперативних нарадах, бере участь у процесі та забезпечує організацію прийому громадян головою суду. В обов'язки помічника голови входять попередня підготовка до розгляду судових справ, підбір законодавства та судової практики щодо певних справ, прийнятих до провадження головою суду, підготовка повідомлень, запитів, проектів документів, тощо.

Посадова особа апарату суду, яка займає посаду помічника заступника голови, вивчає та узагальнює практику розгляду заступником голови суду судових справ, бере участь у розробці пропозицій щодо проекту планів роботи суду, допомагає заступнику голови суду в його діяльності, готує

довідки та інформаційні листи, а також інші матеріали, які пов'язані з розглядом справ. Однією з функцій є проведення експрес-аналізів правових та організаційних проблем за дорученням голови суду чи його заступника. Помічник заступника голови суду призначений координувати роботу секретаря судового засідання з точки зору своєчасності та якісного забезпечення процесу розгляду справи, яка знаходиться на розгляді. До завдань помічника також входить контроль надходжень та залучення відповідних матеріалів до судових справ, тощо.

Однією з посадових осіб апарату суду, статус яких визначається Законом України «Про державну службу» [21], є помічник судді, на якого покладається обов'язок вивчати матеріали справи та здійснювати підбір матеріалів щодо певної судової справи, контролювати надходження та приєднання відповідних матеріалів до судової справи. Помічник судді бере участь у попередній підготовці до розгляду судових справ, готує проекти запитів, листів, документації за дорученням судді; приймає позовні скарги, заяви за наказом голови суду та ознайомлює учасників процесу з матеріалами судової справи. Також на дану посадову особу покладено функцію координації роботи секретаря судового засідання з метою фіксування технічними засобами судового процесу. Однією з важливих суспільних функцій помічника судді є вивчення повідомлень ЗМІ та підготовка за необхідності пропозицій щодо вчасного реагування відповідно до чинного законодавства, тощо.

Типова посадова інструкція секретаря судового засідання місцевого загального суду(далі — секретар судового засідання) включає перелік завдань та обов'язків посадової особи апарату суду секретаря судового засідання, до яких належать здійснення судових викликів, повідомлень у справах, які знаходяться у провадженні судді, оформлення заявок до органів внутрішніх справ чи адміністрації місць попереднього ув'язнення, перевірка осіб, яких викликано до судової зали. В обов'язки секретаря судового засідання включаються ведення журналу судового засідання та фіксування

технічними засобами процесу слухання судової справи, виготовлення копій судових рішень, їх оформлення та направлення сторонам судового засідання та ін.

До посадових завдань та функцій старшого судового розпорядника належать організація, планування та контроль роботи служби розпорядників суду. Також він координує дії щодо своєчасності доставки підсудних та затриманих осіб до суду, а в разі затримки — повідомляє головуючого; здійснює контроль щодо організації та підтримки громадського порядку в приміщенні суду та в залі судового засідання, за необхідності вживає заходів безпеки для ефективної роботи суду; звітує перед головою та керівником апарату суду щодо діяльності служби судових розпорядників, тощо.

Широкий спектр посадових завдань та обов'язків має консультант з кадрової політики. Зокрема, проводить аналіз застосування законодавчих і нормативних актів з питань проведення кадрової політики в апараті суду, бере участь у заходах щодо реалізації державної політики з кадрових питань, готує пропозиції до її поліпшення. Також до завдань і функцій належить контроль та підготовка документації про призначення/звільнення/подовження/переведення на посади в апарат суду та ін. Важливою функцією консультанта з кадрової політики є контроль за виконанням плану заходів суду щодо боротьби з корупцією та дотриманням Законів України «Про державну службу» [21], «Про запобігання корупції» [61] та відповідних актів Президента України і Кабінету Міністрів України.

В результаті аналізу наукової літератури та нормативно-правових актів регулювання діяльності апарату суду в Україні було визначено наступні функції апаратів судів: 1) організаційне забезпечення роботи суду; 2) документообіг для забезпечення роботи суду; 3) інформаційно-технічне забезпечення та представницька діяльність; 4) матеріально-технічне та фінансове забезпечення; 5) інформаційно-методичне забезпечення; 6) кадрове забезпечення; 7) міжнародне співробітництво в галузі права; 8) забезпечення роботи апарату суду в інших сферах діяльності.

Підсумовуючи вищевикладене, з упевненістю можна сказати, що ефективна робота апарату суду залежить від професіоналізму керівника та його вміння організувати злагоджену роботу підрозділів, забезпечуючи відповідне адміністрування, їх взаємодію та контроль за виконанням покладених на них завдань.

2.3 Компетенція апарату суду

Одним із базових та найбільш обговорюваних питань в юридичній науці є питання компетенції публічного органу. За ст. 8 Загальної декларації прав людини [53] кожен має право на ефективне відновлення у правах компетентними судами. Дане твердження перегукується зі ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, де передбачено право кожної людини на справедливий та відкритий суд [132], а юрисдикція судів, в свою чергу, поширюється на всі правовідносини у державі [58, ст. 124]. Це твердження свідчить про досить широкий спектр юридичної компетенції апарату суду, яка є головним змістовним елементом структури правового статусу та характеризує спроможність певного суб'єкта до здійснення функцій управління. Отже, від поставлених завдань та функцій, особливостей внутрішньої структури та місця у взаємовідносин з іншими суб'єктами залежить компетенція апарату суду.

Поняття компетенції органу публічної адміністрації є головним при характеристиці органу влади як суб'єкта права [133]. Компетенція органів апарату суду не універсальна, а індивідуальна та цілеспрямована [134, с. 215]. Більшість вчених з адміністративного права стверджують, що компетенція — адміністративно-правова категорія, за допомогою якої визначається життєдіяльність суб'єктів публічно-правових та приватноправових відносин [135, с. 35; 136, с. 60]. В свою чергу, В. Б. Авер'янов визначає компетенцію як комплекс повноважень, вважаючи

її складовим елементом правового статусу в адміністративно-правових відносинах [137, с. 119]. В. Б. Лазарєв розглядає компетенцію як явище зі своїм функціональним змістом і правовою оболонкою [138, с. 43]. А. В. Венедиктов дещо доповнив розуміння даного поняття, вказуючи, що компетенція є ознакою адміністративної правосуб'єктності та визначається державою, як і права та обов'язки будь-якого органу влади, за допомогою права [139, с. 613]. Інші ж автори вважають, що компетенція — сукупність обов'язків, повноважень та відповідальності державного органу, які здійснюють виконавчу чи розпорядчу діяльність [140, с. 15].

Якщо звернутися до енциклопедичних матеріалів, компетенція окреслюється як сукупність визначених на законодавчому рівні прав й обов'язків (повноважень владного органу чи посадової особи), на основі яких визначається можливість певного органу чи працівника апарату суду приймати рішення, обов'язкові для виконання, контролювати це виконання та у разі необхідності вживати заходи відповідальності, тощо [141, с. 196]. Інколи компетенцію тлумачать як обізнаність з будь-чим [33, с. 560]. У Конституції України поняття компетенції зустрічається лише у ст. 107, яка стосується компетенції та функцій Ради з національної безпеки і оборони України [58].

Зауважимо, що в сучасних наукових дослідженнях та нормативній базі нині не існує чіткого розмежування визначення компетенції, функції, повноважень та їх структурних елементів. Зокрема, поняття «функція» та «повноваження» ототожнюються у нормативних документах щодо регулювання діяльності апаратів судів: Положення про апарат Верховного Суду України [111] містить розділ «Основні функції апарату», проте, в розділі надано перелік повноважень, що виконуються апаратом Верховного Суду України. Однак, дані поняття слід розрізняти, оскільки завдання, цілі та функції не входять до компетенції та мають загальний, досить абстрактний характер. Шляхом здійснення певних дій, які входять до компетенції певного владного органу, суб'єкт може досягти поставлених цілей та реалізувати

функції. Тому вважаємо вірним твердження, що цілі та способи їх досягнення — явища, які мають різний порядок та можуть бути об'єднані в одну категорію лише штучно [142, с. 30].

Також незрозумілим є ототожнення компетенції з юрисдикцією у Цивільному процесуальному кодексі України [143] та Кодексі адміністративного судочинства України. Наприклад, стаття називається «Компетенція адміністративних судів щодо вирішення адміністративних справ», проте, глава з даною статтею — «Адміністративна юрисдикція і підсудність адміністративних справ» [144, ст. 17]. Аналізуючи нормативну базу, можна помітити, що в законодавстві існує поняття «господарської компетенції органів державної влади» [145], проте, його сутність залишається нерозкритою. Цікавим є той факт, що в Господарському процесуальному кодексі України [146] поняття компетенції взагалі не вживається, що є досить дивним, адже підсудності справ присвячено цілий розділ кодексу [146, Р. 3]. Також слід зазначити, що в міжнародному праві компетенція різних органів розглядається як юрисдикція [147, с. 1108].

Питання щодо тотожності функцій та компетенції державних органів управління активно обговорювалось радянськими вченими. На той час існувало дві точки зору: 1) функції є складовими елементами компетенції, виступаючи правовим явищем, котре визначає, що саме повинен виконувати той чи інший орган управління [121]; 2) прибічники іншої точки зору вважали, що елементами компетенції органу управління виступають покладені на нього загальне право та обов'язок виконувати певні функції, а також комплекс прав та повноважень, які необхідні для реалізації вказаних функцій [148, с. 101–102]. Хоча Б. М. Лазарєв в своїх дослідженнях уточнив, що поняття компетенції охоплює завдання та функції лише настільки, наскільки вони відображені в правах та обов'язках певного органу [148, с. 46].

Як відомо, для виконання своїх функцій апарат суду має бути наділено достатнім комплексом повноважень, тобто це досить широке поняття, а

функція — напрям діяльності апарату суду, тому коло функцій певного суб'єкта не може бути надто широким. Так, комплексно, хоча і потребуючи конкретизації, повноваження апарату суду визначено у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [19], положенні про апарат Верховного Суду, Типовому положенні про апарат місцевого, апеляційного судів, що затверджено наказом ДСА України від 28 вересня 2012 року № 115 (зі змінами).

Змістовне наповнення «компетенції» І. І. Дахова, наприклад, розглядає в залежності від структурних елементів, які входять до складу компетенції, виділяючи три підходи до визначення терміну: 1) класичний; 2) обмежувальний; 3) розширений. При класичному підході до визначення компетенції поняття розглядають як сукупність повноважень суб'єкта. Інколи при такому підході вчені доповнюють компетенцію предметом відання того чи іншого суб'єкта правовідносин. Обмежувальний підхід передбачає, що на першому місці в структурі компетенції завжди стоїть предмет відання або взагалі до нього зводиться сутність компетенції. В розширеному підході правник вбачає дещо більший обсяг структурних елементів, зазначаючи, що при такому підході компетенція включає в себе завдання, функції, методи діяльності, форми та юридичну відповідальність, тощо [103, с. 41].

Класичний підхід до визначення поняття «компетенція» розглядався рядом вчених: В. Б. Авер'яновим, В. К. Мамутовим, С. В. Ківаловим та ін. В. Б. Авер'янов в своїх дослідженнях визначає компетенцію як адміністративно-правову форму вираження (юридичне відображення) сукупності прав та обов'язків, які закріплені на законодавчому рівні. Повноваження вчений розглядає як сукупність прав й обов'язків, якими наділений орган виконавчої влади з метою вирішення визначених компетенцією цілей та завдань органу. Особливою частиною повноважень посадової особи чи державного органу управління правник вважає і те, що у змісті компетенції можуть передбачатися можливість вибору ними варіанта

використання наданих їм прав та обов'язків [149, с. 196, 150, с. 264–266]. Л. С. Анохіна вважає, що компетенція суб'єктів адміністративних правовідносин складається з трьох компонентів: предмета відання, повноважень, обов'язків [151, с. 10]. Д. М. Бахрах в своїх дослідженнях вважає компетенцію частиною правового статусу суб'єкта права, виділяючи як структурні складові владні повноваження та предмет відання. При цьому, дослідник до повноважень владного суб'єкта відносить права та обов'язки, а об'єкти, предмети та справи, які розповсюджуються владні повноваження, — до предмету відання [152, с. 56].

Обмежувальний підхід до визначення компетенцію апарату суду як суб'єкта адміністративно-правових відносин, на нашу думку, є недоречним та спірним. За цим підходом предмет відання є основним структурним елементом компетенції органу державної влади [153, с. 27; 154, с. 92–94].

Сутність розширеного підходу полягає у віднесенні до структурних характеристик змісту компетенції, крім розглянутих нами раніше, завдань, функцій та деяких інших складових [155, с. 135]. Так, слід звернути увагу на праці Н. А. Богданової, яка в складові компетенції виділяє предмет відання, повноваження і юридичну відповідальність [156, с. 17], А. В. Венедіктов структуру компетенції вбачає в сукупності її елементів — завдань, функцій, прав та обов'язків [157, с. 17–18]. Компетенцію державних органів як повноваження, встановлені правом, у певній сфері діяльності та за визначеними предметами відання розглядає В. С. Нерсесянц, зазначаючи, що будь-який Державний орган повинен здійснювати свою компетенцію [158, с. 17]. В той же час владні права та обов'язки, які є засобами виконання певних завдань органу державного управління, складають компетенцію цього органу [159, с. 111–112].

Останній підхід, на нашу думку, теж викликає сумніви щодо правильності, оскільки завдання та функції, поряд з компетенцією, є окремими елементами правового статусу. Недоцільним є використання розширеного підходу для визначення компетенції апарату суду, як вважають

Б. М. Лазарєв, В. Б. Авер'янов, М. К. Золотарьова та ін. [148, с. 46; 137, с. 247; 124, с. 196].

Отже, до ознак компетенції апарату суду можна віднести наступні:

- 1) компетенція апарату суду є індивідуальним складовим елементом його адміністративного правового статусу;
- 2) компетенція повинна встановлюватися на законодавчому рівні, а її межі мають бути чітко окресленими у залежності від сфери впливу державного органу;
- 3) компетенція є правовим засобом для здійснення функцій апарату суду.

Невід'ємним елементом компетенції апарату суду є владні повноваження, які слугують для виконання державним органом своїх функцій [160, с. 27]. Повноваження, як окремий структурний елемент, зумовлюються предметом відання (конкретні завдання та функції державного органу). Повноваження юридично закріплюються низкою нормативних документів: Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [19], Положенням про апарат Верховного Суду України [111], Положенням про апарат Вищого адміністративного суду [113], Положенням про апарат Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ [112], Типовим положенням про апарат місцевого, апеляційного судів [20, п. 1], а також у низці посадових інструкцій.

Владні повноваження того чи іншого державного органу забезпечуються за допомогою застосування різноманітних методів [161, с. 80]. Так, на думку І. Н. Кузнєцова, повноваження завжди є предметними та існують для виконання покладених на орган державної влади завдань та функцій. Обсяг та коло повноважень залежать від призначення та напряму діяльності органу в державі [162, с. 14]. А отже, чітко окресливши сферу застосування владних повноважень, можна визначити і компетенцію органу державної влади [163, с. 11]. Трактуювання поняття «повноваження», яке надається в юридичній енциклопедії, визначає повноваження як закріплені законодавчо права та обов'язки державних органів, громадських організацій чи посадових осіб, які слугують для виконання покладених на них функцій

[164, с. 590]. Б. М. Лазарєв та В. Б. Авер'янов пропонують аналогічний підхід до визначення досліджуваного поняття: сукупність прав і обов'язків, які слугують для реалізації покладених на державний орган функцій [148, с. 102, 150, с. 265]. Юридичні права та обов'язки, які покладаються на владний орган державою, в своїй сукупності складають владні повноваження. В цьому випадку права збігаються з обов'язками в єдину правову категорію повноважень [165, с. 12].

Як одну зі специфічних ознак владного органу держави виділяє повноваження у своїй роботі Ц. А. Ямпольська. Правник вважає, що владні повноваження — це особлива форма організуючої державної діяльності, яка складається зі взаємопов'язаних елементів (нормативні акти, засади яких обов'язкові для виконання всіма громадянами, забезпечення їх виконання за допомогою юридичного примусу, заохочення і т. ін.) [166, с. 11].

Цікавим є розподіл Ю.А. Тихомировим повноважень влади на види: 1) керує; 2) управляє; 3) вирішує; 3) бере участь; 4) нормує; 5) організовує; 6) вказує; 7) координує; 8) розробляє; 9) контролює; 10) забороняє [160, с. 27]. По своїй суті владні повноваження можна розділити на два види: функціональні та предметні. До функціональних повноважень відносяться дії певного судового органу, які здійснюються в ході відправлення правосуддя та пов'язані з керівництвом процесом. Предметні повноваження слугують для визначення меж юрисдикції певного суб'єкта правовідносин. До складових елементів предметних повноважень апарату суду відносять юрисдикцію та підсудність [134, с. 215]. Враховуючи особливості розгляду цивільних справ у різних ланках судової системи, законодавчо повноваження, як функціональні, так і предметні, закріплені за місцевими судами, апеляційними, касаційними інстанціями та Верховним Судом України.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що компетенція апарату суду визначається в залежності від сфери діяльності та суспільного життя; від функції, яку повинен здійснювати державний орган та яка відображається

в окремому предметів відання; від певних повноважень апарату суду та конкретних меж їх поширення. Повноваження визначаються у нерозривності прав та обов'язків, які покладені на апарат суду. Аналізуючи законодавство щодо повноважень апарату суду, повноваження можна розділити на певні групи [167, с. 26–30].

До першої групи віднесемо повноваження, які стосуються організаційного забезпечення роботи судів: 1) організація виконання розпоряджень та наказів голови та заступника голови суду, керівника апарату суду, службових доручень керівника суду та секретаря судової палати чи Пленуму суду; 2) приймання, реєстрація справ, організація та контроль за своєчасністю передачі справ суддям; 3) організація, забезпечення та контроль ведення діловодства суду; 4) організація контролю за терміном розгляду наказів, розпоряджень, доручень керівника апарату суду, голови суду та заступників суду; 5) забезпечення додержання дисциплінарних норм та порядку у приміщенні суду; 6) забезпечення розробки нормативних документів, проектів правових актів внутрішньоорганізаційного характеру, тощо.

Друга група — повноваження щодо методичного та правового забезпечення: 1) аналіз статистичних даних стосовно питань організації здійснення правосуддя, їх систематизація, узагальнення судової практики, розробка пропозицій щодо удосконалення законодавства; 2) забезпечення обліку нормативно-правових та законодавчих актів; 3) забезпечення підготовки довідкових матеріалів, висновків, аналітики в межах компетенції відповідного суду; 4) підготовка інформації щодо стану правосуддя відповідної судової юрисдикції та практики вирішення певних категорій судових справ, підготовка проектів планів робіт суду; 5) облік, аналіз та узагальнення зауважень та пропозицій та інше.

Третя група повноважень стосується документального забезпечення роботи суддів: 1) забезпечення технічної можливості здійснення запису засідання суду згідно з чинним законодавством; 2) забезпечення прийняття,

реєстрації та ведення документів, які подані до суду; 3) визначення правил та умов щодо зберігання, переміщення та користування судовими матеріалами, контроль за додержанням даних вимог; 4) забезпечення оприлюднення, розсилку, друку, тиражування документів та матеріалів відповідного суду; 5) забезпечення підготовки, складання документів та дотримання вимог процесуального законодавства України та Інструкції з діловодства та ін.

Наступна група передбачає перелік основних повноважень у сфері інформаційного забезпечення роботи суддів: 1) забезпечення необхідною правовою інформацією посадових осіб та суду з використанням сучасних засобів та методів обробки даних; 2) здійснення інформаційно-технічного забезпечення засідань суду, методичне та технологічне ведення інформаційних баз даних; 3) забезпечення оптимального рівня роботи автоматизованих систем в апараті суду; 4) забезпечення та організація бібліотечно-інформаційної діяльності суду; 5) своєчасне та правдиве наповнення веб-сайту суду, тощо.

До сфери фінансового та матеріально-технічного забезпечення роботи відносяться такі повноваження як здійснення фінансування діяльності суду в цілому та його підрозділів зокрема; підготовка пропозицій стосовно обсягів фінансування, які подаються на розгляд до Кабінету Міністрів України; розробка штатного розпису, кошторису на утримання суду; контроль за дотриманням штатної, фінансової та розрахункової дисциплін у суді, проведення інвентаризації; забезпечення відповідної організації бухгалтерського обліку з дотриманням законодавчо встановлених правил та вимог та ін.

У сфері кадрового забезпечення виділимо наступні повноваження посадових осіб: реалізація державної політики у сфері державної служби з питань управління персоналом суду; ведення кадрового діловодства; організація та виконання робіт щодо кадрового забезпечення суддів, апарату; підвищення кваліфікації та рівня компетентності працівників апарату, знаходження найбільш ефективних форм навчання персоналу; здійснення

аналітично-консультаційного забезпечення керівника в межах компетенції, тощо.

Останньою групою, яку виділимо, є повноваження щодо роботи суду в інших сферах діяльності. Група досить об'ємна та різнопланова за своїм складом, оскільки включає в себе і міжнародне співробітництво (забезпечення діловими контактами, встановлення та підтримка міжнародних зв'язків суду із судовими установами та організаціями іноземних держав та міжнародних організацій, організація прийомів іноземних делегацій), і безпеку суддів та працівників апарату суду (забезпечення безпеки всім учасникам судового процесу; організація заходів щодо забезпечення секретності в межах компетенції, контроль за дотриманням секретності; підтримання громадського порядку; контроль за зберіганням, виготовленням та використанням печаток і штампів та ін.), і соціально-побутове забезпечення апарату суду та суддів (забезпечення соціально-побутових умов у встановленому порядку суддям, працівника судового апарату; забезпечення дотримання вимог Закону України «Про охорону праці»; проведення робіт щодо заохочення працівників суду, тощо), і співпраця з громадськістю та засобами масової інформації (організація доступу до публічної інформації, випуск відповідних матеріалів та видань, наповнення веб-сайту відповідного суду, тощо).

На законодавчому рівні повноваження суду представлені у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [19], у Положенні про апарат Верховного Суду, Типовому положенні про апарат місцевого, апеляційного судів та посадових інструкціях.

Розглядаючи повноваження з точки зору характеристики апарату суду, слід відзначити, що їм характерні владність та легітимність. Ознака легітимності пов'язана з роллю, яку виконує влада у суспільстві. Питанню легітимності влади були присвячені роботи М. Вебера, який виділив декілька видів: традиційну, харизматичну та раціональну. Традиційна легітимність владного органу, на думку М. Вебера, полягає в тому, що підлеглість

базується на традиційному пануванні; харизматична — на авторитеті, таланті владного суб'єкта; раціональна ґрунтується на вірі в обов'язковість, легальність, ділову компетенцію і т.п. [168, с. 766]. Отже, в будь-якому випадку ознакою законності є легітимність влади, відповідність законам та Конституції.

Підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що головним елементом характеристики адміністративно-правового статусу апарату суду є компетенція, яка дозволяє характеризувати здатність суб'єкта правовідносин здійснювати свої функції. До ознак компетенції апарату суду можна віднести наступні: 1) компетенція апарату суду є індивідуальним складовим елементом його адміністративного правового статусу; 2) компетенція повинна встановлюватися на законодавчому рівні, а її межі мають бути чітко окресленими у залежності від сфери впливу державного органу; 3) компетенція є правовим засобом для здійснення функцій апарату суду.

В ході дослідження також виявлено, що система прав та обов'язків, які були набуті державою (в тому числі державними органами та посадовими особами) у легітимний спосіб з метою забезпечити законні інтереси та потреби громадян, є повноваженнями державного органу, виконання яких дозволяє забезпечити ефективність роботи апарату суду.

2.4 Особливості юридичної відповідальності працівників апарату суду

Захист законних інтересів та прав громадян потребує не лише чіткого визначення повноважень, завдань, функцій та прав, а й усвідомлення обов'язків та відповідальності, яка є складовою адміністративно-правового статусу, посадовими особами апарату суду. Питанню юридичної відповідальності присвячено чимало як вітчизняних, так і зарубіжних праць, зокрема, А. Варак, D. Neubauer, E. Posner, В. Б. Авер'янова, К. В. Басіна, Ю. П. Битяка, А. Бірмана, Ж. Гірке, Г. Еллікенека, І. В. Зеленої,

Г. А. Нестерової, Ю. М. Старилова, А. Тонома та ін. Проте, і на сьогоднішній день продовжуються дискусії щодо визначення терміну. Поняття «відповідальність» сприймається суспільством як необхідність звітування про свої дії, що призводить до визнання провини в разі невиконання чи неналежного виконання певних норм [169, с. 79].

Звернувшись до сучасної довідкової літератури, зустрічаємо декілька визначень поняття «юридична відповідальність»: 1) законодавчо встановлений юридичний обов'язок суб'єкта правопорушення отримувати несприятливі наслідки та позбавлення благ, що забезпечується на державному рівні [170, с. 383]; 2) негативні наслідки, які виникають в разі прийняття посадовими особами та владними органами протиправних дій та рішень, неналежне виконання чи невиконання функцій та завдань ними, що має відображення у санкціях правових норм [171, с. 694–695]; 3) певний вид соціальної відповідальності, при якому можливе застосування примусу з боку держави з метою забезпечити виконання певним суб'єктом відповідних норм та вимог, встановлених законодавчо [172, с. 71]; 4) необхідність нести відповідь (тобто бути відповідальним) за вчинки та проступки [173, с. 412], тощо. Отже, юридична відповідальність — обов'язок особи нести відповідь перед суспільством за законом за свої вчинки та проступки.

З юридичної точки зору, відповідальністю вважається обов'язок особи, яка скоїла правопорушення, зазнати владного примусу у визначеному законом порядку, що призведе до втрати благ організаційного, особового чи майнового характеру [174, с. 100]. Також правниками розглядається юридична відповідальність як певне обмеження, захід державного примусу, який в основі має громадське та юридичне осудження правопорушника та призводить до негативних наслідків [175, с. 314–318].

Узагальнюючи вищесказане, визначимо основні ознаки юридичної відповідальності: юридична відповідальність нормативно встановлена державою; базується на державному примусі; настає за протиправну дію чи бездіяльність особи чи групи осіб та пов'язана з осудом суспільства;

притаманна процесуальна форма; є формою реалізації конкретної правової санкції, направленої на конкретну особу; несе за собою негативні наслідки особистого, організаційного чи майнового характеру. Юридична відповідальність працівників апарату суду підпорядкована певним принципам, зокрема, законності, справедливості, гуманізму, доцільності, невідворотності, обґрунтованості, індивідуалізації покарання, недопустимість подвоєної відповідальності за одне й те ж правопорушення, тощо.

Зупинимось більш детально на деяких принципах юридичної відповідальності. Так, принцип законності свідчить про настання відповідальності лише за протиправні діяння, передбачені на законодавчому рівні; настання юридичної відповідальності можливе лише перед компетентними органами, передбаченими законом; незнання закону не звільняє від відповідальності.

Принцип доцільності полягає у тому, що обрана міра покарання правопорушника повинна відповідати цілям юридичної відповідальності. У принцип невідворотності закладені неминучість моменту настання відповідальності, професіоналізм та сумлінність працівників апарату суду, а також ефективність застосування заходів проти правопорушника, тощо. Можливість притягнути порушника протягом певного часу після скоєння правопорушення є принципом своєчасності. Справедливість юридичної відповідальності полягає у тому, що відповідальним за протиправне діяння чи бездіяльність є саме той, хто його здійснив, при цьому за проступки кримінальне покарання не може бути встановлене; в жодному разі не повинна бути принижена людська гідність. Важливими елементами цього принципу є те, що закон не має зворотної сили та те, що за правопорушення можна встановити лише одне покарання, тощо.

Підставою для настання юридичної відповідальності з соціального боку виступає факт правопорушення, а з юридичного — норма права та акт, в якому встановлено обсяг та форму примусового заходу, який застосовується

до певного правопорушника [78, с. 358]. Доповнюючи попереднє твердження, Н. І. Матузов та А. В. Малько зазначають, що юридична відповідальність є специфічним видом правовідносин між державою та правопорушником, яке виникає зі скоєння правопорушення та веде до негативних наслідків, визначених на законодавчому рівні [176, с. 543]. Схожої думки дотримується В. В. Гончарук, відмітивши, що юридична відповідальність — це сукупність відносин, заснованих на нормах права, між правопорушником й органами внутрішніх справ [177, с. 151]. Слід зауважити, що юридична відповідальність стає можливою лише за певних підстав, тобто за наявності сукупності законодавчо визначених обставин. Підстави колектив авторів навчального посібника «Теорія держави і права» поділяє за наслідками: притягнення до юридичної відповідальності та настання юридичної відповідальності. Так, автори вважають сукупність обставин, які призводять до правопорушення та роблять можливою юридичну відповідальність, підставами притягнення (факт скоєння небезпечного діяння); в свою чергу, підставами настання відповідальності є обставини, які дозволяють юридичній відповідальності стати належною (норма права, що забороняє вчинення небезпечного діяння та визначає санкції) [178].

З огляду на вищевикладене, можна помітити, що частіш за все юридична відповідальність сприймається у негативному значенні [179, с. 222-226]. Саме на цьому роблять акцент інші автори, визначаючи відповідальність як заснований на осудженні зі сторони громади та закону засіб примусу з боку держави, внаслідок чого виникають майнові та особистісні обмеження [175, с. 314–318]. Дане твердження підтримують в своїх працях й деякі інші вчені, зокрема, В. В. Лазарєв [180, с. 41]. Проте, слід зауважити, що юридична відповідальність має два аспекти розуміння терміну: позитивний (заохочення за корисні дії та поведінку) та негативний (покарання за скоєння правопорушення) [178]. Такої ж думки дотримується О. В. Іваненко, в своїх працях відмічаючи позитивну та негативну складову

юридичної відповідальності [181]. Цікавою є думка М. Р. Романинця, який для розуміння поняття юридичної відповідальності пропонує враховувати не лише юридичний аспект, а й філософський. На думку вченого, філософія юридичної відповідальності направлена на з'ясування волі суб'єкта в той час, коли він обирає свій стиль поведінки, тобто розглядаються не лише вид правопорушення, за який настає юридична відповідальність, а й умови його виникнення [182, с. 8–9].

В залежності від виду скоєного правопорушення розрізняють декілька видів юридичної відповідальності: 1) кримінальна — тягне за собою застосування до винного мір покарання кримінального характеру; 2) адміністративна — адміністративні стягнення, які застосовуються до фізичних або юридичних осіб за скоєння правопорушення у сфері, яка регулюється адміністративним законодавством (штраф, втрата певних прав, попередження і т. ін.); 3) цивільно-правова відповідальність — вид юридичної відповідальності, що настає при неналежному виконанні чи невиконанні особою зобов'язань, заподіянні матеріальних збитків або порушенні певних особистих прав немайнового характеру (штрафи, відшкодування збитків, пеня и т.п.); 4) дисциплінарна відповідальність — проявляється у вигляді стягнень в результаті порушення дисципліни (трудова, військова, навчальна, службова дисциплінарна відповідальності); 5) матеріальна відповідальність — відповідальність, яка настає в результаті заподіяння матеріальної шкоди; 6) конституційна відповідальність — вид відповідальності зі складним політико-правовим характером, який настає у разі вчинення порушення Конституції України та регламентується конституційно-правовими нормами [178].

Існує й інша думка щодо класифікації юридичної відповідальності. Наприклад, М. Д. Шаргородський, досліджуючи юридичну відповідальність посадової особи, пропонує класифікувати відповідальність в залежності від виду підстави скоєння правопорушення. Зокрема, він виділяє три види підстав: фактичні (розглядається конкретне правопорушення, вчинене

певним суб'єктом), нормативні (неналежне виконання або ігнорування обов'язків, які закріплені за посадовою особою у відповідних нормах), процесуальні (створення акту застосування права) [183, с. 40–48].

Підсумовуючи вищевикладений огляд визначень юридичної відповідальності, найбільш раціональне, на нашу думку, визначення дав колектив вітчизняних авторів, зазначивши, що юридична відповідальність є засобом державного примусу, нормативно передбаченим та здійсненим в процесуальній формі владними органами до особи або групи осіб, що скоїли правопорушення, яке призводить до несприятливих матеріальних, організаційних чи особистісних наслідків [184, с. 375]. Звичайно, не слід забувати і про соціальний аспект юридичної відповідальності. Тобто в основі юридичної відповідальності лежить юридичний обов'язок певного суб'єкта здійснювати суспільно корисні функції та дії [185]. Також в цьому аспекті юридична відповідальність полягає не лише у контролі за діями самого суб'єкта, а й у позитивному відгуці на контроль суспільства чи держави, що відображається у відповідальному та свідомому ставленні до власних дій [176, с. 244].

При дослідженні юридичної відповідальності працівників апарату суду слід акцентувати увагу на цілях та завданнях відповідальності. Вони є системними, узгодженими між собою та взаємодоповнюють один одного. Так, ціллю юридичної відповідальності є діяльність держави чи посадової особи, яка направлена на досягнення реальних позитивних результатів для суспільства. Враховуючи значення та цілі юридичної відповідальності, можна розглядати юридичну відповідальність як компонент правового статусу працівників апарату суду, який є цілісним правовим явищем, формально визначеним у чинному законодавстві [186, с. 79]. Хоча більшість вчених–правників визначають юридичну відповідальність як окремий елемент правового статусу, деякі дискутують стосовно цього [187, с. 65]. В. Б. Авер'янов вважає юридичну відповідальність складовою компетенції певного органу, зазначаючи, що мова йде про відповідальність перед

суспільством стосовно справ у певній галузі, яка є предметом відання певного органу влади [188, с. 473]. В той же час, розглядаючи юридичну відповідальність посадової особи, Л. В. Крупнова вважає її засобом, спрямованим на охорону правопорядку у суспільстві та виконання державної влади, який визначений нормативно, а результатом є санкції, які виникають як наслідок протиправних дій та забезпечуються за допомогою державного примусу [189, с. 99]. В свою чергу, І. М. Осика звертає увагу на те, що юридична відповідальність вторинна відносно юридичного обов'язку, проте, це не повинно ставати на перешкоді визначення юридичної відповідальності як складового елемента правового статусу [8, с. 43]. На підтримку цієї думки Ю. А. Тихомиров в своїх дослідження показує, що юридична відповідальність, з одного боку, є чинником, за допомогою якого реалізується правовий статус, а з іншого — засобом ефективного забезпечення законності та правопорядку певної сфери правовідносин [190, с. 28].

В юридичній науці деякі автори пропонують класифікувати юридичну відповідальність за характером санкцій, які застосовуються. Наприклад, О. Лейст розрізняє за суб'єктом правопорушень колективну та персональну (індивідуальну) відповідальність, а за характером правопорушення — відповідальність за вину та без вини. Також вчений класифікує юридичну відповідальність за способом, за яким виникла: внаслідок порушення безпосередньо із закону та відповідальність, яка заснована на законі [191].

Слід звернути увагу, що працівники апарату суду як представники державної влади можуть нести як індивідуальну відповідальність, так і колективну [192, с. 40]. Отже, апарат суду можна розглядати як окрему структурну частину судового органу, а його працівників — як посадових осіб, які наділені певним переліком повноважень. Проте, не слід забувати про взаємозв'язок між юридичною відповідальністю апарату суду та його працівниками, головною рисою чого є те, що відповідальність настає за неправомірні дії або бездіяльність. Також взаємозв'язок пояснюється тим, що

посадові особи апарату суду діють від імені відповідного державного органу, а не самостійно, що може призвести до юридичної відповідальності всього державного органу [124, с. 198].

А. А. Горницький, А. М. Костюков та О. В. Петришин визначають юридичну відповідальність посадової особи як засіб вираження співвідношення використання законних прав і службових обов'язків, а отже, є обов'язковим елементом адміністративно-правового статусу [193, с. 3–5; 194, с. 24; 195, с. 65]. З такою думкою не погоджується інший колектив авторів, зазначаючи, що юридична відповідальність є самостійною категорією та не підпадає під визначення правового статусу взагалі [196, с. 47–49].

А. І. Щербак висловив іншу думку: юридична відповідальність — це закріплений за певною посадовою особою структурний елемент правового статусу [197, с. 57]. Проте, з такою думкою складно погодитись, оскільки втрачається суб'єктивна сторона правопорушення. Тому, на нашу думку, більш точною є позиція правників, які розглядають юридичну відповідальність неоднобічно: як елемент статусу посадової особи, яка повинна виконувати службові повноваження, визначені посадою, та як елемент адміністративно-правового статусу посади [198, с. 148]. Зазначимо, що при правопорушенні працівниками апарату суду, які наділені владними повноваженнями, виникає підвищений рівень небезпеки, стосуючись суспільних інтересів, прав і свобод, тому повинно бути відображено у підвищеній юридичній відповідальності [199, с. 485]. Отже, можна зробити висновок, що юридична відповідальність працівників апарату суду як посадових осіб є наслідком недбалого відношення до посадових повноважень або їх невиконання.

Межі юридичної відповідальності працівників апарату суду закріплені в нормативних-правових актах та окреслені службовими повноваженнями. Так, підставами юридичної відповідальності посадових осіб апарату суду є порушення та недотримання вимог нормативних актів, які окреслюють умови

й порядок проходження державної служби, правил внутрішнього розпорядку, порушення чи недотримання посадової інструкції та інших регламентуючих роботу апарату суду документів. Так, за Законом України «Про судоустрій і статус суддів» керівник апарату суду несе персональну відповідальність за неналежне організаційне забезпечення суду та судового процесу чи інших повноважень [19, ст. 155 п. 3].

Невиконання працівниками апарату суду, які є державними службовцями, своїх обов'язків призводить до юридичної відповідальності, яка може бути дисциплінарною, кримінальною, адміністративною чи цивільно-правовою [21, Р. VIII; 200, п. 2 ст. 269; 201, Р. I п. 7]. Дисциплінарна відповідальність за ст. 64 Закону України «Про державну службу» застосовується в разі неналежного виконання чи невиконання посадовою особою службових обов'язків, за вчинення дій, які дискредитують владний орган чи державного службовця (неповага до державної символіки України, невиконання посадових обов'язків, перевищення повноважень, порушення правил службового розпорядку, прогул, поява на робочому місці у нетверезому стані і т. ін.), тощо [21, ст. 64–65]. В разі необхідності до правопорушників можуть бути застосовані дисциплінарні стягнення: догана, зауваження, попередження про неповну службову відповідальність, звільнення, тощо [21, ст. 66]. Також до працівників апарату суду можуть застосовуватися стягнення, передбачені законодавством про працю України [202]. Обираючи вид дисциплінарного стягнення, керівництво апарату суду має враховувати характер та рівень тяжкості скоєного правопорушення, а також ступінь вини посадової особи та обставини, які привели до скоєння протиправного діяння [21, ст. 67]. За Законом України дисциплінарне стягнення може бути оскаржене працівником апарату суду у встановленому чинним законодавством порядку [21, ст. 74 п. 6].

Дисциплінарну відповідальність посадової особи можна умовно розділити на три види: загальну (догана, звільнення за порушення правил внутрішнього розпорядку посадовими особами), спеціальну (застосовується

для окремих категорій посадових осіб, може виражатися у вигляді догани, позбавлення або пониження у званні, тощо) та для керівних чи вибірних працівників (звільнення, винесення догани вищим органом).

Також законодавством України передбачено матеріальну відповідальність. Матеріальна відповідальність передбачена за вчинення посадовою особою (державним службовцем) моральної чи матеріальної шкоди, дії чи бездіяльності працівника, який перебуває на службі [21, ст. 80–82]. Суть даної відповідальності полягає в обов'язковому відшкодуванні матеріальних збитків державними органами, за дорученням яких на момент скоєння правопорушення діяла службова особа. Збиток, спричинений працівником суду в робочий час, може бути двох типів — реальним (тобто вже існуючим або тим, що може статися у майбутньому) та прямим (індивідуальним, тим, що стосується конкретного індивіду чи групи осіб). Отже, матеріальна відповідальність посадової особи має на меті правовідновлювальну функцію та настає лише у разі скоєння правопорушення, яке призвело до матеріальних збитків. Перелік підстав, за яких накладається матеріальна відповідальність, регламентується Кодексом законів про працю [202, ст. 134].

Підставами для юридичної відповідальності працівників апарату суду можуть стати дисциплінарні проступки, порушення Присяги, недодержання правил етичної поведінки, вияв неповажного відношення до України, державної символіки, нашого народу, недотримання правил внутрішнього службового розпорядку. Якщо працівник не виконує вимоги щодо політичної неупередженості, зловживає своїми повноваженнями, надає недостовірну особисту інформацію, не повідомляє керівника про відносини прямої підпорядкованості між державною особою та близькою особою вчасно, прогулює або з'являється на службу нетверезий, тощо — це також є причинами, які ведуть до юридичної відповідальності [21, ст. 65]. Ці випадки також є прямим порушенням вимог Правил поведінки працівника апарату суду, якими повинен керуватися кожен співробітник апарату суду [69, п. 5.1].

Правила поведінки, якими керуються працівники апарату суду, є невід'ємною частиною посадових інструкцій, угод та положень [69, п. 1.2–1.3, п. 6.1].

Законодавством України передбачена юридична відповідальність за порушення правил етичної поведінки працівниками апарату суду. Зокрема, Наказом «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» від 05.08.2016 р. № 158 [201] та Законом України «Про запобігання корупції» [61, ст. 37–38], якими повинен керуватися під час виконання посадових обов'язків кожен працівник апарату суду як державний службовець, передбачена юридична відповідальність посадових осіб з урахуванням особливостей правового статусу, які визначені Конституцією та законами України. Так, посадові особи повинні дотримуватися прийнятих норм поведінки, бути ввічливими, доброзичливими, дотримуватись культури спілкування, бути толерантними та політично неупередженими, тощо.

Отже, юридичній відповідальності посадових осіб характерні певні особливості: 1) широке коло підстав відповідальності; 2) наявність унікальних підстав, які застосовуються лише до посадових осіб; 3) підвищений рівень юридичної відповідальності; 4) обов'язок довести невинність покладається на посадову особу.

Одним із видів юридичної відповідальності посадової особи є адміністративна. Визнання посадової особи суб'єктом адміністративної відповідальності вперше було закріплено Основами законодавства Союзу РСР та союзних республік про адміністративні правопорушення у 1980 р. Так, в документі вказані підстави настання адміністративної відповідальності посадової особи, проте, поняття «посадова особа» не використовувалося [203, с. 35–37]. Не змінюючи підходу до адміністративної відповідальності посадової особи, згодом владою було прийнято Кодекс України про адміністративні правопорушення (1984 р.), який діє і нині та передбачає

застосування до працівників апарату суду попередження чи накладання штрафу як виду стягнення за правопорушення [204].

Адміністративна відповідальність працівників апарату суду — регламентована нормами права реакція уповноваженої особи на порушення закону чи невиконання своїх посадових обов'язків зі сторони посадової особи, що призводить до негативних наслідків (особистого, майнового чи іншого характеру) [205]. За ст. 14 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х працівники апарату суду (як посадові особи) несуть адміністративну відповідальність за скоєння правопорушень адміністративного характеру (недотримання правил громадського порядку, правопорушення у сфері охорони природи, здоров'я населення і т.п.). Посадові особи несуть відповідальність на загальних підставах у випадку вчинення ними корупційних порушень, неправомірного використання майна держави и установи і т.п. [204].

Умовою для настання адміністративної відповідальності є фактичні підстави (за умови, що посадова особа вчинила правопорушення з ознаками адміністративного порушення); юридичні (правопорушенню притаманний юридичний склад порушення); процесуальні (характеризуються можливістю притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності за наявності процесуальних норм). Таким чином, умови, за яких можливе притягнення посадової особи до адміністративної відповідальності, є підставою юридичної відповідальності [26].

Особливу увагу в рамках дослідження адміністративної відповідальності посадової особи слід звернути на Закон України «Про запобігання корупції» [61], оскільки питання юридичної відповідальності працівників апарату суду тісно пов'язане з проблемою запобігання та протидії корупції. Корупція (від лат. «corruptio») — підкуп. Корупцією вважається певний вид хабарництва, зловживання своїм службовим становищем, який характерний державним установам. В цьому питанні правники одноголосно погоджуються, що корупція — це явище без меж та

кордонів, носить міжнародний характер та залежить від морально-етичних цінностей всього народу.

Законом визначено осіб, до яких застосовується адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: державні службовці, депутати, посадові особи місцевого самоврядування, судді Конституційного Суду України та інші професійні судді, члени Вищої ради юстиції, посадові та службові особи органів влади, тощо. Корупційним правопорушенням слід вважати діяння, скоєне умисно, яке містить ознаки корупції та вчинене конкретним суб'єктом відповідальності. Дані про працівників апарату суду, притягнутих до юридичної відповідальності у встановленому законодавством порядку, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення.

Частіш за все до посадових осіб застосовується адміністративна діяльність у вигляді штрафу. Проте, слід пам'ятати, що дане стягнення може призвести до заборони обіймати державні посади протягом визначеного законом періоду. Такий випадок демонструє тісний зв'язок між адміністративною та дисциплінарною відповідальностями, які несуть посадові особи апарату суду.

В межах досліджуваного питання слід розглянути і загальний вид юридичної відповідальності працівників суду — кримінальної. Відповідальність за службові злочини передбачена Кримінальним кодексом України [206, ст. 356; ст. 364–366; ст. 368–370]. Даний вид відповідальності настає за скоєння службових злочинів: 1) невиконання або недбале виконання своїх посадових повноважень; 2) перевищення повноважень (вчинення посадовою особою дій, на які вона не мала права, вихід за межі або недотримання процедури проведення певних дій, тощо); 3) вчинення акту в межах своїх повноважень з не передбаченою законодавством метою (зловживання службовим становищем, хабарництво і т. ін.).

Таким чином, невиконання чи неналежне виконання працівником апарату суду своїх повноважень та обов'язків призводить до застосування

юридичної відповідальності до нього. Видами юридичної відповідальності, яка може бути застосована до працівника апарату суду як правопорушника, є дисциплінарна, матеріальна, кримінальна та адміністративна відповідальність.

Висновки до розділу 2

Запропоновано розуміння адміністративно-правового статусу апарату суду як правового становища, що відображає його роль та місце в системі правовідносин, взаємозв'язок з іншими учасниками правовідносин, а також закріплює його завдання та функції, компетенцію і повноваження, особливості юридичної відповідальності.

Визначено, що перелік елементів правового статусу апарату суду є широким та повинен містити в собі посадові завдання та функції, правові форми діяльності, відповідати ієрархічному становищу апарату суду. Виділено наступний перелік елементів адміністративно-правового статусу апарату суду: завдання та функції, компетенція і повноваження, юридична відповідальність.

Доведено, що головним завданням апарату суду є організаційне забезпечення роботи суду. Відповідно до основного завдання на апарат суду покладаються організаційне, правове, кадрове, документальне, інформаційне, матеріально-технічне та інше забезпечення діяльності суду, в тому числі суддів, судового процесу. Визначено головну мету діяльності апарату суду як можливість організувати безперебійну роботу установи та виконання основних функцій, при забезпеченні незалежності від інших органів влади.

Встановлено та проаналізовано наступні функції апарату суду: 1) організаційне забезпечення діяльності суду та суддів; 2) документообіг для забезпечення роботи суду; 3) інформаційно-технічне забезпечення та представницька діяльність; 4) матеріально-технічне та фінансове забезпечення; 5) інформаційно-методичне забезпечення; 6) кадрове

забезпечення; 7) міжнародне співробітництво в галузі права; 8) забезпечення роботи апарату суду в інших сферах діяльності.

Виявлено, що ключовим елементом характеристики адміністративно-правового статусу апарату суду виступає компетенція як сукупність встановлених на законодавчому рівні повноважень певного суб'єкта, визначена залежно від сфери діяльності та суспільного життя; від функції, яку повинен здійснювати державний орган, та яка відображається в окремому предметі відання; від певних повноважень апарату суду та конкретних меж їх поширення.

З'ясовано ознаки компетенції апарату суду: 1) компетенція апарату суду є індивідуальним складовим елементом його адміністративно-правового статусу; 2) компетенція повинна встановлюватися на законодавчому рівні, а її межі мають бути чітко окресленими залежно від сфери впливу державного органу; 3) компетенція є правовим засобом для здійснення функцій апарату суду.

Визначено основні ознаки юридичної відповідальності: 1) нормативно встановлена державою; 2) базується на державному примусі; настає за протиправну дію чи бездіяльність особи чи групи осіб та пов'язана з осудом суспільства; 3) має процесуальну форму; 4) є формою реалізації конкретної правової санкції, направленої на конкретну особу; 5) тягне за собою негативні наслідки особистого, організаційного чи майнового характеру; 6) підпорядкована певним принципам, зокрема законності, справедливості, гуманізму, доцільності, невідворотності, обґрунтованості, індивідуалізації покарання, недопустимості подвоєної відповідальності за одне й те ж правопорушення тощо.

Акцентовано увагу на тому, що працівники апарату суду як представники державної влади можуть нести як індивідуальну відповідальність, так і колективну. Межі юридичної відповідальності працівників апарату суду закріплені відповідними нормативно-правовими актами та окреслені службовими повноваженнями.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ АПАРАТУ СУДУ В УКРАЇНІ

3.1 Вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує діяльність апарату суду в Україні

У процесі забезпечення фактичного здійснення правосуддя значимість діяльності апарату суду, безумовно, є очевидною, оскільки саме від своєчасної, оптимальної та якісної роботи працівників апарату суду залежить у тому числі й рівень ефективності праці суддів і судочинства в цілому. Проте, незважаючи на важливу роль апарату суду в повсякденній діяльності суддів і судів, адміністративно-правовий статус працівників апарату суду та особливості їх діяльності й наразі законодавчо не врегульовані належним чином. Сучасне адміністративне законодавство України в повній мірі не охоплює всіх аспектів діяльності апарату суду й специфічних адміністративно-правових відносин, які виникають за його участі. Тому зазначене вище обумовлює актуальність удосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує діяльність апарату суду в Україні.

Питання правового регулювання діяльності судів і суддів неодноразово підіймали в численних наукових працях вітчизняні та зарубіжні правознавці (Ю. В. Баулін, Л. О. Ємець, С. В. Ківалов, В. Т. Маляренко, В. Ю. Мащук, І. М. Осика, П. П. Пилипчук, Д. М. Притика, А. В. Рибас, М. Ф. Селівон, О. І. Сироїд, В. С. Стефанюк, А. А. Стрижак, І. Є. Туркіна, С. Г. Штогун та ін.). У той же час незадовільний стан адміністративного законодавства, яке регламентує діяльність апарату суду в Україні, вимагає його вдосконалення й, відповідно, подальших теоретичних і прикладних досліджень у цьому напрямку.

Варто зазначити, що загалом на сьогодні в Україні констатується низький рівень довіри суспільства до судової гілки влади. Зокрема, на

засіданні XII позачергового з'їзду суддів України Президентом України Петром Порошенком цей показник був визнаний на рівні 7% (за даними опитування), що свідчить про вкрай негативний стан правосуддя в Україні, особливо з огляду на те, що сьогодні судова реформа є не тільки обов'язком держави перед українським суспільством, але й одним із зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію з Євросоюзом [207].

Натомість, результати опитування, проведеного фахівцями громадської організації «Відкрита Україна» (Проект «Відкритий Суд»), є більш оптимістичними та свідчать, що 37% громадян, які беруть участь у судових процесах, довіряють судовій системі. Проте, рівень довіри був виявлений на основі аналізу 3947 анкет респондентів, із яких 559 осіб, або 14%, повністю довіряють суду; 895 осіб, або 23%, більше довіряють, ніж не довіряють суду; 1236 осіб, або 3%, більше не довіряють, ніж довіряють суду; 1257 осіб, або 32%, не довіряють суду. Об'єднавши результати, які свідчили про довіру та переважну довіру, а також ті, що свідчили про недовіру і переважну недовіру, фахівці дійшли висновку, що зона довіри до суду серед користувачів судових послуг складає 37%, а зона недовіри — 63% [208]. У будь-якому випадку, показник суспільної довіри до суду і суддів є низьким, що потребує передусім удосконалення чинного законодавства, роботи над приведенням законодавства про судоустрій і статус суддів до європейських стандартів при тісній співпраці законодавчої та судової гілок влади.

З цього приводу В. Петренко стверджує, що основною метою реформування судової системи України й надалі має стати забезпечення стабільності через дотримання законів і Конституції, безпечливе виконання вимог неупередженості та високого професіоналізму суддями всіх рівнів, вирішення проблеми невиконання судових рішень за допомогою впровадження кодексів професійної поведінки судді з метою покращення незалежності суддів, забезпечення дотримання принципу верховенства права як одного з ключових елементів розвитку демократії в Україні, завдяки чому зросте довіра населення до судової гілки влади [209].

У свою чергу, Я. С. Золотарьова підкреслює, що актуальним є дослідження проблем регулювання адміністративно-правового статусу державних службовців судових органів, що, на думку автора, ускладнюється недосконалістю не тільки законодавчої та нормативно-правової бази, а й науково обґрунтованих концепцій щодо його змісту в умовах перетворення судових органів у відомство європейського зразка [210, с. 81]. А. Л. Борко слушно зазначає, що цілісність і узгодженість адміністративно-правового забезпечення є тим необхідним компонентом, який уможлиблює належне функціонування системи судової влади в Україні, її динамічний розвиток й тим самим попереджує колізійність і фрагментарність адміністративно-правових засад [211, с. 170].

В. Ю. Мащук також наголошує на тому, що в процесі реформування судової системи України, оновлення та розвитку вітчизняної законодавчої бази нормативно-правове забезпечення функціонування судів, зокрема, адміністративно-правове регулювання діяльності апаратів судів з метою належного забезпечення їх діяльності, вимагає постійного аналізу й визначення шляхів його оптимізації та вдосконалення [212, с. 125].

Цілком погоджуємося з автором, що наразі в Україні в цілому забезпечено правове регулювання функціонування апаратів судів, проте, сучасне українське законодавство, яке регулює адміністративні відносини у даній сфері, знаходиться у недосконалому стані і потребує оновлення, належного узгодження та систематизації. Більшості нормативно-правових актів, які стосуються питань забезпечення функціонування апаратів судів, досі притаманні неоднозначність тлумачень, суперечливість положень, наявність прогалів у регулюванні діяльності апарату суду, його організаційної структури [212, с. 126–127], тощо.

Враховуючи вищесказане, вважаємо доцільним зупинитися на основних недоліках адміністративного законодавства, яке регулює діяльність апарату суду в Україні.

Так, недостатньо повно визначений і закріплений адміністративно-правовий статус апарату суду на законодавчому рівні як в цілому, так і щодо окремих категорій працівників апарату суду. В основному правове регулювання базується на підзаконних нормативно-правових актах, причому також не в повній мірі. Зокрема, у п. 1 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. №1402-VIII зазначається, що організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат, який очолює керівник апарату [19], проте, не закріплено визначення апарату суду, яке б, на нашу думку, мало бути покладене в основу позиціювання особливого адміністративно-правового статусу апарату суду. Аналогічний недолік стосується й окремих категорій працівників суду, посади яких термінологічно залишаються не визначеними законодавчо (ст. 157 «Помічник суддів», ст. 159 «Служба судових розпорядників», тощо), як і на рівні Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів, затвердженого Наказом Державної судової адміністрації України від 2 вересня 2012 року № 115 [20], що вважаємо некоректним при врегулюванні державною діяльністю апарату суду та правового статусу працівників суду.

Більш того, як справедливо відзначає В. Ю. Мащук, жодним чинним законом в Україні прямо не визначено організаційно-структурну побудову суду як державного органу, що складається, окрім суддівського корпусу, з апарату суду, що, у свою чергу, містить відповідні структурні підрозділи й очолюється керівником апарату [212, с. 127]. В п. 7 ст. 155 закону закріплено, що структура і штатна чисельність апаратів місцевих судів за погодженням із головою суду затверджуються відповідним територіальним управлінням Державної судової адміністрації України, апаратів апеляційних судів, вищих спеціалізованих судів — Державною судовою адміністрацією України за погодженням з головою суду в межах видатків на утримання відповідного суду [19]. У той же час власне структура апарату суду законодавчо залишається не визначеною.

При цьому, в п.п. 10–11 ст. 155 прописано, що в апараті суду утворюється канцелярія, до штату апарату судів входять секретарі судового засідання, наукові консультанти та судові розпорядники, тоді як про інші структурні підрозділи (управління, відділи і т.п.) мова не йде. І хоча було прийнято Типове положення про апарат місцевого, апеляційного судів, затверджене Наказом Державної судової адміністрації України від 28 вересня 2012 року № 115 [20], а також ряд Типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду, затверджених Наказом Державної судової адміністрації від 20 липня 2005 р. №86 [42], належної чіткості в цьому питанні не було досягнуто.

Загалом Глава 3 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII «Апарат суду, служби організаційного забезпечення роботи та охорони суду» [19] містить лише фрагментарні вказівки на завдання, функції та повноваження апарату суду та його працівників, керівника апарату суду. На нашу думку, незважаючи на те, що загалом у Типовому положенні про апарат місцевого, апеляційного судів [20] та ряді Типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду [42], де дублюються відповідні норми закону, більш широко розкриваються завдання, функції та повноваження як апарату суду та його складових, так і окремих посад працівників суду, невизначеність даного аспекту на рівні закону призводить досить часто до неузгодженості та колізійності.

Наприклад, керівник апарату суду інформує збори суддів щодо своєї діяльності відповідно до ч. 2 ст. 149 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», [19], в той же час звітує перед зборами суддів про діяльність згідно з п. 17 Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів, керівник апарату суду [20]. Законодавцем не зовсім доречно вживається поняття «інформування», адже в етимологічному значенні «інформувати» — це повідомляти, доводити до відома, тоді як «звітувати» — це усно або письмово надавати звіт про діяльність, роботу, її стан, тощо [18, с. 70]. І

подібні випадки неузгодженостей в підзаконних нормативно-правових актах є непоодинокими.

Далі зауважимо, що в п. 6 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» вказано, що правовий статус працівників апарату суду визначається Законом України «Про державну службу» (від 10.12.2015 р. № 889-VIII [21]) з урахуванням особливостей, визначених цим законом [19], проте, фактично конкретного переліку прописаних особливостей правового статусу саме працівників апарату суду не міститься в Законі України «Про судоустрій і статус суддів».

Аналогічна ситуація й із Законом України «Про державну службу», де закріплено класифікацію посад державних службовців, у т.ч. й деяких працівників суду (зокрема, керівників апаратів судів). Належним чином не врегульованим наразі залишається правовий статус державних службовців — працівників суду, питання віднесення до посад державної служби інших працівників апаратів Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, апеляційних судів та судів першої інстанції залишається відкритим, оскільки не міститься прямої вказівки на групи/підгрупи, до яких потрібно відносити ту чи іншу посаду в апараті того чи іншого суду.

Ця проблема вже неодноразово підіймалася на рівні законопроектів. Так, метою законопроекту про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо правового статусу працівників апарату Верховного Суду України) № 2741 від 05.04.2013 р. було узгодження закону з Конституцією та іншими законами України, а також врегулювання питань щодо правового статусу та матеріального забезпечення працівників апарату Верховного Суду України [213]. Інший проект закону про внесення змін до Закону України «Про державну службу» (щодо правового статусу працівників апаратів вищих спеціалізованих, апеляційних та місцевих судів) № 2455а від 02.07.2013 р. був націлений на узгодження Закону України «Про державну службу» з Конституцією та іншими законами України, а також врегулювання

питань щодо правового статусу та матеріального забезпечення працівників апаратів вищих спеціалізованих, апеляційних та місцевих судів [214].

У відповідь на зазначений законопроект і, у тому числі, у зв'язку з появою багатьох однотипних проектів стосовно даної проблематики Головне науково-експертне управління у своєму висновку наголосило на наступному. Зокрема, прийняття Закону України «Про державну службу» від 17 листопада 2011 року № 4050-VI потягло за собою виникнення правової прогалини щодо класифікації посад працівників судів усіх рівнів. Головне управління у своїх висновках вже наголошувало на необхідності комплексного вирішення вказаної проблеми. Проблема комплексного врегулювання правового статусу працівників судів усіх рівнів залишається актуальною [215]. Тому доцільним вважаємо внести відповідні зміни до Закону України «Про державну службу» задля чіткого законодавчого врегулювання приналежності працівників апаратів судів до категорій (груп/підгруп) державних службовців і, відповідно, їх правового статусу.

У контексті вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює діяльність апарату суду, О. Кононенко наголошує й на проблемі приведення Положення про помічника судді суду загальної юрисдикції, Типової інструкції керівника апарату місцевого загального суду у відповідність із Законами «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу», Кодексом законів про працю України, Бюджетним кодексом України та іншими нормативно-правовими актам [216]. Тісно пов'язаним із зазначеним питанням вважаємо й загалом необхідність перегляду, узгодження й оновлення також інших Типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду [42], які наразі характеризуються фрагментарністю закріплення функцій, завдань, повноважень, юридичних обов'язків і прав, відповідальності, тощо.

І. М. Осика з цього питання стверджує, що посада помічника судді повинна мати подальший законодавчий розвиток з розширенням його повноважень, як це пропонувалося проектом Європейського Союзу

«Прозорість та ефективність функціонування судової системи України: компонент державної служби» (наразі проект завершив свою роботу [217]), зокрема, інститут помічників суддів має дістати таке процесуальне закріплення (місце та роль у судовому процесі, обсяг процесуальних прав та обов'язків, тощо), яке випливає з тих функцій, які фактично виконує помічник судді [218, с. 6–18]. Основна діяльність помічника судді пов'язана з виготовленням проектів судових рішень, що значно збільшує продуктивність праці судді. Крім того, помічник часто працює як секретар, виконує інші доручення судді, у т.ч. високоінтелектуальні завдання, пов'язані з аналітикою, дослідженням та вивченням справ, законодавства, яке постійно змінюється, простежує документацію, пов'язану з провадженнями в справах.

Проте, в Україні з прийняттям закону та положення помічники суддів опинились у вкрай не вигідному становищі, наприклад, у разі припинення повноважень судді постає питання про звільнення і його помічника із займаної посади. Також нагальним є аспект обмеження в даному випадку права державного службовця на просування по службі, яке гарантоване Законом України «Про державну службу». У зв'язку з чим пропонується посилити перевагу помічників перед іншими кандидатами в судді, удосконалити процедуру прийняття на посаду судді, оскільки вони, перебуваючи на своїй посаді (при цьому враховуючи строк такого перебування), набувають відповідних знань, умінь і навичок, ознайомлені з такою роботою зсередини, фактично проходять стажування на посаду судді [219].

Крім того, суперечливим є питання прийняття/звільнення помічника судді на посаду, адже, по-перше, законодавчий обов'язок здійснювати добір помічника покладає на суддю невластиві йому функції. Суддя самостійно здійснює добір помічників, лише за його поданням помічник може бути звільнений з посади. Тоді виникає питання: як діяти керівникові апарату, коли, для прикладу, помічник вчиняє прогули, а суддя не вносить подання про його звільнення [219]. У той же час на помічника судді, як і на інших

працівників апарату суду, розповсюджується дія Закону України «Про державну службу», відповідно, добір на посаду повинен здійснюватися на конкурсній основі. Ці та інші питання потребують вирішення на адміністративно-правовому рівні.

О. М. Радченко також наголошує на необхідності нормативно-правового впорядкування інституту помічників суддів як складової судового процесу. Зокрема, автор пропонує позбавити суддів права добирати собі помічників особисто. Натомість, формуванням інституту помічників суддів у судах загальної юрисдикції має займатися керівник апарату суду. Він має забезпечити добір кандидатур на посаду помічника судді, перевірку їх відповідності вимогам, передбаченим законами про судоустрій та про державну службу (громадянство, освіта, судимість, тощо), за тією ж процедурою, яка стосується співробітників апарату суду — державних службовців. Помічники суддів мають бути об'єднані в окремий структурний підрозділ у апараті суду і підпорядковані керівнику апарату суду в питаннях проходження державної служби та організації роботи суду [220, с. 15–16].

Не менш важливим є питання однозначного встановлення, закріплення й розмежування узгоджених повноважень між керівником апарату суду, помічниками суддів та іншими працівниками апарату суду, що також потребує належного правового закріплення [221, с. 11–12]. Так, надання керівнику апарату суду широкого кола повноважень в організації роботи суду спричинює недотримання принципу єдиноначальності щодо управління установою, згідно з яким кожен працівник має одержувати завдання тільки від одного керівника, перед яким і має безпосередньо відповідати. Працівники апарату суду мають розуміти, що їхня робота повинна бути спрямована на досягнення єдиної цілі — здійснення якісного та ефективного правосуддя. Суддівський корпус під началом голови суду справляє правосуддя — основне завдання й повноваження суду. У свою чергу, апаратом суду здійснюються допоміжні функції із забезпечення реалізації повноважень суду, і у цій роботі єдиним центром управління законодавчо

визначено керівника апарату суду. При такому підході мають чітко розмежовуватися сфери впливу, у зв'язку з чим вказівки голови суду стосовно роботи апарату суду та його керівника мають бути рекомендаційного характеру. З іншого боку, керівник апарату має прислухатися до порад/рекомендацій голови суду як керівника цілої установи. Прояв взаємної поваги та розуміння кожним своєї відповідальності будуть запорукою успішного функціонування суду та виконання його завдань [18, с. 53].

Крім того, доречним є й зауваження М. Вільгушинського стосовно того, що після прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» низка адміністративних повноважень була надана апарату суду та його керівникові, у тому числі організаційні функції були передані керівнику апарату суду й від заступника голови суду, чим обумовлено недоцільність існування такої адміністративної посади — заступник голови суду [222, с. 43]. Також М. В. Маргарітов вважає, що керівник апарату суду наразі одночасно підпорядковується і голові суду, і начальнику територіального управління Державної судової адміністрації України, а працівники апарату суду, у свою чергу, підпорядковуються і голові суду, і керівнику його апарату чи суддям, що в підсумку чинить негативний вплив на стан наповненості окреслених посад [223, с. 108], і на ефективність діяльності апарату суду в цілому.

Слід виділити й інші окремі питання, які так само мають істотне значення для визначення характеру взаємодії та її ефективності між особами, що обіймають адміністративні посади у суд, а їх ігнорування може призвести до неузгодженості роботи структурних підрозділів суду:

1) немає чіткого законодавчого визначення варіантів реагування голови суду на дії і рішення керівника апарату суду під час виконання першим контрольної функції щодо ефективності роботи апарату суду. Більшою мірою це право на отримання інформації та оперативне реагування на порушення. Але в разі незгоди голова суду для запровадження власного погляду на

роботу апарату суду повинен отримати підтримку або відповідного підрозділу Державної судової адміністрації України, або зборів суддів суду;

2) законодавчо підпис фінансових документів здійснює голова суду, а організаційне забезпечення діяльності суду покладається на керівника апарату. Отже, вказані особи самостійно не можуть ефективно виконувати свої повноваження, тому потрібна співпраця, якщо її немає — це проблема для суду;

3) структура і штатна чисельність апаратів судів затверджуються територіальними управліннями Державної судової адміністрації України або безпосередньо Державною судовою адміністрацією України залежно від виду суду, за поданням голови відповідного суду з урахуванням меж видатків на утримання відповідного суду. Важливо, щоб думка керівника апарату про потреби суду була врахована [18, с. 55–56] та ін.

Не менш важливою проблемою, яка потребує вдосконалення адміністративно-правового законодавства, яке регулює діяльність апарату суду, на наш погляд, є аспект відповідальності. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 149 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [19] та п. 16 Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів [20], керівник апарату суду несе персональну відповідальність за належне організаційне забезпечення діяльності суду, суддів та судового процесу, функціонування автоматизованої системи документообігу суду, однак, ні у законі, ні у положенні не зазначено, перед ким «керівник апарату суду несе персональну відповідальність...». Тому вважаємо доцільним доповнити цю статтю закону для уникнення неоднозначного тлумачення його норм.

Виходячи з чинного законодавства, на керівника апарату суду можуть певною мірою чинити вплив Голова Державної судової адміністрації України (начальник територіального управління Державної судової адміністрації України), збори суддів та голова суду. Голова відповідного суду через внесення подання бере участь у призначенні та звільненні керівника апарату суду та його заступника, контролює ефективність діяльності апарату суду і,

відповідно, його керівника (і його заступника), виносячи питання перед керівником територіального управління Державної судової адміністрації України (Головою Державної судової адміністрації України) щодо застосування по відношенню до них заохочень чи накладення дисциплінарного стягнення. У той же час види дисциплінарних правопорушень та стягнень, порядок і процедуру розслідування, прийняття рішення про накладення дисциплінарного стягнення, оскарження такого рішення та захист прав керівника апарату і його заступника Законом «Про судоустрій і статус суддів» не визначено, але оскільки зазначені особи є державними службовцями, на яких поширюється дія Закону України «Про державну службу», то до них застосовуються принципи щодо відповідальності державного службовця [18, с. 68–69]. Крім того, згідно зі ст. 47 Закону України «Про державну службу», керівник апарату суду є керівником державної служби в державному органі, на якого покладені обов'язки щодо преміювання та встановлення інших видів заохочень державних службовців. Незважаючи на це, вважаємо доцільним прямо в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» вказати на види дисциплінарних правопорушень, підстави прийняття рішення про дисциплінарне стягнення, його види, а також підстави та види заохочень, інші аспекти відповідальності працівників апарату суду.

Отже, підсумовуючи сказане, вбачаємо основні недоліки чинного адміністративного законодавства, яке регулює діяльність апарату суду в Україні, в наступному:

1) у повній мірі не охоплює всіх аспектів діяльності апарату суду й специфічних адміністративно-правових відносин, які виникають за його участю;

2) відсутність узгодженості й цілісності адміністративно-правового забезпечення в даній сфері на користь термінологічної невизначеності, неоднозначності тлумачення, наявної фрагментарності, колізійності, неточності та суперечливості адміністративно-правових норм;

3) правовий статус апарату суду та окремих категорій працівників суду врегульовано переважно на рівні підзаконних нормативно-правових актів, при цьому фрагментарно;

4) суперечливим і чітко не визначеним залишається адміністративно-правовий статус державних службовців судових органів;

5) подвійне підпорядкування керівника апарату — голові суду та начальнику територіального управління Державної судової адміністрації України, а працівників апарату суду — голові суду та керівнику апарату суду або суддям;

6) немає чіткого законодавчого визначення варіантів реагування голови суду на дії і рішення керівника апарату суду під час виконання першим контрольної функції щодо ефективності роботи апарату суду;

7) неврегульованим залишається інститут відповідальності апарату суду — як керівника апарату, так і окремих працівників (перед ким відповідальні, види відповідальності, види та підстави застосування дисциплінарних стягнень і заохочень і т.п.), тощо.

У зв'язку з цим, пропонуємо наступні напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює діяльність апарату суду:

1) у п. 1 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріпити чітко визначення апарату суду, позиціонуючи його при цьому як складову суду, що в підсумку сприятиме закріпленню та реалізації особливого адміністративно-правового статусу апарату суду;

2) установити термінологічну визначеність стосовно посад працівників апарату суду, вносячи зміни до ст.ст. 155, 157–159 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Типового положення про апарат суду, Типових посадових інструкцій працівників апарату суду, тощо;

3) у п. 7 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріпити структуру апарату суду, яку доцільно встановити на законодавчому рівні;

4) чітко розмежувати функції і повноваження голови суду та керівника апарату суду, суддів і помічників суддів, керівників судового апарату та керівників його структурних підрозділів;

5) до Глави 3 Закону України «Про судоустрій і статус судів» внести доповнення щодо висвітлення адміністративно-правового статусу апарату суду в цілому і окремих категорій працівників апарату суду, який доцільно закріпити на законодавчому рівні;

6) узгодити положення Закону «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу», Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів та ряду Типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду;

7) у п. 6 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» вказати на конкретні особливості правового статусу працівників апарату суду;

8) внести відповідні зміни до Закону України «Про державну службу» щодо врегулювання правового статусу державних службовців — працівників суду, віднесення їх до посад державної служби, оскільки не міститься прямої вказівки на групи/пігрупи, до яких потрібно відносити ту чи іншу посаду в апараті того чи іншого суду;

9) законодавчо закріпити перевагу помічників перед іншими кандидатами в судді, спрощену процедуру прийняття на посаду судді, врегулювати питання прийняття/звільнення помічника судді, зокрема, позбавити суддів права добирати собі помічників особисто й передати ці повноваження керівнику апарату суду;

10) у ч. 2 ст. 149 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та п. 16 Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів закріпити конкретні аспекти відповідальності керівника апарату суду та інших працівників (відповідальний перед ким, межі і види відповідальності, підстави та види стягнень і заохочень, тощо).

3.2 Напрямки оптимізації структури та організації діяльності апарату суду в Україні

У сучасних умовах реформування судової системи в Україні та прагнення приведення її до європейських норм і стандартів одним із важливих напрямків є вдосконалення адміністративно-правового статусу апарату суду. Це, у свою чергу, нарівні з переглядом, змінами та доповненнями до нормативно-правової бази, що регулює діяльність апарату суду, потребує безпосередньої оптимізації структури та організації діяльності сучасного апарату суду.

Окремі аспекти організації та вдосконалення діяльності апарату суду в Україні досліджували П. Альберс, А. А. Іванищук, В. А. Капустинський, В. Ю. Мащук, М. Г. Мельник, І. М. Осика, І. С. Салійчук, В. В. Сердюк, П. Г. Соломон, А. А. Стрижак та інші. Проте, зважаючи на незадовільний сучасний стан та низький рівень ефективності діяльності апаратів судів в Україні, існуючу низку організаційно-управлінських проблем у цій сфері, що в підсумку негативно впливає на якість функціонування судової системи загалом, напрямки оптимізації структури та організації діяльності апарату суду в Україні потребують подальшого наукового розвитку.

Варто погодитися, що ефективність роботи суду, якість, справедливість та законність прийнятих рішень залежить не лише від визначених процесуальних форм її здійснення та професійної якості суддівського корпусу, але й безпосередньо від зовнішньої і внутрішньої організаційно-управлінської діяльності суду [221, с. 1]. Тільки правильна організація роботи установи може принести позитивний результат у її роботі, тому основним завданням, яке стоїть перед керівництвом суду, є оптимізація роботи суду, що сприятиме наданню якісних послуг відвідувачам суду [224].

У той же час сучасний стан структури та організації діяльності апарату суду в Україні є незадовільним. Так, наприклад, Рада суддів господарських судів України досліджувала різні аспекти діяльності судів, зокрема, ті, що

стосуються організації роботи апарату суду, суддівського самоврядування, організації процесу правозастосування, тощо у рамках виїзної представницької робочої групи. Після проведених досліджень робоча група узагальнила свої висновки та визначила певні недоліки в організації роботи перевірених судів: 1) не завжди правильно використовувалась автоматизована система документообігу; 2) нерідко невчасно здійснювався автоматичний розподіл справ між суддями; 3) неефективним був контроль у цій сфері з боку керівника апарату, голови суду та зборів суддів; 4) недостатньо дієвою виявилася організація роботи апарату суду в контексті дотримання трудової та виконавчої дисципліни, загального рівня діловодства та документообігу; 5) відсутні приміщення для нарадчих кімнат; 6) наявне дублювання адміністративних повноважень суддів, що займають адміністративні посади, та секретарів палат; 7) низьким є рівень підготовки планів роботи, контролю за виконанням запланованих заходів [225], тощо.

З цього приводу В. В. Сердюк відзначає, що нинішня структура апарату суду загальної юрисдикції, функції і повноважень його окремих посадових осіб на сьогодні недостатньо задовольняють потреби в організаційному забезпеченні судів і суддів та встановлені вимоги в даній сфері, відповідно, негативно позначаються на ефективності досягнення поставлених цілей і завдань. Причому на сьогодні немає єдиного нормативно-правового акта, яким би врегульовувалося питання змісту та повноважень окремих структурних підрозділів апарату суду [226, с. 23–24], із чим цілком погоджуємося.

На інших проблемах в структурі та організації діяльності апарату суду справедливо наголошує і В. Ю. Мащук, виділяючи серед них неналежним чином закріплену організаційну структуру апарату суду, відсутність чи нерозвиненість стандартів професійно-кваліфікаційних вимог до працівників та керівника апарату суду, недостатнє фінансове, інформаційне, соціально-побутове та матеріально-технічне забезпечення діяльності апарату суду та ін. Тому автор вбачає покращення організації роботи апарату суду передусім у

створенні необхідних підрозділів у структурі апарату суду та однозначному закріпленні їх організаційної структури нормативно [212, с. 138].

Так, відмітимо, що основні компоненти апарату суду можна визначити як три основні етапи проходження судової справи: 1) підготовка до розгляду; 2) розгляд по суті та 3) прийняття рішення — завершальний етап. При цьому, четвертою складовою виступає судова інфраструктура. Зокрема, перший етап з підготовки справи до розгляду передбачає: 1) прийом документів (справи), реєстрацію в загальній канцелярії; 2) реєстрацію провадження по справі в спеціалізованій канцелярії, забезпечення автоматичного розподілу справ між суддями; 3) передачу справи судді. Другий включає: 1) відкриття провадження по справі, прийняття до розгляду, підготовчі дії; 2) призначення справи до розгляду; 3) розгляд справи по суті; 4) ухвалення рішення у справі. Далі, на третьому етапі відбувається завершення процесу проходження судової справи через суд: 1) належне оформлення провадження, відправка електронної копії рішення до Реєстру судових рішень, передача справи до канцелярії; 2) направлення (видача) копії судового рішення учасникам судового процесу, виконання невідкладних процесуальних дій; 3) направлення рішення до виконання; 4) передача справи на зберігання до архіву. У той же час важливе місце займає четвертий етап, завданням якого є забезпечення комфортного й безпечного середовища для роботи судової установи, чітка організація робочих процесів, зберігання документів, що мають юридичну силу, підтримка діяльності суду під час надзвичайних ситуацій, природного лиха, громадських заворушень [18, с. 97–100], тощо.

Тобто організаційне забезпечення суду полягає саме в координації і взаємодії всіх служб довкола процесу проходження в суді справи, відповідно, на кожному етапі руху справи задіяні певні служби (підрозділи або окремі працівники апарату) з чітко визначеними функціями, завданнями і налагодженими взаємозв'язками. І в результаті управлінської діяльності цей процес спрямовується у заданому напрямку, саме керівнику апарату відведена ключова роль у забезпеченні організованості та злагодженості у

роботі підрозділів суду, працівників апарату суду, їх взаємодії у виконанні покладених на апарат суду завдань [18, с. 100].

Варто відмітити, що забезпечення оптимальної структури та організації діяльності апарату суду передбачає застосування методів наукової організації роботи суду, адже цілком очевидно, що характер праці різних категорій працівників апарату суду є неоднорідним, зміст виконуваних ними дій, їх правові наслідки зумовлюються їх статусом, який регламентовано процесуальним законодавством, що обов'язково слід враховувати під час організації діяльності апарату суду. І з метою максимального забезпечення діяльності судів наукова організація праці орієнтована на те, щоб:

- 1) відправлення правосуддя не вимагало надмірного, не пов'язаного з його характером перенапруження у роботі суддів;
- 2) уникнути невиправдано значних соціальних витрат і витрат часу усіх осіб, які беруть участь у судочинстві;
- 3) знання і досвід роботи працівників були б оптимально і ефективно використані;
- 4) забезпечити збереження в судах висококваліфікованих кадрів [227, с. 4–29].

При цьому, завдання наукової організації роботи апарату суду полягає у:

- 1) розробці більш раціональних форм розподілу праці між їх працівниками і її кооперації, а також об'єднанні у тих випадках, коли йдеться про необхідність загальних умов;
- 2) максимальному використанні досягнень сучасної науки і техніки;
- 3) удосконаленні й розробці нормативів праці, зокрема, праці суддів із розгляду судових справ;
- 4) вивченні й упровадженні найбільш раціональних форм стимулювання праці;
- 5) організації робочих місць, створенні найкращих умов праці, полегшенні і оздоровленні умов праці;
- 6) постійному вивченні й проведенні ефективної виховної роботи у трудовому колективі, розвитку у працівників належного і відповідального ставлення до праці [227, с. 4–29], тощо.

Нарівні з методом наукової організації праці популярною наразі є поширена в Західній Європі система досконалості адміністрування судів, що базується на:

- 1) підвищенні довіри суспільства до судової гілки влади;

2) забезпеченні ефективного судового адміністрування; 3) дотриманні судових стандартів; 4) відповідному статусі посадових осіб суб'єктів публічної адміністрації; 5) достатніх матеріальних і фінансових ресурсах; б) доступності адміністративних послуг [228]. Проте, вважаємо, що в даній моделі упущений аспект значимості діяльності керівника апарату суду.

Насамперед, для забезпечення оптимізації структури та діяльності апарату суду керівник апарату суду має здійснювати стратегічне планування діяльності суду за обговоренням і співпрацею з головою суду та Державною судовою адміністрацією України. Адже суд як організація має розвиватися, змінюватися залежно від низки внутрішніх та зовнішніх чинників, що впливають на його діяльність, а саме стратегічне планування відіграє велику роль у створенні такого контексту для ефективного функціонування суду, який враховував би очікування суспільства та забезпечував розробку стандартів, що відображали б основні цінності судової системи і служили б для визначення вимог щодо ефективності роботи суду [18, с. 72–74].

У процесі оптимізації структури та діяльності апарату суду основними перевагами стратегічного планування називають наступні: 1) зв'язок поточних рішень із майбутніми результатами, осмислення рішень (усупереч спонтанному сприйняттю) з прогнозуванням їх наслідків; 2) орієнтування на пошук альтернативних варіантів досягнення цілей, тобто допустимих цілей у межах визначених цілей та існуючих обмежень; 3) визначення можливостей і загроз, сильних та слабких сторін діяльності організації, врахування їх при встановленні цілей і формулюванні стратегій для забезпечення впливу на ці аспекти вже сьогодні; 4) свідомо підготовка майбутнього і до майбутнього; 5) розподіл відповідальності не лише за напрямками діяльності, а й за поточною та майбутньою діяльністю [18, с. 81].

Нарівні зі стратегічним плануванням, одним із новітніх напрямків оптимізації структури та діяльності апарату суду є впровадження та практичне застосування й інших типів компетентності Національної асоціації судового менеджменту: 1) чітке бачення цілей та стратегічне планування;

2) управління судовими справами; 3) управління інформаційними технологіями; 4) навчання, підвищення кваліфікації та професійний розвиток; 5) управління персоналом; 6) ресурси, бюджет і фінансування; 7) спілкування суду з громадськістю; 8) розроблення концепції високоефективної роботи суду; 9) максимальне використання інновацій у роботі суду; 10) створення часових нормативів для суддів, зокрема, облік використаного часу; 11) співпраця голови суду з судовим адміністратором [229].

У той же час оптимізації діяльності апарату суду сприяє дотриманню важливого принципу управління судом, який полягає у належному розподілі навантаження між суддями та працівниками апарату, забезпеченні простого і зручного доступу громадян до канцелярії суду, веденні на належному рівні обліково-статистичної роботи, оперативному розгляді звернень та інформаційних запитів громадян, дотриманні етичних стандартів у роботі, широкому запровадженні інформаційних технологій. За таких умов забезпечується доступний і справедливий розгляд максимально можливої кількості справ з мінімально можливими витратами часу і ресурсів, що повністю відповідає очікуванням суспільства [18, с. 101]. Це, на наш погляд, і відображає сутність оптимізації діяльності апарату суду.

Зазначене вище, у свою чергу, передбачає виконання наступних заходів: 1) зведення до мінімуму обсягу суто адміністративних (несуддівських) функцій, які виконують судді, шляхом забезпечення належного виконання цих функцій працівниками суду; 2) забезпечення максимальної доступності суду для користувачів і відвідувачів (модель розгляду відвідувачів суду як клієнтів, що звернулися до суду з метою отримання необхідних їм послуг правосуддя); 3) забезпечення максимальної ефективної роботи всіх підрозділів і служб суду шляхом реорганізації та автоматизації робочих процесів [230].

Слід наголосити, що для того, щоб оптимізувати розподіл функціональних обов'язків поміж керівником апарату суду та головою суду,

доцільно шляхом внесення змін до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» встановити межі повноважень керівника апарату суду стосовно таких складових: організація роботи (включаючи планування роботи суду, управління персоналом, інформаційну стратегію суду та ін.); кадрова робота (включаючи заходи дисциплінарного впливу, підвищення кваліфікації, організацію робочого часу та ін.); організаційне забезпечення судочинства; господарська діяльність [221, с. 5–6]. Саме чітке встановлення функцій керівника апарату суду та голови суду позитивно вплине на рівень узгодженості та організованості роботи апарату суду.

Корисними, на нашу думку, є пропозиції щодо вдосконалення структури та організації діяльності апарату суду, висловлені у висновках–рекомендаціях науково-практичної конференції «Організація роботи та адміністрування в господарських судах України». Так, актуалізується інноваційний підхід до структури та організації роботи суду, що полягає у наступному: 1) управління персоналом з інтеграцією процедур і процесів добору працівників суду, які вмотивовані досягти належного професійного рівня; 2) формування правової свідомості працівника суду, що виражається у прагненні до підвищення ролі суду в демократичному суспільстві, зміцнення довіри до нього з боку громадян; 3) ефективна взаємодія працівників апарату суду та суддів; 4) оптимізація робочих процесів зі встановленням стандартів професійної діяльності [221, с. 4–5], тощо.

При цьому, відмічається, що забезпечення фінансування виплат на оплату праці працівників апарату суду є одним із важливих чинників забезпечення судової системи перспективними та кваліфікованими кадрами, їх професійного росту та формування відчуття гордості за обрану професію. Також слід продовжувати роботу щодо постійного підвищення кваліфікації працівників апарату судів завдяки проведенню навчальних і практичних семінарів Державною судовою адміністрацією України, Національною школою суддів України, тощо. Не менш важливим є і проведення роботи

щодо здійснення системного дослідження зарубіжного досвіду в досліджуваній сфері [221, с. 4–5].

У свою чергу, А. А. Іванищук пропонує наступні заходи з удосконалення адміністрування судової гілки влади, що в тому числі охоплює й питання оптимізації структури та діяльності апарату суду, а саме наступні: 1) основою роботи апарату суду має стати практика адміністративної діяльності судової публічної адміністрації судочинства, яка виявляється через фіксацію одиничних ефективних заходів адміністрування суду та їх узагальнення й формування рекомендацій для використання всією судовою системою; 2) визначення та впровадження показників діяльності публічної адміністрації у сфері судової гілки влади; 3) забезпечення високого професійного та морально-етичного статусу апарату суду; 4) забезпечення працівників апарату суду матеріальними, фінансовими ресурсами та соціальним забезпеченням; 5) до додаткових вимог до посадових осіб апарату суду слід віднести такі: відповідна вища освіта (у більшості випадків — юридична), практичний досвід юридичної діяльності, уміння працювати з електронними ресурсами в системах, високі морально-етичні якості (ввічливість, уважність, доброзичливість, чесність, старанність, відповідальність; комунікабельність; уміння управляти конфліктами), постійний професійний розвиток — самоосвіта, семінари, конференції, тренінги, постійне підвищення кваліфікації, комп'ютерної грамотності, складання правових документів); 6) запровадження стратегічного планування діяльності судової гілки влади, впровадження сучасних технологій у судовий процес (зокрема, системи відеоконференцзв'язку), удосконалення системи електронного діловодства суду; 7) посилення фінансових гарантій незалежності судової системи; 8) налагодження тісного спілкування суду з громадськістю, зокрема, шляхом організації роботи прес-служби суду із залученням до цієї роботи журналістів, висвітлення позитивної роботи суду в засобах масової інформації та в мережі Інтернет, проведення днів відкритих

дверей у суді, тощо; 9) посилення тісної співпраці голови суду з апаратом суду та інші заходи [231, с. 379–382].

Натомість, В. В. Сердюк вбачає можливим удосконалення організаційної структури та діяльності апаратів судів завдяки: 1) системному регулюванню діяльності структурних підрозділів апарату суду через упорядкування класифікації посад, враховуючи зміст діяльності, обсяг повноважень і відповідальності, складність роботи, застосування конкретних критеріїв, тощо; 2) запровадженню ефективніших правових механізмів забезпечення сталої діяльності працівників апарату суду; 3) вдосконаленню системи управління апаратом суду шляхом збільшення обсягу повноважень державних службовців, які займають адміністративні посади в апараті суду; 4) визначенню звітних процедур керівництва апарату суду та керівників структурних підрозділів апарату суду [226, с. 24–25], із чим варто погодитися.

Цікавим вважаємо і досвід Вінницького апеляційного адміністративного суду, який не стоїть на місці, знаходиться у пошуках найбільш ефективної форми організації роботи суду. Так, робота відділів, що створені у Вінницькому апеляційному адміністративному суді, направлена на реалізацію наступних напрямків: 1) здійснення прийому та реєстрація документів, передача їх виконавцям, надання інформаційних послуг, видача копій рішень і ознайомлення з матеріалами справи; 2) забезпечення організації діловодства в суді, відправлення вихідної кореспонденції; 3) забезпечення розгляду адміністративних справ; 4) узагальнення судової практики та здійснення аналітично-статистичної роботи; 5) здійснення організації проведення та документального оформлення засідань зборів та нарад суддів і працівників апарату суду; 6) формування плану роботи суду та контроль за його виконанням; 7) здійснення аналітичної та організаційної роботи з кадрового менеджменту, задоволення потреби в кваліфікованих кадрах та їх ефективне використання; 8) здійснення матеріально-технічного забезпечення, планово-фінансової діяльності, бухгалтерський облік та

звітність; 9) впровадження і функціонування сучасних інформаційних технологій у суді, організація роботи локальних мереж та інформаційних систем, своєчасний ремонт, модернізація, сервісне обслуговування засобів і систем обчислювальної техніки, оргтехніки та систем зв'язку у суді; 10) висвітлення інформації щодо діяльності суді у ЗМІ [224].

При цьому, відмічається, що апарат Вінницького апеляційного адміністративного суду складається з багатьох підрозділів і штатних працівників, проте, ключем діяльності працівників апарату суду є командна робота та співробітництво у реалізації основних принципів судочинства для належного, найвищого рівня розвитку адміністрування. Велика увага приділяється організації роботи працівників апарату суду. Постійно оптимізується організаційна структура управління суду. Люди, що працюють в судовій системі, обіймають відповідальні посади, до яких ставляться з довірою, і тому їх робота присвячена служінню суспільству та відстоюванню його інтересів. У суді впроваджуються в роботу найновіші технології, створюються комфортні умови для відвідувачів суду, проводяться заходи, що направлені на підняття правової культури громадян [224], що заслуговує на схвальне сприйняття.

Також, досліджуючи напрямки оптимізації структури та діяльності апарату суду, доречно звернутися до досвіду й напрацювань Української асоціації сприяння розвитку судового адміністрування, яку було створено у 2009 році ініціативною групою представників судової системи України з метою сприяння забезпеченню досконалої судової системи через ефективне судове адміністрування (співробітництво, обмін досвідом і впровадження інновацій в управлінні судів). При цьому, основними завданнями асоціації є наступні: 1) сприяння впровадженню систем управління якістю у сфері судового адміністрування, єдиних підходів та стандартів; 2) сприяння особистісному розвитку членів асоціації, підвищенню їх кваліфікаційного та професійного рівня; 3) співпраця з організаціями, установами, фахівцями та науковцями у сфері судового адміністрування та сприяння їх діяльності;

- 4) розробка пропозицій для органів державної влади з організації роботи судів, підвищення якості та забезпечення прозорості функціонування судів;
- 5) сприяння підвищенню авторитету, обізнаності та довіри громадськості до апарату судів і судової влади в цілому [232].

Крім того, дана організація проводить навчання з питань управління та судового адміністрування для працівників апарату суду в різних регіонах України; тренінги на теми «Кадрова політика в суді», «Правила поведінки працівника суду», «Ефективна комунікація», «Управління конфліктами», «Управління персоналом», «Стратегічне планування та управління часом», «Формування ефективної команди»; курси дистанційного навчання для різних категорій працівників суду «Правила поведінки працівника суду», «Мотивація персоналу», «Управління конфліктами», «Адаптація та наставництво новопризначених працівників», «Мистецтво проведення інтерв'ю», інші заходи, що є, безумовно, корисним на шляху вдосконалення структури та діяльності апарату суду різних рівнів в Україні.

Отже, проаналізувавши та узагальнивши сказане, доходимо висновку, що оптимізація структури та діяльності апарату суду полягає у впровадженні комплексу процесів, механізмів, методів і заходів для досягнення такого стану організаційної структури та безпосередньої діяльності апарату суду, за якого буде забезпечено своєчасний і оперативний, неупереджений і справедливий, незалежний і повний розгляд наявних справ у тому чи іншому суді при мінімально можливих витратах часу на їх розгляд та вирішення, кадрових, фінансових та інших ресурсів суду.

Основними напрямками оптимізації структури та діяльності апарату суду вважаємо наступні:

- 1) чітке визначення та законодавче закріплення типової структури судів різних рівнів, однозначних підстав та необхідних умов для створення управлінь, відділів, служб чи інших структурних одиниць в апараті суду; їх компетенції, функцій та повноважень, особливостей взаємодії, тощо;

2) оновлення типових посадових інструкцій задля уникнення дублювання функцій і повноважень, економії фінансових ресурсів, підвищення освітньо-кваліфікаційних вимог, тощо;

3) розробка та впровадження стандартів та показників ефективності діяльності апарату суду та його окремих працівників;

4) пошук шляхів підвищення рівня фінансового, матеріально-технічного та соціально-побутового забезпечення діяльності апарату суду;

5) забезпечення належного розподілу (перегляду розподілу) навантаження між судьями та працівниками апарату суду, між головою суду та керівником апарату суду;

6) запровадження інноваційних, інформаційно-комунікаційних і безпекових технологій, реорганізація та автоматизація більшості робочих процесів в апараті суду;

7) здійснення стратегічного планування діяльності апарату суду;

8) взаємодія з судами, громадськими організаціями, освітніми і науковими установами, міжнародними організаціями з приводу обміну знаннями та досвідом з судового адміністрування;

9) проведення заходів з покращення клімату в колективі апарату суду, підвищення етичних стандартів і норм, тощо.

3.3 Розвиток гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні

Одним із невід'ємних шляхів удосконалення адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні є розвиток гарантій його реалізації, адже саме юридичні гарантії є тим важливим підґрунтям, що уможливорює фактичне здійснення формально передбачених законодавством прав і інтересів працівників апарату суду за умов колізійної і недосконалої нормативно-правової бази, яка регулює діяльність апарату суду. Це, у свою

чергу, сприятиме соціально-правовій захищеності та забезпеченості даної категорії працівників і, відповідно, підвищенню мотивації, ефективності виконання покладених на них обов'язків, що в підсумку позитивно вплине на стан судової системи та суспільної довіри до неї в цілому.

У той же час наразі апарат суду у своїй повсякчасній діяльності стикається з відсутністю чітко визначених переліку і змісту гарантій на законодавчому рівні та мінімальною ресурсною забезпеченістю реалізації, передусім соціально-економічних прав, що обумовлює актуальність теоретичних досліджень і практичного розвитку гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні.

Загальні питання щодо гарантій широко висвітлені в теорії держави і права, зокрема, в адміністративному праві, у працях: С. С. Алексєєва, М. В. Вітрука, К. Г. Волинки, Л. П. Гарчевої, В. Г. Ігнатова, Д. О. Керимова, В. К. Колпакова, М. І. Матузова, О. Ю. Оболенського, Є. В. Охотського, П. М. Рабіновича, О. Ф. Скакун, Л. С. Юнусової, О. Н. Ярмиша та ін. Окремі аспекти гарантування діяльності працівників суду досліджували С. О. Бондар, Т. В. Галайденко, В. С. Єгорова, М. І. Іншин, О. П. Кучинська, О. М. Мартинова, В. Ю. Мащук, І. М. Шатерніков, тощо. Проте, гарантії реалізації адміністративно-правового статусу саме апарату суду в Україні наразі висвітлені фрагментарно і, більш того, потребують свого розвитку та вдосконалення в контексті судової реформи.

Варто погодитися з Є. В. Охотським стосовно того, що права та обов'язки (особливо державного службовця) мають сенс і значимість тільки тоді, коли вони підкріплені економічно-правовими гарантіями [233, с. 476–477]. О. Ю. Оболенський також справедливо зазначає, що гарантії роботи працівника сприяють реалізації наданих прав, якісному виконанню покладених обов'язків, дотриманню правообмежень [234, с. 200].

І, зокрема, гарантії функціонування апарату суду є одним із найважливіших чинників забезпечення його перспективними та кваліфікованими кадрами, їх професійного росту, формування суддівського

корпусу належної кваліфікації, позитивного іміджу судів загальної юрисдикції, побудови дійсно незалежного, об'єктивного, демократичного та високопрофесійного суду як однієї із гілок державної влади в Україні. Тому значущим є саме захист правового статусу працівників апарату суду через наповнення реальним змістом гарантій діяльності, їх подальше розширення (у т.ч. закріплюючи додаткові гарантії безпеки життя та здоров'я працівника апарату суду та членів його сім'ї, гідного матеріального та соціально-побутового забезпечення, запроваджуючи дієвий механізм їх реалізації, тощо) [221, с. 5, 11–12]. З цього приводу слушною є й думка М. І. Шатернікова, який підкреслює, що велике значення задля належного й ефективного виконання завдань апаратами судів, реалізації ними своїх функцій і повноважень мають закріплені на рівні чинного національного законодавства гарантії їх діяльності [235, с. 118].

Зважаючи на сказане, під час дослідження питання розвитку гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні спершу вважаємо доцільним з'ясувати їх сутність та основні види.

Так, у загальному розумінні гарантія (з франц. «garantie» — забезпечення, запорука) означає поруку, забезпечення, умови, що забезпечують успіх чого-небудь [236, с. 29]; передбачене законом чи угодою зобов'язання, за яким юридична або фізична особа відповідає перед відповідними особами в разі невиконання своїх зобов'язань [33, с. 222]. О. В. Міцкевич гарантії вбачає у засобах, які уможливають здійснення забезпечення [237, с. 280]. Ю. С. Шемшученко вважає, що гарантії, передусім, є одним із способів виконання зобов'язань [35, с. 125]. Натомість, І. М. Погрібний гарантіями називає систему спеціальних засобів і соціальних умов, які сприяють здійсненню суспільного життя [238, с. 128]. С. С. Алексєєв уточнює, що гарантіями є ті умови й спеціальні юридичні механізми, що забезпечують реальну реалізацію законоположень [239, с. 135].

Ще з іншої сторони на сутність гарантій дивиться М. В. Вітрук, вбачаючи її у сукупності факторів, які націлені на забезпечення й реалізацію прав і свобод, на усунення можливих причин їх неповного або неналежного здійснення, а також захист від можливих порушень, і які виражаються в умовах, засобах, прийомах та методах забезпечення процесу реалізації прав суб'єктів правовідносин [240, с. 29]. Тобто гарантії виступають тими умовами й засобами, за допомогою яких проголошені права, свободи та обов'язки перетворюються в життя [241, с. 156]. Л. С. Юнусова з даного приводу підкреслює, що система адміністративно-правових гарантій діяльності суду є сукупністю заходів правового, організаційного та фінансового характеру, орієнтованих на забезпечення незалежного й вільного виконання судом покладених на нього функцій [242, с. 25].

Як бачимо, поняття гарантій є досить багатоаспектним, і науковцями виділяється значна кількість їх видів. Так, К. Г. Волинка розрізняє матеріальні, процесуальні, інституційно-організаційні, галузеві, міжнародно-правові гарантії [243, с. 217], О. В. Смірнов — юридичні, економічні й соціальні [244, с. 163], М. В. Вітрук — загальні (економічні, соціальні та духовні гарантії) та спеціальні гарантії (юридичні) [245, с. 38–40], О. Ф. Скакун — внутрішньодержавні (національні) та міжнародні; загальні (соціально-економічні, політичні, ідеологічні, юридичні), спеціальні та індивідуальні [246], тощо.

Проте, на нашу думку, при дослідженні проблеми розвитку гарантій реалізації адміністративно-правового статусу суду основоположними є саме юридичні гарантії, на яких так чи інакше базуються інші види гарантій. Так, і М. І. Матузов, та О. В. Малько справедливо зазначають, що соціально-економічні, політичні та духовно-культурні умови забезпечення діяльності хоча і є важливими, проте, самі по собі не є безпосередньо гарантіями, оскільки стають гарантіями тільки в юридичній формі при відповідних організаційних зусиллях суспільства та держави [176, с. 278], із чим цілком погоджуємося.

З приводу сутності юридичних гарантій точки зору правознавців також різняться, а саме під даною категорією розуміють: 1) передбачені законом спеціальні засоби впровадження охорони і, в разі порушення, відновлення законності [247, с. 131–132]; 2) умови та засоби, що необхідні для належного й ефективного функціонування відповідних суспільних інституцій, що обумовлюються зовнішніми чинниками (економічними, соціальними, політичними, тощо) і знаходять своє безпосереднє відображення в положеннях і приписах нормативно-правових актів [235, с. 120]; 3) систему правових норм, якими визначаються умови та порядок реалізації та захисту прав і свобод громадян [248, с. 26]; 4) систему взаємодіючих і взаємозалежних засобів, способів та умов матеріального, процесуального й організаційного характеру, що обумовлюються економічними, політичними та соціальними факторами й закріплюються різноманітними за юридичною силою нормативно-правовими актами [249, с. 180]; 5) систему спеціальних нормативно-правових, організаційно-правових та процесуально-правових засобів, умов, методів і прийомів забезпечення належного здійснення працівниками апаратів судів своїх прав та обов'язків [250, с. 89], тощо.

У даному контексті варто погодитися з М. І. Шатерніковим стосовно того, що важливо розуміти й бачити масив елементів юридичних гарантій, структура системи яких включає в себе: 1) юридичні акти — закони, підзаконні й інші нормативні акти, які містять норми про права та свободи людини; 2) організаційно-правову діяльність суб'єктів права; 3) спеціальні гарантуючі методи впливу на суспільні відносини — правотворчі, правореалізуючі та контрольні-наглядні процеси, спрямовані на забезпечення прав і свобод людини [235, с. 122].

Отже, юридичні гарантії реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду — це система взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих норм права, які закріплені на конституційному, законодавчому та підзаконному рівнях і встановлюють організаційно-правові умови, методи та засоби впливу на суб'єктів адміністративно-правових відносин за участю апарату суду,

застосування яких уможлиблює фактичну реалізацію декларативно проголошеного адміністративно-правового статусу апарату суду в цілому та окремих категорій посад його працівників.

Серед характерних гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду пропонуємо розрізняти наступні: 1) загальні (основні) — установлені загальним законодавством; 2) спеціальні (додаткові) — установлені спеціальним законодавством про державну службу, про судоустрій і статус суддів; 3) локальні — визначені для апарату конкретного суду та його посадових осіб [251, с. 87-90].

Зупинимося детальніше на окремих гарантіях реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду, закріплених в низці різноманітних нормативно-правових актів. Передусім, варто звернути увагу на міжнародні та європейські норми права, у яких закріплені дані гарантії. Зокрема, відповідно до ст. 22 Загальної декларації прав людини від 10.12.1948 р., кожна людина як член суспільства має право на соціальне забезпечення і соціальний захист за умови настання обставин, яким закон надає правового значення (економічні та соціальні гарантії) [53]. Аналогічні положення гарантуються і Міжнародним пактом про економічні, соціальні й культурні права від 16.12.1966 р. У контексті гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду варто брати до уваги й положення Конвенції Міжнародної організації праці «Про мінімальні норми соціального забезпечення» від 25.04.1955 р. № 102 [252], Європейського кодексу соціального забезпечення від 16.04.1964 р. № ETS48 [253], Європейської соціальної хартії від 03.05.1996 р. № ETS163 [254], тощо.

Крім того, у Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам–членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, від 17 листопада 2010 р. вказується на наступне: 1) кожна держава повинна виділяти судам достатньо ресурсів, приміщень та устаткування, щоб вони могли функціонувати відповідно до стандартів, викладених у ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [132], а також

щоб судді могли ефективно працювати (п. 33); 2) суддів необхідно забезпечити інформацією, потрібною для прийняття відповідних процесуальних рішень, якщо такі рішення мають фінансові наслідки (п. 34); 3) у судах має працювати кваліфікований допоміжний персонал (п. 35); 4) і органи влади, і судді повинні підтримувати ідею використання систем електронного розподілу справ і технологій зв'язку та передачі інформації (п. 37) [255], тощо. Наразі можна констатувати лише часткове дотримання й фактичне виконання зазначених рекомендацій.

Далі, відмітимо, що у ст. 92 Конституції України проголошено, що виключно законами України визначаються судоустрій, судочинство, статус суддів [58], хоча наразі значна кількість другорядних питань щодо судоустрою регламентується й на рівні підзаконних нормативно-правових актів. Також зазначимо, що відповідно до ст. 130 Конституції держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів; у Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів з урахуванням пропозицій Вищої ради правосуддя. У зв'язку з цим, у Рішенні Конституційного Суду України у справі про фінансове забезпечення діяльності судів від 11.03.2010 р. № 7-рп/2010 зазначається, що за своїм змістом забезпечення державного фінансування є однією з умов стабільності роботи судів загальної юрисдикції, а особливий порядок їх фінансування являє собою одну з конституційних гарантій їх незалежності, спрямовану на забезпечення належних умов для здійснення незалежного правосуддя [256].

Крім того, у ст. 46 Конституції України закріплено ряд економічних гарантій громадян, у тому числі працівників апарату суду. Зокрема, громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним

страхуванням [58]. Тобто можна стверджувати, що Конституцією загалом закріплюються гарантії встановлення і реалізації правового статусу працівників апарату суду щодо їх загальногромадянських прав та обов'язків (наприклад, гарантія недопущення в апараті суду будь-яких обмежень щодо працівників залежно від раси, національності, мови, статі, соціального походження, майнового стану, місця проживання, релігійних переконань, політичних поглядів, тощо).

Окрім загальногромадянських прав, правознавці роблять акцент на службових правах та обов'язках, які надаються для успішного здійснення службової діяльності на державній посаді. Загалом службові права державних службовців апаратів судів поділяють на три групи прав, які:

1) забезпечують усвідомлення державним службовцем свого правового статусу та його правовий захист (ознайомлення з документами, які стосуються посади державного службовця, умов просування по службі, критеріїв оцінки якості роботи, тощо; ознайомлення з усіма матеріалами своєї особової справи; проведення на вимогу службовця службового розслідування; право на звернення державного службовця в суд або інший державний орган для вирішення суперечностей, що виникли відносно проведення іспитів, оцінки діяльності державного службовця, проведення службового розслідування, проходження державної служби, звільнення та з інших питань);

2) сприяють безпосередньому виконанню державним службовцем його обов'язків (отримання в установленому порядку інформації і матеріалів, необхідних для виконання посадових обов'язків; відвідання в установленому порядку (для виконання посадових обов'язків) підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності; прийняття рішень і участь у їх підготовці відповідно до посадових обов'язків; перепідготовка (перекваліфікація) і підвищення рівня професійної компетентності за рахунок коштів державного бюджету; внесення пропозицій із вдосконалення діяльності апарату суду в межах своєї компетенції);

3) сприяють посиленню посадової активності державного службовця, реалізації його конституційних прав та свобод (участь за власною ініціативою в конкурсі на заміщення вакантної посади; просування по службі, збільшення грошового утримання з урахуванням результатів і стажу роботи, рівня кваліфікації; пенсійне забезпечення з урахуванням стажу державної служби; об'єднання в професійні спілки для захисту своїх прав, соціально-економічних і професійних інтересів; право на грошове утримання, яке складається з посадового окладу, надбавок до нього за ранг, особливі умови державної служби, вислугу років, а також премії за результатами роботи; право на щорічну оплачувану відпустку строком не менше ніж 30 календарних днів, додаткову відпустку за наявності відповідного стажу державної служби; медичне обслуговування державного службовця і членів його родини в державних медичних закладах; обов'язкове соціальне страхування на випадок захворювання або втрати працездатності в період проходження державної служби [18, с. 116–118].

Проте, на наш погляд, не всі із зазначених гарантій на практиці можливо реалізувати всіма категоріями працівників апарату суду, адже законодавство про державну службу, як і законодавство про судоустрій і статус суддів, наразі є розрізненим, не уніфікованим і перебуває на стадії розвитку, що безумовно впливає на правове становище державних службовців апаратів судів. Зокрема, існуюча система державної служби призводить до відсутності прозорого та передбачуваного кар'єрного зростання державних службовців, непрозорі, піддані бюджетним обмеженням оплати праці, що, в свою чергу, спричиняє відсутність мотивації у державних службовців, недовіру до працівників державних установ з боку громадськості, тощо.

Окрім сказаного, відповідно до п. 6 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», правовий статус працівників апарату суду визначається Законом України «Про державну службу» [21] з урахуванням особливостей, визначених цим законом [19]. Зокрема, у Законі України «Про

судоустрій і статус суддів» містяться такі гарантії як: повне і своєчасне фінансування судів; особливий порядок фінансування судів; матеріальне, побутове забезпечення та соціальний захист працівників судової системи; забезпечення охорони та державного захисту працівників апаратів судів, тощо. У свою чергу, Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» проголошено систему особливих гарантій державного захисту для працівників апарату суду від перешкоджання здійсненню правосуддя, виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а також від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб, їх близьких родичів та членів сім'ї [59].

Проте, під час Звернення Ради суддів України до органів державної влади щодо необхідності забезпечення державного захисту суддів та працівників апарату судів (засідання від 21.12.2012 р.) було вказано на те, що має бути забезпечений дієвий, а не декларативний державний захист суддів та працівників апарату судів, адже передбачена система заходів державного захисту суддів і працівників апарату судів не реалізується належним чином. За таких умов Радою суддів України було наголошено на нагальності здійснення наступних заходів щодо вдосконалення даної групи гарантій: 1) удосконалення законодавчої бази; 2) дотримання вимог законодавства з приводу фінансування заходів із забезпечення безпеки та соціального захисту працівників апарату судів; 3) вжиття невідкладних та необхідних заходів реагування для посилення безпеки працівників апарату судів, збереження їх майна за кожним фактом відповідного звернення; 4) належне виконання вимог закону про підтримку громадського порядку в судах [257], тощо.

Як бачимо, не менш важливе значення мають локальні гарантії реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду, закріплені також в Постановах Пленуму Верховного Суду України, наказах і розпорядженнях голів судів; положеннях та рішеннях З'їзду суддів України, Ради суддів України, зборів суддів Верховного Суду України, вищих спеціалізованих

судів України; наказах Державної судової адміністрації України та її територіальних органів, локальних нормативних актах окремих судів, тощо.

Проте, незалежно від рівня нормативно-правового акта, у якому закріплюються гарантії реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду, ефективність гарантій безпосередньо залежить від рівня розвитку загальних правових принципів, демократичних інститутів, стану економіки, реального стану політичної системи суспільства, стану чинного законодавства, механізмів реалізації законів, ступеня правової свідомості і загального рівня правової культури населення [258, с. 5], тощо.

Так, наразі рівень фінансування судів загальної юрисдикції залишається незадовільним. Проблемним є питання рівня оплати працівників апарату судів, де посадові оклади є одними з найнижчих серед категорій державних службовців, суми виплат надбавок, доплат, премій, допомоги для оздоровлення, матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань є також порівняно мінімальними, оскільки посадові оклади на різних посадах, від спеціаліста до помічника голови суду, є однаковими, незважаючи на суттєві відмінності в освіті, службових обов'язках та рівні відповідальності [259], що вважаємо неприпустимим.

На вирішення цих та інших питань була орієнтована Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів від 10.05.2006 р. № 361/2006, де також зазначалося, що в Україні усталилася практика визначення в Державному бюджеті України видатків на утримання судової влади, які є значно меншими від необхідних для забезпечення реальних потреб судів, особливо тих, що пов'язані зі здійсненням правосуддя. Державне мито, яке сплачується за звернення до суду, не спрямовується безпосередньо на потреби судів [65].

У той же час саме належне забезпечення діяльності судів є однією з гарантій незалежності судів та суддів. Тому необхідно поліпшити фінансування судової влади, зокрема, затвердити (переглянути) нормативи

фінансового забезпечення судів, деталізувати з метою забезпечення цільового витрачання коштів перелік бюджетних програм, за якими фінансуються суди [65].

Так, і в Стратегічному плані розвитку судової влади України на 2013–2015 рр. першочерговими завданнями судової влади України щодо забезпечення належних ресурсів для належної підтримки своєї незалежності та покриття потреб щодо відправлення правосуддя були визначені такі як: запровадження додаткових законодавчих гарантій із фінансування системи судової влади в Україні: гарантій належного рівня оплати праці працівників апарату суду, гарантій участі органів суддівського самоврядування в бюджетному процесі; забезпечення ефективності та єдності підходів щодо справляння та використання судового збору; урегулювання управління державним майном, яке використовується в діяльності судів [260], тощо.

Отже, підсумовуючи сказане, доходимо висновку, що гарантії реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду закріплені в низці нормативно-правових актів: Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про економічні, соціальні й культурні права, Конвенції Міжнародної організації праці «Про мінімальні норми соціального забезпечення», Європейському кодексі соціального забезпечення, Європейській соціальній хартії, Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам–членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, Конституції України, Законах України «Про Державний бюджет України», «Про державну службу», «Про судоустрій і статус суддів», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», Указах Президента України, постановах Верховної Ради України, постановах та рішеннях Кабінету Міністрів України, постановах Пленуму Верховного Суду України, наказах і розпорядження голів судів; положеннях та рішеннях З'їзду суддів України, Ради суддів України, зборів суддів Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів України; наказах Державної судової

адміністрації України та її територіальних органів, локальних нормативних актах окремих судів, тощо.

Зважаючи на сучасний стан реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду, очевидно є необхідність їх розвитку та вдосконалення за такими основними напрямками:

1) закріплення чіткого переліку, змісту і особливостей гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду на рівні закону;

2) дотримання та фактичне впровадження положень Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам–членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, від 17 листопада 2010 р. щодо достатності в судах ресурсів, приміщень та устаткування;

3) систематизація та узгодження законодавства про державну службу, як і законодавства про судоустрій і статус суддів;

4) підвищення рівня фінансування судів загальної юрисдикції;

5) вирішення питання підвищення та розмежування рівня оплати працівників апарату судів різних посад;

6) забезпечення дієвого, а не декларативного державного захисту працівників апарату судів;

7) покращення матеріально-технічного, інформаційного та іншого забезпечення діяльності апарату суду, тощо.

3.4 Зарубіжний досвід організації діяльності апарату суду та можливості його використання в Україні

У сучасних умовах розширення глобального співробітництва важливою передумовою успішної реалізації тієї чи іншої реформи є аналіз відповідного зарубіжного досвіду та можливостей його використання в Україні. Особливо дане питання є актуальним на шляху виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом й подальшого розвитку інтеграційних

процесів. Дані тенденції є характерними для системи судової влади в Україні загалом і організації діяльності апарату суду зокрема.

Зарубіжний досвід організації судової системи досліджували Р. М. Аюпова, С. В. Ківалов, В. Т. Маляренко, В. В. Молдован, Л. М. Москвич, І. В. Назаров, І. М. Осика, В. В. Сердюк, А. А. Стрижак та ін. Проте, зарубіжний досвід організації діяльності саме апарату суду досліджений досить фрагментарно, можливості його використання в Україні залишаються практично невизначеними, що обумовлює актуальність подальших наукових досліджень у цьому напрямку.

Як справедливо відмічає Я. М. Романюк, вступаючи близько 20 років тому до Ради Європи, Україна взяла на себе зобов'язання здійснювати реформування свого національного законодавства загалом й реформування судової системи зокрема шляхом приведення у відповідність із європейськими стандартами [261].

Одним із сучасних таких стандартів у сфері організації роботи судів і суддів можна назвати Рекомендацію CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, від 17 листопада 2010 р., основні положення якої варто б і в Україні взяти за обов'язкову основу подальшого розвитку й вдосконалення діяльності, зокрема, апарату суду. Так, відповідно до п. 33 рекомендації кожна держава повинна виділяти судам достатньо ресурсів, приміщень та устаткування, щоб вони могли функціонувати відповідно до стандартів, викладених у ст. 6 конвенції, а також щоб судді могли ефективно працювати. У п. 35 заявлено, що в судах мають працювати достатня кількість суддів та кваліфікований допоміжний персонал. І для попередження виникнення та зменшення надмірного робочого навантаження в судах потрібно вжити необхідних заходів для забезпечення незалежності судової влади, щоб передати вирішення несудових питань іншим особам із відповідною кваліфікацією (п. 36) [255].

Крім того, в суді мають використовуватися системи електронного розподілу справ і технологій зв'язку та передачі інформації (п. 37). А стосовно фінансового забезпечення зазначається, що при підготовці бюджету судової системи можуть проводитися консультації з радами суддів (де вони існують) або іншими незалежними органами влади, які відповідають за адміністрування судів, із суддями та/або професійними організаціями суддів (п. 40). Причому пропонується заохочувати суддів брати участь в адмініструванні судів [255]. Проте, на нашу думку, пункт 41 дещо суперечить п. 36 рекомендації, адже на сьогодні пропагується чітко відокремлювати і розмежовувати функції справляння правосуддя від несуддівських функцій.

Крім того, цікаво звернути увагу на Звіт про європейські судові системи, підготовлений Комісією з ефективності судочинства (СЕРЕJ), де вказується на те, що існування в судовій системі компетентних працівників на додачу до суддів з формально визначеним статусом та обов'язками є необхідною умовою дієвого функціонування системи адміністрування судів [262], тобто вагомою є роль саме апарату суду.

У даному контексті варто відмітити, що в країнах Європейського Союзу сформувалося дві моделі апарату суду: 1) апарат суду здійснює виключно організаційне забезпечення діяльності суду (більшість країн Європейського Союзу, зокрема, Франція, Швейцарія та ін.); 2) на апарат суду в передбачених законом випадках покладається виконання функцій судді (Німеччина, Австрія та ін.) [263, с. 19]. При цьому, залежно від традицій судової системи конкретної країни, працівники, яким передаються для виконання непрофільні функції суддів, або підпорядковуються суддям, або приймають рішення незалежно, що наближає їхній статус до статусу суддів.

Так, на відміну від українських судів, усі працівники апарату (секретаріату) суду у Франції є державними службовцями і поділяються на головного секретаря суду (*greffier en chef*) та секретарів суду (*greffiers*). При цьому, відповідно до того, як державні службовці поділяються на чотири

категорії — А, В, С і D, головний секретар суду має категорію А, секретарі суду — категорію В, технічні працівники суду (безпосередньо не входять в секретаріат суду, проте, є державними службовцями) — категорії С та D [264, 265], що свідчить, на наш погляд, про високий і належний рівень як адміністративно-правового статусу, так і фінансового, соціального забезпечення працівників апарату суду, і, що також важливо, про об'єктивне ранжування оплати праці залежно від виконуваних обов'язків і рівня освіти.

Зокрема, головний секретар реалізує кадрову політику, управління господарством, планує бюджет суду, організовує навчання працівників секретаріату, забезпечує його виконання, зберігає рішення, реєстри, архіви. У свою чергу, обов'язки секретаря суду пов'язані з організацією процесу судочинства, допомогою суддям у веденні справ (ведення протоколу судового засідання, дотримання порядку в залі судового засідання, реєстрація справ, повідомлення сторін про час судового засідання, складання проектів судових рішень) [263, с. 19]. Як бачимо, дана модель в цілому є звичною і для України, за винятком термінологічних розбіжностей щодо посади, наявності посади головного секретаря суду, віднесення всіх посад до державної служби, суміщення секретарями обов'язків з діловодства та помічників судді, тощо. У той же час зауважимо, що у Франції діяльність апарату суду регулюється низкою нормативно-правових документів, причому основні правила функціонування визначаються законом, а більш докладні положення — підзаконними актами.

Натомість, другу модель вважаємо більш цікавою в плані використання зарубіжного досвіду й нагальності такого запозичення в Україні. Зокрема, згідно з даним підходом працівники апарату суду (на прикладі Австрії та Німеччини) поділяються на: 1) *Rechtspfleger* — ті працівники апарату суду, які в передбачених законом випадках виконують функції судді (не є асистентами судді, а безпосередньо здійснюють правосуддя, передусім у безспірних правовідносинах, вирішення питань щодо встановлення опіки та піклування, затвердження заповіту судом, ведення земельних кадастрів,

комерційних реєстрів, реєстрів морських та повітряних судів, видачі ордерів на арешт, наказів про приведення у виконання вироків, не пов'язаних з позбавленням волі, тощо); 2) працівники апарату суду, які не мають повноважень судді та здійснюють допоміжні функції (узагальнюють законодавство та судову практику, готують проекти судових рішень); 3) працівники апарату суду, відповідальні за адміністративні питання (працівники фінансового відділу, відділу інформаційних технологій, працівники канцелярії суду); 4) технічний персонал (технічне оснащення суду, охоронці, прибиральники, тощо); 5) інші працівники апарату суду (котрі не увійшли до зазначених вище груп посад) [263, с. 20–21].

Доречно звернути увагу, що запровадження подібного інституту *Rechtspfleger* було зумовлено тенденцією до постійного зростання кількості судових справ; збільшенням обсягів роботи без відповідного розширення штату працівників; прагненням до спрощення процедур судочинства; необхідністю дотримання строків провадження [266]. Наразі дані проблеми мають місце й в Україні, особливо стосовно значної кількості наказових проваджень, групових позовів, тощо, які аналогічно не потребують вирішення спору й проведення судових засідань.

Цікаво зазначити, що існують країни, де помічники суддів об'єдналися в *Rechtspfleger* — професійну асоціацію на міжнародному рівні, так званий Європейський союз «правозастосувальників», який позиціонує себе як організацію судових посадовців, які не є суддями, і яким судді делегували виконання деяких зі своїх обов'язків. Зокрема, Європейський союз правозастосувальників було засновано 25 червня 1965 року, а членами європейського *Rechtspfleger* є професійні асоціації Австрії, Бельгії, Данії, Естонії, Франції, Фінляндії, Німеччини, Італії, Люксембургу, Нідерландів, Норвегії, Польщі, Португалії, Румунії, Іспанії та Швеції, а також асоціативні члени з Японії, Малі, Марокко і Тунісу. Причому Постановою Комітету Міністрів Ради Європи № (71)10 від 5 травня 1971 року даній асоціації було надано статус радника Ради Європи [220, с. 359].

Крім того, під патронажем Ради Європи було складено перелік прикладів непрофільних обов'язків суддів, які було б доцільно передати іншим працівникам судової системи, хоча, безумовно, кожна країна при цьому має враховувати специфіку своєї судової системи. Таку категорію «інших працівників судової системи», окрім *Rechtspfleger* в Австрії та Німеччині, називають помічниками суддів в Польщі, судовими клерками в Англії та Уельсі. Незалежно від назви посади, спільним для працівників цієї категорії є те, що вони знімають з суддів велику частку їхнього тягаря, виконуючи обов'язки, які за відсутності цих працівників покладалися б на суддів.

Як слушно зазначає А. О. Малихіна, передання справ наказного провадження до компетенції спеціальних працівників апарату суду (на кшталт *Rechtspfleger*) дозволить зменшити навантаження на суддів місцевих загальних судів, сприятиме більш оперативному вирішенню справ позовного провадження, буде економічно виправданим, адже утримання спеціальних працівників апарату суду обійдеться значно дешевше, аніж утримання такого ж за чисельністю штату суддів [263, с. 23], із чим цілком погоджуємося.

Досліджуючи зарубіжний досвід діяльності апарату суду, слід звернути увагу й на різні підходи до врегулювання посади помічника суду, його адміністративно-правового статусу й особливостей взаємодії з суддями. У цьому контексті також виокремлюють дві моделі: 1) помічник — персональний асистент (США); 2) помічник — співробітник апарату суду (країни Європейського Союзу) [219]. Проте, на наш погляд, недоліками першої моделі є праця помічника–асистента в умовах невизначеності щодо місця й строків роботи, обсягу повноважень і обов'язків, тощо.

Натомість, у Польщі до кола обов'язків помічників суддів належать: підготовка проектів судових рішень та інших документів; збір інформації, необхідної судді для розгляду справи; контроль за роботою секретарів, тощо. Помічник судді при цьому не є його персональним асистентом, а виступає працівником апарату суду, який допомагає при цьому декільком суддям. А в

Данії помічник судді в подальшому може й сам «одягти мантию» [219], що вважаємо доречним в плані забезпечення реалізації гарантії державним службовцям щодо просування по службі, на відміну від України, де за наявної системи у помічників судді практично немає можливостей для кар'єрного зростання.

Цікаво зазначити, що в Польщі помічник судді повинен самостійно виконувати адміністративні та допоміжні дії, спрямовані на підготовку суду до слухання, хоча Міністр юстиції має повноваження на детальне визначення сфери обов'язків і методів виконання завдань помічника судді, з урахуванням принципів ефективності та раціональності, економічних питань і швидкості, а також необхідності забезпечення належного виконання доручених завдань. Загалом до завдань, які помічники суддів виконують самостійно, відносяться:

- 1) підготовка проектів рішень;
- 2) підготовка проектів обґрунтувань рішень;
- 3) підготовка проектів наказів щодо підготовки справи до слухання або до засідання;
- 4) підготовка проектів наказів щодо формальних вимог до звинувачення;
- 5) перевірка, наскільки ефективно, вчасно та правильно секретаріат суду виконує розпорядження судді;
- 6) подання запитів щодо інформації, необхідної для прийняття рішення у справі, сторонам у справі та зовнішнім учасникам;
- 7) перевірка вчасної підготовки експертних висновків;
- 8) проведення початкового аналізу справ, що подаються до судді;
- 9) проведення початкового аналізу звинувачень, які містяться у позовній заяві;
- 10) здійснення заходів контролю у так званих призупинених справах і представлення статусу справ, які не були розглянуті суддею;
- 11) ведення статистичних таблиць;
- 12) збирання інформації у судових рішеннях і судовій практиці, необхідної для вивчення справ, і здійснення іншої діяльності, пов'язаної з прийняттям рішень суддями, з якими помічник співпрацює, що витікає з особливостей даного судового підрозділу;
- 13) підготовка проектів відповідей на різні листи, що надходять у зв'язку з тією чи іншою справою, які не є формулами судових клопотань;
- 14) здійснення діяльності у зв'язку з виконанням судових постанов у кримінальних і сімейних справах [220,

с. 366–367]. При цьому, на вимогу судді помічник повинен виконувати всі необхідні дії, окрім наведених вище, з метою підвищення ефективності та раціональності проваджень.

Як бачимо, коло повноважень помічників суддів, як і апарату суду загалом, є досить широким. В Україні апарат суддів також виконує значний обсяг робіт, будучи при цьому менш захищеним соціально та фінансово.

Особливо посада і сфера діяльності помічників суддів відрізняються від обов'язків помічників українських суддів в Австрії, про яку вже згадувалося вище при розгляді структури апарату суду. Зокрема, на помічників суддів Австрії припадає близько 85% всіх цивільних справ, що розглядаються в судах першої інстанції [220, с. 376]. На відміну від України, австрійський помічник не надає допомоги судді в підготовці і розслідуванні обставин справи і написанні проекту рішення чи його обґрунтуванні. Судді самостійно виконують аналітично-пошукову роботу і координують практичні й технічні аспекти проведення слухань, відповідають на запити, розглядають скарги сторін у справі, відповідають за складання протоколів судових слухань і навіть за сповіщення осіб, які беруть участь у слуханнях.

У свою чергу, помічники суддів є державними службовцями, які працюють в судах і, як і судді, становлять окрему складову системи судочинства, мають свою ділянку роботи, сферу компетенції, свої справи, будучи таким чином незалежним у виконанні своїх повноважень. При виконанні своїх службових обов'язків помічник судді керується виключно положеннями чинних законів і розпорядженнями судді. Статус, коло обов'язків, вимоги до освіти і навчання помічників суддів чітко визначені окремим законом — Законом Австрії «Про помічників суддів» [220, с. 377]. Але в той же час згідно з Конституцією Австрії суддя має право у будь-який час відкликати від помічника справу і винести по ній рішення, що, на наш погляд, може спричинювати внутрішні конфлікти в суді, підривати авторитет того чи іншого працівника, тощо.

Досвід Австрії в організації діяльності апарату суду є корисним і у сфері забезпечення такої діяльності. Так, в Австрії трудовий договір з державними службовцями укладається на необмежений строк, для них встановлено низку пільг і привілеїв, звільнення відбувається лише за дисциплінарні порушення, тобто і працівників апарату суду не може бути переведено на інше місце роботи без їхньої згоди, їх зайнятість є гарантованою. Це питання наразі потребує нагального вирішення в Україні, де не врегульований належним чином порядок проходження служби помічником суду у разі звільнення, зміни місця роботи суддею, до якого його прикріплено.

Ще одним моментом, який варто перейняти українському законодавцю щодо організації діяльності апарату суду в Австрії, на нашу думку, є питання оплати праці помічників суддів, що здійснюється за правилами, встановленими для оплати праці державних службовців у спеціальному законі, виходячи з тривалості стажу роботи на державній службі і посадового окладу. Зокрема, в австрійській системі оплати праці державні службовці поділені на 5 категорій — від А5 (найменш оплачувані державні службовці) до А1 (найвище оплачувані державні службовці). Помічники суддів відносяться до категорії А2, тобто їх праця є доволі високооплачуваною. Також в Австрії встановлено 19 рівнів посадових окладів державних службовців, які при тому раз на два роки для кожного державного службовця підвищуються на один рівень [220, с. 392–393]. Вважаємо таку систему виправданою, зважаючи на специфіку і значимість роботи апарату суду, і ефективною, що сприятиме престижу праці на цій службі та мотивації кожного працівника.

Ще одним важливим аспектом зарубіжного досвіду організації та діяльності апарату суду є моніторинг і оцінювання її результатів, що дозволяє оптимізувати та підвищувати якість роботи апарату суду. Так, значну увагу моніторингу та оцінюванню діяльності судів у країнах — членах Ради Європи приділяє Європейська комісія з питань ефективності

правосуддя, що була створена Комітетом Міністрів Ради Європи у вересні 2002 року задля розробки прийнятних для всіх країн — членів Ради Європи рішень, спрямованих на ефективне виконання існуючих засад Ради Європи щодо організації правосуддя, забезпечення відповідності державної політики з функціонування судів потребам та очікуванням користувачів судових систем та зменшення навантаження на Європейський Суд з прав людини шляхом надання пропозицій країнам — членам Ради Європи щодо ефективних шляхів розв'язання спорів до моменту звернення до Суду, тощо [267, с. 5].

Так, Європейська комісія з питань ефективності правосуддя у своїх регулярних звітах, які готуються та публікуються кожні два роки, наголошує на важливості та необхідності процесів моніторингу стану ефективності та якості судочинства в країнах — членах Ради Європи. Зокрема, було констатовано, що періодична оцінка та моніторинг якості правосуддя і функціонування судів рекомендуються як частина процесу управління судами, оскільки інформація стосовно рівня задоволеності громадян — користувачів судів та працівників судів (суддів і працівників апарату суду) роботою суду, а також щодо рівня їхньої довіри до суду є доцільним інструментом для формування політики стосовно підвищення якості функціонування судової системи, із чим цілком погоджуємося.

У Комісії постійно працює Робоча група з визначення якості правосуддя, яка розробила та запровадила в дію Контрольний список перевірки якості правосуддя та функціонування суду. Незважаючи на це, було виявлено, що 25 країн, серед яких є і Україна, не мають визначених стандартів якості функціонування судової системи [267, с. 6]. Хоча в Україні вже використовуються деякі окремі показники якості та ефективності задля організації належного функціонування судів — тривалість розгляду справ, кількість розглянутих справ, залишок нерозглянутих справ, кількість розглянутих справ на одного суддю та працівника апарату суду й ін.

Загалом варто відмітити позитивний ефект в Україні від співробітництва з міжнародними партнерами, що, передусім, було зосереджене на таких основних напрямках як вивчення зарубіжного досвіду та навчання суддів і працівників апарату з метою формування єдиної судової практики судів, зокрема, адміністративних, покращення інституційних спроможностей суду, організації ефективної системи діловодства у суді. Основними партнерами є Рада Європи, Європейський Союз, Організація безпеки і співробітництва в Європі, Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Німецький фонд міжнародного правового співробітництва, Канадське агентство міжнародного розвитку (CIDA). Не менш позитивне враження склали тісні двосторонні контакти з судами країн Європи (Німеччини, Франції, Польщі, Литви, Великої Британії та ін.), чому сприяли вступ України у 2008 році до Міжнародної асоціації вищих органів адміністративної юрисдикції (IASAJ), членами якої є більшість країн світу, а також співпраця з Асоціацією державних рад та вищих адміністративних юрисдикцій держав — членів Європейського Союзу [268].

Позитивний досвід з організації та діяльності апарату суду активно запозичується й під час участі українських суддів у міжнародних конференціях, семінарах, тренінгах з актуальних питань.

Отже, підсумовуючи сказане, вважаємо доцільним впроваджувати зарубіжний досвід організації та діяльності апарату суду, передусім країн Європейського Союзу, зважаючи на взяті Україною зобов'язання із приведення українського законодавства у відповідність до стандартів і норм Європейського Союзу, а також на необхідність удосконалення структури та організації апарату суду і підвищення гарантій реалізації адміністративно-правового статусу працівників апарату суду.

Основні можливості використання в Україні зарубіжного досвіду діяльності апарату суду вбачаємо у наступному:

- 1) реформування національного законодавства у сфері діяльності апарату суду шляхом приведення його у відповідність із європейськими

нормами і стандартами, зокрема, орієнтуючись на Угоду про асоціацію України та Європейського Союзу, Рекомендацію СМ/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам–членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, від 17.11.2010 р., тощо;

2) забезпечення судів достатнім обсягом ресурсів, приміщень та устаткування, новітніми інформаційними технологіями і т.п. (досвід країн Європейського Союзу);

3) оптимізувати кількість суддів та допоміжного персоналу з орієнтацією на передання вирішення всіх несудових питань кваліфікованому апарату суду (досвід країн Європейського Союзу);

4) перейняття досвіду Франції, Німеччини, Австрії із віднесення всіх працівників апарату суду до державних службовців різних груп із обґрунтованим розмежуванням посадових окладів гідного розміру;

5) запровадження інституту спеціальних працівників апарату суду (чи надання даних повноважень помічникам суддів) за моделлю Австрії та Німеччини, де в тому числі працюють працівники апарату суду, які в передбачених законом випадках виконують функції судді (Rechtspfleger);

6) передання справ наказного провадження та щодо безспірних правовідносин до компетенції спеціальних працівників апарату суду (на кшталт Rechtspfleger);

7) моніторинг і оцінювання результатів діяльності апарату суду (досвід країн Європейського Союзу);

8) розвиток співробітництва вітчизняних і іноземних судів, проведення сумісних заходів, участь працівників апарату суду в міжнародних конференціях та семінарах, тощо.

Висновки до розділу 3

Обґрунтовано неналежний стан адміністративного законодавства, яке регулює діяльність апарату суду в Україні, що зумовлює низький рівень ефективності діяльності апарату суду та відсутність довіри суспільства

загалом до системи правосуддя та судової гілки влади в Україні. З'ясовано основні недоліки і визначено напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює діяльність апарату суду: 1) у п. 1 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріпити чітко визначення апарату суду, позиціонуючи його при цьому як складову суду, що в підсумку сприятиме закріпленню та реалізації особливого адміністративно-правового статусу апарату суду; 2) установити термінологічну визначеність стосовно посад працівників апарату суду через внесення змін до ст.ст. 155, 157 – 159 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Типового положення про апарат суду, Типових посадових інструкцій працівників апарату суду тощо; 3) у п. 7 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріпити структуру апарату суду, яку доцільно деталізувати на законодавчому рівні; 4) чітко розмежувати функції і повноваження голови суду та керівника апарату суду, суддів і помічників суддів, керівників судового апарату та керівників його структурних підрозділів та ряд інших.

Визначено, що оптимізація структури та діяльності апарату суду полягає у впровадженні комплексу процесів, механізмів, методів і заходів для досягнення такого стану організаційної структури та безпосередньої діяльності апарату суду, за якого буде забезпечено своєчасний і оперативний, неупереджений і справедливий, незалежний і повний розгляд наявних справ у тому чи іншому суді при мінімально можливих витратах часу на їх розгляд та вирішення, кадрових, фінансових та інших ресурсів суду. Виявлено основні напрямки оптимізації структури та діяльності апарату суду.

Уточнено поняття юридичних гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні і запропоновано розрізнити такі їх види: 1) загальні (основні) – встановлені загальним законодавством; 2) спеціальні (додаткові) – встановлені спеціальним законодавством про державну службу, про судоустрій і статус суддів; 3) локальні – визначені для апарату конкретного суду та його посадових осіб.

Обґрунтовано незадовільний стан гарантування реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду в сучасних умовах і, відповідно, необхідність їх розвитку та вдосконалення за рядом напрямків.

Акцентовано увагу на доцільності впровадження зарубіжного досвіду організації та діяльності апарату суду, передусім країн Європейського Союзу, зважаючи на взяті Україною зобов'язання з приведення національного законодавства у відповідність до стандартів і норм Європейського Союзу, а також на необхідність удосконалення структури та організації апарату суду і підвищення гарантій реалізації адміністративно-правового статусу працівників апарату суду.

Виявлено основні можливості використання в Україні зарубіжного досвіду діяльності апарату суду, а саме: 1) оптимізація кількості суддів та допоміжного персоналу з орієнтацією на передання вирішення всіх несудових питань кваліфікованому апарату суду (досвід країн Європейського Союзу); 2) перейняття досвіду Франції, Німеччини, Австрії з віднесення всіх працівників апарату суду до державних службовців різних груп з обґрунтованим розмежуванням посадових окладів; 3) запровадження інституту спеціальних працівників апарату суду (чи надання даних повноважень помічникам суддів) за моделлю Австрії та Німеччини, де в тому числі працюють працівники апарату суду, які в передбачених законом випадках виконують функції судді (Rechtspfleger).

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні. В результаті проведеного дисертаційного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій, зауважень та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Основні з них наведено нижче.

1. Визначено та проаналізовано історико-правові етапи розвитку та становлення сучасного апарату суду в Україні: 1) часи Київської Русі – існували князівський, боярський, общинні та церковні суди; суд не відокремлювався від адміністрації; судьями були князі, посадники, волостителі, а їх помічниками – тіуни, вірники; князь вирішував судові справи спільно з боярами; допоміжні функції суду почали виконувати вірники, мечники та ябедники; 2) перебування України під владою Польського королівства та Литовського князівства – утворено станові шляхетські суди: земські (суддя, підсудок, писар та його помічники – підписки), гродські (намісник, староста або воєвода, замковий суддя та писар) та підкоморські (підкоморій); діяв судовий орган «Панами-Радами» (маршалок, канцлер, підскарбій, гетьман, воєвода тощо) та магістрати (міська рада та лава, де працювали, відповідно, бурмістри й радці та лавник із війтами); 3) часи Запорозької Січі – суддівські функції виконувала військова старшина, кошовий отаман (гетьман) був найвищим судовим органом, а з середини XVII ст. – апеляційною інстанцією, функцію технічної допомоги здійснював військовий писар, який очолював Січову канцелярію; 4) перебування України в складі Російської імперії – відсутність єдиної судової системи (губернські, совісні, надворні, земські суди, магістрати та ратуші, Генеральний суд, а також станові суди – церковні, військові, волосні, а в деяких губерніях – місцеві та загальні суди); 5) період УНР та Директорії, радянський період – з'явилися посади генерального секретаря судових справ, прокураторів і старших прокураторів, організовувались народні суди, ради

народних суддів та революційні трибунали; працювали судді-стажисти (сучасні помічники); 6) період проголошення незалежності України та прийняття Конституції України – розроблення і затвердження низки нормативно-правових актів, які сприяли формуванню окремої гілки судової влади; 7) період розвитку демократичних засад судочинства – фактичне становлення і розвиток апарату суддів, визначення штатного розкладу, організаційної структури апарату, статусу працівників суду, регламентація інших аспектів їх діяльності, подальше вдосконалення апарату суддів у контексті судової реформи.

Доведено, що апарат суду – це важлива складова суду як державного органу влади, що здійснює організаційне забезпечення діяльності суддів, судів і правосуддя в цілому і представлена системою штатних одиниць відповідно до затвердженої організаційної структури в порядку, передбаченому чинним законодавством, на які покладені відповідні управлінські, організаційні та розпорядчі повноваження.

2. Встановлено, що як суб'єкт адміністративно-правових відносин апарат суду характеризується низкою особливостей: 1) є специфічним допоміжним органом суду, діяльність якого прямо не пов'язана зі здійсненням судочинства і знаходиться поза сферою здійснення правосуддя; 2) його діяльність орієнтована на організаційне, кадрове, матеріальне, фінансове, інформаційне, технічне та інше забезпечення суду задля безперебійної та своєчасної його роботи; 3) має правову природу, його діяльність регулюється нормами адміністративного законодавства; 4) наділений комплексом кореспондуючих суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, передбачених відповідними нормами адміністративного законодавства, має власну правосуб'єктність; 5) виступає суб'єктом зовнішніх адміністративно-правових відносин (вступає у взаємодію з органами не лише судової, але й законодавчої та виконавчої влади, громадянами тощо); 6) є суб'єктом внутрішнього державного управління, що проявляється у відповідних адміністративно-правових відносинах між

керівництвом суду та працівниками апарату судів, а також іншими суб'єктами адміністративно-правових відносин, які виникають у сфері діяльності апарату суду з приводу визначення і формування структури суду, організації його роботи, розподілу навантаження, повноважень між працівниками апаратів судів тощо; 7) його діяльність має організаційний, управлінський та владно-розпорядчий характер; 8) вступає в адміністративно-правові відносини як на підставі ієрархічного підпорядкування, так і на умовах рівності сторін; 9) у разі порушення адміністративно-правової норми несе, переважно, адміністративну відповідальність; 10) характеризується специфічним статусом керівника апарату суду, різнопланові завдання та повноваження якого як стосуються організації роботи суду як установи, так і одночасно поширюються на працівників апарату.

3. Обґрунтовано, що створення організаційної структури апарату суду та її належне правове врегулювання уможлиблює досягнення мети і реалізацію завдань і функцій апарату суду, що полягає, передусім, у якісному організаційному забезпеченні своєчасної, повної, публічної і незалежної роботи суду для здійснення справедливого правосуддя і, відповідно, в забезпеченні необхідних і достатніх умов для реалізації прав і виконання обов'язків учасниками судового процесу, для функціонування суду, роботи в суді й перебування в ньому суддів, працівників суду та громадян.

4. Аргументовано, що важливе місце адміністративно-правового регулювання в правових засадах діяльності апарату суду обумовлене, передусім, організаційним та управлінським спрямуванням діяльності апарату суду, а також нагальною потребою в чіткій і детальній регламентації всіх адміністративно-правових аспектів створення, організації, функціонування, діяльності та взаємодії апарату суду задля забезпечення ефективної та якісної роботи суддів і, відповідно, реалізації гарантованого державою права на справедливий суд, захист і відновлення порушених прав і інтересів у суді.

5. Виявлено три теоретичні аспекти визначення змісту адміністративно-правового статусу: 1) тотожність з поняттям правосуб'єктності; 2) встановлені на законодавчому рівні права та обов'язки суб'єкта; 3) система визначених нормативно прав, свобод, обов'язків, законних інтересів та юридичної відповідальності, які гарантуються державою та є основою для визначення суб'єктом своєї поведінки у суспільстві.

Адміністративно-правовий статус апарату суду визначено як його правове становище, що відображає його роль та місце в системі правовідносин, взаємозв'язок з іншими учасниками правовідносин, а також закріплює його завдання та функції, компетенцію, повноваження та юридичну відповідальність.

6. Констатовано, що завдання, які реалізуються апаратом суду, мають публічний характер та є суспільно значущими. Головним завданням апарату суду є організаційне забезпечення роботи суду. Відповідно до основних завдань на апарат суду покладається організаційне, правове, кадрове, документальне, інформаційне, матеріально-технічне та інше забезпечення діяльності суду, в тому числі суддів, судового процесу.

Визначено наступні функції апаратів судів: 1) організаційне забезпечення роботи суду; 2) документообіг для забезпечення роботи суду; 3) інформаційно-технічне забезпечення та представницька діяльність; 4) матеріально-технічне та фінансове забезпечення; 5) інформаційно-методичне забезпечення; 6) кадрове забезпечення; 7) міжнародне співробітництво в галузі права; 8) забезпечення роботи апарату суду в інших сферах діяльності.

7. Виявлено, що головним елементом характеристики адміністративно-правового статусу апарату суду є компетенція – сукупність встановлених на законодавчому рівні повноважень певного суб'єкта, визначена залежно від сфери діяльності та суспільного життя; від функції, яку повинен здійснювати державний орган, та яка відображається в окремому

предметі відання; від певних повноважень апарату суду та конкретних меж їх поширення.

До ознак компетенції апарату суду віднесено такі: 1) є індивідуальним складовим елементом адміністративного правового статусу; 2) повинна встановлюватися на законодавчому рівні, а її межі мають бути чітко окресленими залежно від сфери впливу органу; 3) є правовим засобом для здійснення функцій апарату суду.

8. Акцентовано увагу на тому, що межі юридичної відповідальності працівників апарату суду окреслені службовими повноваженнями та закріплені у відповідних нормативних-правових актах, відповідно до яких посадові особи апарату суду несуть юридичну відповідальність за порушення та недотримання вимог нормативних актів, які окреслюють порядок й умови проходження державної служби, правил внутрішнього розпорядку, недотримання або порушення вимог посадової інструкції та інших документів, що регламентують роботу апарату суду.

9. Запропоновано шляхи удосконалення адміністративного законодавства, яке регулює діяльність апарату суду: 1) у п. 1 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріпити чітке визначення апарату суду, позиціонуючи його при цьому як складову суду, що в підсумку сприятиме закріпленню та реалізації особливого адміністративно-правового статусу апарату суду; 2) установити термінологічну визначеність стосовно посад працівників апарату суду, вносячи зміни до ст.ст. 155, 157 – 159 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Типового положення про апарат суду, Типових посадових інструкцій працівників апарату суду тощо; 3) у п. 7 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріпити структуру апарату суду, яку доцільно встановити на законодавчому рівні; 4) чітко розмежувати функції і повноваження голови суду та керівника апарату суду, суддів і помічників суддів, керівників судового апарату та керівників його структурних підрозділів; 5) до глави 3 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» внести доповнення щодо висвітлення адміністративно-

правового статусу апарату суду в цілому і, зокрема, окремих категорій працівників апарату суду, що доцільно закріпити на законодавчому рівні; б) узгодити положення законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу», Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів та ряду типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду; 7) у п. 6 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» вказати на конкретні особливості правового статусу працівників апарату суду; 8) внести відповідні зміни до Закону України «Про державну службу» щодо врегулювання правового статусу державних службовців – працівників суду, віднесення їх до посад державної служби, оскільки не міститься прямої вказівки на групи/підгрупи, до яких потрібно відносити ту чи іншу посаду в апараті того чи іншого суду; 9) у ч. 2 ст. 149 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та п. 16 Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів закріпити конкретні аспекти відповідальності керівника апарату суду та інших працівників (відповідальний перед ким, межі і види відповідальності, підстави та види стягнень і заохочень тощо).

10. Запропоновано основні напрямки оптимізації структури та діяльності апарату суду: 1) чітке визначення та законодавче закріплення типової структури судів різних рівнів, підстав та необхідних умов для створення управлінь, відділів, служб чи інших структурних одиниць в апараті суду; їх компетенції, функцій та повноважень, особливостей взаємодії тощо; 2) оновлення типових посадових інструкцій задля уникнення дублювання функцій і повноважень, економії фінансових ресурсів, підвищення освітньо-кваліфікаційних вимог тощо; 3) розроблення та впровадження стандартів та показників ефективності діяльності апарату суду та його окремих працівників; 4) пошук шляхів підвищення рівня фінансового, матеріально-технічного та соціально-побутового забезпечення діяльності апарату суду; 5) забезпечення належного розподілу (перегляду розподілу) навантаження між суддями та працівниками апарату суду, між

головою суду та керівником апарату суду; 6) запровадження інноваційних, інформаційно-комунікаційних і безпекових технологій, реорганізація та автоматизація більшості робочих процесів в апараті суду; 7) здійснення стратегічного планування діяльності апарату суду; 8) взаємодія із судами, громадськими організаціями, освітніми і науковими установами, міжнародними організаціями з приводу обміну знаннями та досвідом із судового адміністрування; 9) проведення заходів із покращення клімату в колективі апарату суду, підвищення етичних стандартів і норм.

11. Визначено незадовільний стан гарантування реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду в сучасних умовах і, відповідно, необхідність їх розвитку та вдосконалення за такими основними напрямками: 1) закріплення чіткого переліку, змісту й особливостей гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду на рівні закону; 2) дотримання та фактичне впровадження положень Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, від 17 листопада 2010 р. щодо достатності в судах ресурсів, приміщень та устаткування; 3) систематизація та узгодження законодавства про державну службу, як і законодавства про судоустрій і статус суддів; 4) підвищення рівня фінансування судів загальної юрисдикції; 5) вирішення питання підвищення та розмежування рівня оплати праці працівників апарату судів різних посад; 6) забезпечення дієвого державного захисту працівників апарату судів; 7) покращення матеріально-технічного, інформаційного та іншого забезпечення діяльності апарату суду тощо.

12. Узагальнено можливості використання в Україні зарубіжного досвіду діяльності апарату суду, а саме: 1) реформування національного законодавства у сфері діяльності апарату суду шляхом приведення його у відповідність з європейськими нормами і стандартами, зокрема орієнтуючись на Угоду про асоціацію України та Європейського Союзу, Рекомендацію CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо

суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, від 17.11.2010 р. тощо; 2) забезпечення судів достатнім обсягом ресурсів, приміщень та устаткування, новітніми інформаційними технологіями і т.п. (досвід країн Європейського Союзу); 3) оптимізація кількості суддів та допоміжного персоналу з орієнтацією на передання вирішення всіх несудових питань кваліфікованому апарату суду (досвід країн Європейського Союзу); 4) перейняття досвіду Франції, Німеччини, Австрії з віднесення всіх працівників апарату суду до державних службовців різних груп з обґрунтованим розмежуванням посадових окладів гідного розміру; 5) запровадження інституту спеціальних працівників апарату суду (чи надання даних повноважень помічникам суддів) за моделлю Австрії та Німеччини, де в тому числі працюють працівники апарату суду, які в передбачених законом випадках виконують функції судді (Rechtspfleger); 6) передання справ наказного провадження та щодо безспірних правовідносин до компетенції спеціальних працівників апарату суду (на кшталт Rechtspfleger); 7) моніторинг і оцінювання результатів діяльності апарату суду (досвід країн Європейського Союзу); 8) розвиток співробітництва вітчизняних та зарубіжних судів, проведення сумісних заходів, участь працівників апарату суду в міжнародних конференціях та семінарах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). Москва: Аванта+, 2001. 560 с.
2. Смирнов С. Г. Задачник по истории науки: От Фалеса до Ньютона. Москва: МИРОС-МАИК «Наука / Интерпериодика», 2001. 368 с.
3. Москвич Л. М. Становлення та розвиток судових систем. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2010. № 3. С. 73–81.
4. Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): навчальний посібник. Київ: Знання, 2005. 655 с.
5. Сутність та особливості історико-порівняльного методу правових досліджень М. Ковалевського. *Віче*. 2010. № 14. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/2110/>.
6. Коркунов Н. М. Русское государственное право. Санкт-Петербург, 1909. Т. 1. 630 с.
7. Сердюк В. В. Верховний Суд України: Витоки, сучасність, перспективи: монографія. Київ: Істина, 2008. 304 с.
8. Посібник помічника судді загального суду / під ред. І. М. Осики. Київ, 2010. 509 с.
9. Меленко С. Г. Суд і процес у Давньоруській державі. *Незалежний суд гарантія захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина*: мат. Всеукр. наук.-практ. конференції, 30 травня 2009 року. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. С. 200–205.
10. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2001. 320 с.
11. Греченко В. А., Гавриленко О. А. Київська Русь: державність, культура, право. Харків, 2000. URL: <http://ukrhist.at.ua/publ/37-1-0-292>.
12. Бойко І. Й. Органи влади і право в Галичині у складі Польського Королівства (1349–1569 рр.): монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 628 с.

13. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. 624 с.
14. Охотницька Н. В. Становлення судової системи України (1991–2012 рр.): історико- правовий аспект: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Львів, 2016. 212 с.
15. Меліхова Ю. Суд і суддя в історичній реальності (від Київської Русі до сьогодення). *Вісник Академії правових наук*. 2011. № 1. С. 217–228.
16. Євтушенко О. Н., Ємельянов В. М. Політико-правові засади Запорізької Січі. *Наукові праці. Чорноморського державного університету ім. П. Могилу*. 2006. Вип. 41. Том 54. С. 117–123.
17. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію судово-правової реформи в Україні» від 28.04.1992 № 2296-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 30. Ст. 426.
18. Керівник апарату суду: Вступ до професії. Кол. авторів. Серія «Управління судом». Книга 1. Електронне видання. Київ, 2013. 142 с.
19. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. №1402-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 31. Ст. 545.
20. Наказ Державної судової адміністрації України від 28 вересня 2012 р. № 115 «Про затвердження Типового положення про апарат місцевого, апеляційного судів» зі змін. і доп. (наказ від 05.01.2014 р. № 1). URL: <http://rsu.court.gov.ua/userfiles/tipove-polozh-pro-apat.pdf>.
21. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 4. Ст. 43.
22. Якуба О. М. Административная ответственность. Москва: Юрид. лит., 1972. 152 с.
23. Харитоновна О. І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа: автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Одеса, 2004. 36 с.

24. Коломоєць Т. О. Адміністративне право: навч.-метод. посіб. для студ. юрид. ф-ту. Запоріжжя, 2001. 208 с.

25. Мащук В. Ю. Адміністративні правовідносини в діяльності судів загальної юрисдикції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 212–220.

26. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 216 с.

27. Галуцько В. В., Курило В. І., Короєд С. О., Дрозд О. Ю., Гиренко І. В., Єщук О. М., Риженко І. М., Іванищук А. А., Саунін Р. Д., Ямкова І. М. Адміністративне право України. Т. 1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / за ред. проф. В. В. Галуцька. Херсон: Грінь Д. С., 2015. 272 с.

28. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

29. Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. Харків: Право, 2010. 624 с.

30. Ніканорова О. В. Адміністративно-правові відносини: ознаки та класифікація. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Юридичні науки. 2014. Вип. 6. Ч. 1. Т. 2. С. 206–210.

31. Запорожець М. П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих загальних судів України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2004. 20 с.

32. Приймаченко Д., Ігонін Р. Співвідношення понять «організаційне забезпечення судів», «організаційне управління в судах» та «судове

управління». *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 1 (2). С. 57–66.

33. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К. : ВТФ Перун, 2007. 1736 с.

34. Котюк В. О. Теорія права: курс лекцій. Київ: Вентурі, 1996. 208 с.

35. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2007. 992 с.

36. Колпаков В. К. Адміністративне право України. Загальна частина: курс лекцій / за ред. Коваленка В. В. Київ, 2011. 395 с.

37. Шуба В. В. Адміністративно-правові відносини в діяльності органів прокуратури України: загальнотеоретичні аспекти: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Д.: ДДУВС, 2006. 200 арк.

38. Мельник М. Г. Управління діяльністю органів судової гілки державної влади як адміністративно правова категорія. *Вісник Скрія: Держава і право*. 2011. № 1. С. 142–145.

39. Обрусна С. Ю. Система судового управління: поняття та правова характеристика. *Наше право*. 2010. № 2. С. 39.

40. Макаровець А. М. Особливості апарату суду як суб'єкта адміністративно-правових відносин. Права та обов'язки людини у сучасному світі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 10–11 листопада 2017 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С.113–115.

41. Організація судових та правоохоронних органів: підручник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів / І. Є. Марочкін, Н. В. Сібільова, В. П. Тихий та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової. Харків: ТОВ «Одіссей», 2007. 528 с.

42. Наказ Державної судової адміністрації від 20 липня 2005 р. № 86 «Про затвердження Типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду». URL: http://od.court.gov.ua/tu16/info_suddi/posad.

43. Організаційна структура суду. Господарський суд Львівської області. URL: <http://lv.arbitr.gov.ua/sud5015/>.
44. Харківський окружний адміністративний суд. URL: <http://khoas.gov.ua/page25/1/5/>.
45. Структура та функції апарату суду. Житомирський окружний адміністративний суд. URL: <http://adm.zt.court.gov.ua/sud0670/>.
46. Організаційна структура Полтавського окружного адміністративного суду. URL: <http://admpl.court.gov.ua/>.
47. Структура суду, основні завдання, місія та функції. Апеляційний суд міста Києва. URL: <http://www.apcourtkiev.gov.ua/>.
48. Апарат суду. Вінницький апеляційний адміністративний суд. URL: <http://www.vaas.gov.ua/about/aparat-sudu/>.
49. Макаровец А. Н. Организационная структура аппарата суда. *Право и Политика*. 2016. № 4. С. 40–45.
50. Борко А. Л. Адміністративно-правове забезпечення функціонування судової системи України: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2014. 400 с.
51. Стрижак А. А. Державне управління забезпеченням діяльності судів загальної юрисдикції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук.: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2005. 21 с.
52. Спасенко В. О. Деякі питання адміністративно-правового регулювання діяльності державної реєстраційної служби України. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 153–157.
53. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.
54. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
55. Монреальська універсальна декларація про незалежність

правосуддя: перша світова конференція по незалежності правосуддя (1983 р.) *Міжнародні стандарти незалежності суддів*: збірка документів. Київ: Поліграф-Експрес, 2008. С. 22–27.

56. Бангалорські принципи поведінки суддів: схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 р. URL: http://crimcor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/publish/article;jsessionid=FDBFV35CEA772BBA6DDE038AA3B87E38?art_id=48076&cat_id=46352.

57. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо незалежності, дієвості та ролі суддів : від 13.10.1994 р. № R (94) 12. *Вісник Верховного Суду України*. 1997. № 4 (6). С. 10–11.

58. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

59. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 11. Ст. 50.

60. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-ІV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2006. № 15. Ст. 128.

61. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 49. Ст. 2056.

62. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 47. Ст. 256.

63. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. № 32. Ст. 314.

64. Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення належних умов діяльності судів» від 11.12.2002 № 395/2002-рп. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/395/2002-%D1%80%D0%BF>.

65. Указ Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до

європейських стандартів» від 10.05.2006 № 361/2006. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>.

66. Постанова Верховної Ради України «Про структуру і штатну чисельність апарату Верховного Суду України» від 03.04.1995 № 179/95-ПВ. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/179/95-%D0%BF%D0%B2>.

67. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень» від 25.05.2006 р. № 740. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/740-2006-%D0%BF>.

68. Постанова Кабінету Міністрів України «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів» від 09.03.2006 р. № 268. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/268-2006-%D0%BF>.

69. Рішення Ради суддів України від 6 лютого 2009 р. № 33 «Про затвердження Правил поведінки працівника суду». URL: <http://court.gov.ua/userfiles/PravPovPracSudu.pdf>.

70. Макаровець А. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду. *Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 жовт. 2017 р.). – Х.: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2017. С. 38–41.

71. Закурін М. К. Напрями вдосконалення адміністративно правового регулювання діяльності господарських судів. *Вісник господарського судочинства*. 2012. № 1. С.3–5.

72. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2007. 624 с.

73. Городецька І. А. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. *Форум права*. 2016. № 1. С. 60–66.

74. Іванищук А. А. Адміністративно-правове регулювання судової влади: проблеми теорії. *Legea și viața*. 2013. № 11/4 (263). С. 48–51.

75. Рибас А. В. Адміністративно-правові засади призначення суддів в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2016. 197 с.

76. Борко А. Л. Організаційно-правове забезпечення діяльності адміністративних судів України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2009. 17 с.

77. Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ: Наук. думка, 2000. 680 с.

78. Комаров С. А., Малько А. В. Теория государства и права. Краткий учебник для вузов: учеб.-метод. пособие. Москва: НОРМА (Издат. группа НОРМА-ИНФРА-М), 2001. 448 с.

79. Новейший философский словарь / Сост. А. А. Грицанов. Минск: Изд. В. М. Скакун, 1998. 896 с.

80. Оніщенко Н. М., Зайчук О. В. Теорія держави і права: Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 366 с.

81. Миронова К. В. Гражданская правосубъектность акционерных обществ: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Гражданское право ; предпринимательское право ; семейное право ; международное частное право» / Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. Санкт-Петербург, 2007. 176 с.

82. Чеботарьова Ю. А. Правовий статус засуджених до позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юр. Наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / Університет внутрішніх справ. Харків, 2005. 22 с.

83. Корельський В. М., Перевалова В. Д. Теория государства и права: учебник для вузов. Москва: НОРМА-ИНФА, 2002. 616 с.
84. Коломоець Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. Київ: Юрінком-Інтер, 2011. 575 с.
85. Бандурка А. М., Бессмертный А. К. Судебные и правоохранительные органы Украины / под. ред. проф. А. М. Бандурки. Харьков: Ун-т внутр. дел, 1999. 350 с.
86. Бородін І. Л. Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина: автореф. дис. ... на здобуття наук.ступеня доктора юрид.наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право». Харків, 2004. 37 с.
87. Нижник Н. Р. Державна виконавча влада в Україні: формування та функціонування. Київ: Вид-во УАДУ, 2000. Ч. 1. 224 с.
88. Олефіренко Н. А. Адміністративно-правовий статус адміністративного суду в Україні. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 3 (4). С. 152–155.
89. Політичний енциклопедичний словник: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Упорядники В. П. Горбатенко, А. Г.Саприкін; за ред. Ю. С. Шемчушенка, В. Д. Бабкіна. Київ: Генеза, 1997. 400 с.
90. Четвериков В. С. Административное право: учебник. Москва: Форум; Инфра-М, 2005. 320 с.
91. Шицький І. Б. Правовий статус місцевих господарських судів в Україні: становлення і розвиток: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 «Судоустрій ; прокуратура та адвокатура» / Акад. адвокатури України. Київ, 2006. 20 с.
92. Рішення Ради суддів України «Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України» від 22.10.2010 р. № 12. URL: <http://od.court.gov.ua/tu16/norm/pol0/pol2>.

93. Рішення Конституційного Суду України у справі про незалежність суддів як складова їхнього статусу від 01.12.2004 р. № 19-рп/2004. *Офіц. вісн. України*. 2004. № 49. Ст. 3220.

94. Орзіх М. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування. *Юридический вестник*. 2000. № 2. С. 101–107.

95. Неугодніков А. О. Правовий статус адміністративного суду в Україні: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Одеськ. нац. юрид. акад. Одеса, 2006. 20 с.

96. Стець О. М. Адміністративно-правовий статус Головного управління державної служби України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Одеса, 2011. 19 с.

97. Бояринцева М. А. Адміністративно-правовий статус громадянина України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2005. 20 с.

98. Золотарьова М. К. Адміністративно-правовий статус державних податкових інспекцій в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Дніпропетровськ, 2009. 20 с.

99. Юнусова Л. С. Административно-правовой статус государственных судебных учреждений: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право; финансовое право; информационное право» / ГОУ ВПО Саратовск. гос. акад. права. Саратов, 2011. 29 с.

100. Административное право России. Общая часть: учебник [для вузов] / под ред. П. И. Кононова. Москва: ИГ «Юрист», 2006. 416 с.

101. Костюков А. Н. Должностное лицо: административно-правовой статус. *Правоведение*. 1987. № 2. С. 20–26.

102. Манохин В. М. Правовое регулирование государственной службы. *Сов. гос-во и право*. 1968. № 1. С. 33–40.

103. Дахова І. І. Структура конституційно-правового статусу уряду. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2007. № 13. С. 38–46.
104. Бахрах Д. Н. Административное право: учеб. [для вузов]. Москва: БЕК, 1996. 368 с.
105. Бондар С. О. Адміністративно-правове забезпечення діяльності адміністративних судів в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. 202 с.
106. Стародубцев А. А. Організаційно-правові питання діяльності інспекцій особового складу щодо зміцнення законності і дисципліни в органах внутрішніх справ: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.07 / Ун-т внутр. справ. Харків, 1999. 185 с.
107. Совгиря О. В. Структура конституційно-правового статусу Кабінету Міністрів України: теоретико-методологічні аспекти. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2012. № 4 (12). С. 105–114.
108. Золотарьова М. К. Структура адміністративно-правового статусу державних податкових інспекцій. *Європейська наука XXI століття 2007: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 16–31 травня 2007 р)*. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2007. Т. 4. Економічні науки. Право. Державне управління. 2007. С. 55–58.
109. Куліш А. М. Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної системи України: монографія: у 2 ч. Ч. 1. Суми: Вид-во СумДУ, 2007. 222 с.
110. Бахрах Д. Н. Административное право: учеб. [для вузов]. Москва: БЕК, 1996. 368 с.
111. Положення про апарат Верховного Суду України / затв. рішенням зборів суддів Верховного Суду України: від 21.01.2011 р. № 16. URL: <http://www.viaduk.net/clients/vs.nsf/0/22B14F055CFE00EC225782200300B71?opendocument>.
112. Положення про апарат Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ / затв. рішенням зборів суддів

Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ: від 26.10.2010 р. № 3. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-10>.

113. Положення про апарат Вищого адміністративного суду України / затв. Рішенням зборів суддів Вищого адміністративного суду України: від 27.12.2010 р. № 18. URL: http://www.vasu.gov.ua/ua/judges_meeting.html?_m=publications&_t=rec&id=1678.

114. Організація роботи суду: навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, О. М. Овчаренко та ін. ; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2012. 256 с.

115. Бибило В. Н. Судустройство: учебник. Минск: Право и экономика, 2001. 328 с.

116. Кирилюк Р. І. Про сутність категорії «організаційне забезпечення» щодо діяльності судів. *Публічне право*. 2012. № 2. С. 42–48.

117. Сердюк В. В. Актуальні питання діяльності апаратів вищих спеціалізованих судів у контексті судової реформи. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2011. № 1. С. 27–37.

118. Глущенко С. В. Вищі спеціалізовані суди в системі судової влади України: теоретико-прикладне дослідження: моногр. Чорнобай: Чорнобаїв. КПП, 2015. 351 с.

119. Макаровець А. М. Завдання і функції апарату суду. Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 12–13 січня 2018 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С.64–66.

120. Венедиктов В. С. Юридична відповідальність працівників ОВС: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 269 с.

121. Бачило И. Л. Функции органов управления (правовые проблемы оформления и реализации). Москва: Юрид. лит., 1976. 200 с.

122. Аверьянов В. Б. Функции и организационная структура органа государственного управления: учеб. пособие. Киев: Наук. думка, 1979. 150 с.
123. Популярна юридична енциклопедія / [кол. авт.: В. К. Гіжевський, В. В. Головченко, В. С. Ковальський (кер.) та ін.]. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 528 с.
124. Золотарьова М. К. Особливості адміністративно-правового статусу державних податкових інспекцій. *Форум права*. 2008. № 2. С. 195–201.
125. Дудченко О. Ю. Правовий статус осіб, які займають адміністративні посади в суді: моногр. / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків: Право, 2015. 160 с.
126. Осетинський А. Й. Актуальні питання підвищення ефективності та якості організації роботи господарських судів в Україні. *Вісник господарського судочинства*. 2012. № 5. С. 51–64.
127. Кирилюк Р. І. Види забезпечувальної діяльності Державної судової адміністрації України. *Вісник Верховного Суду України*. 2011. № 12 (136). С. 28–32.
128. Красноборов О. В. Повноваження Державної судової адміністрації України: питання сьогодення. *Вісник Харківськ. нац. ун-ту внутр. справ*. 2008. Вип. 40. С. 194–201.
129. Осетинський А. Актуальність підвищення ефективності та якості організації роботи господарських судів в Україні. *Вісник Державної судової адміністрації України*. 2012. № 4 (25). С. 9–24.
130. Дудченко О.Ю. Адміністративні посади у судовій системі України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2012. № 25. С. 251–258.
131. Про затвердження Типової посадової інструкції головного спеціаліста із забезпечення зв'язків з засобами масової інформації (прес-секретаря): Наказ Державної судової адміністрації України: від 06.11.2013 р. № 145. URL: <http://zakon.pedrada.com.ua/regulations/2341/8395/8396/465310>.

132. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року. *Урядовий кур'єр*. 2010. № 215.
133. Мацелик Т.О. Компетенція органів публічної адміністрації: поняття та структурні елементи. *Вісник Запорізького національного університету: Юридичні науки*. 2010. № 2. С. 76–83.
134. Курс цивільного процесу: підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін.; за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. 1352 с.
135. Лазарев Б. М. Компетенция органа государства: права и обязанности или правоспособность? *Советское государство и право*. 1968. № 11. С. 27–35.
136. Тихомиров Ю. А. Теория компетенции. Москва: Юринформцентр, 2001. 355 с.
137. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Факт, 2003. 384 с.
138. Лазарев Б. М. О компетенции органа советского государства. *Советское государство и право*. 1964. № 10. С. 42–53.
139. Венедиктов А. В. Государственная социалистическая собственность / Отв. ред. В. К. Райхекр. Москва; Ленинград: Издательство АН СССР, 1948. 839 с.
140. Власов В. А., Студеникин С. С. Советское административное право. Москва: Госюриздат, 1959. 535 с.
141. Юридическая энциклопедия: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редколегії) та ін. Київ: Укр. енцикл., 2001. Т. 3: К–М. 2001. 792 с.
142. Якимов А. Ю. Статус субъекта административной юрисдикции и проблемы его реализации: монография. Москва: Проспект, 1999. 200 с.
143. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
144. Кодекс адміністративного судочинства України: від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.

145. Господарський кодекс України № 436-ТУ від 16.01.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20.
146. Господарський процесуальний кодекс України № 1798-ХТТ від 06.11.1991. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
147. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. Том 1. / Відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2003. 1232 с.
148. Лазарев Б. М. Компетенция органов управления. Москва: Юрид. лит., 1971. 280 с.
149. Юридична енциклопедія: у 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3. 792 с.
150. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). Київ: Юридична думка, 2004. 584 с.
151. Анохіна Л. С. Суб'єкти адміністративної юрисдикції в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2001. 19 с.
152. Бахрах Д. Н., Репов С. Н. Производство по делам об административных правонарушениях. Москва: Знание, 1989. 214 с.
153. Кутафин О. Е., Шеремет К. Ф. Компетенция местных Советов: учеб. пособие. Москва: Юрид. лит., 1982. 232 с.
154. Тодыка Ю. Н., Яворский В. Д. Президент Украины: конституционно-правовой статус. Харьков: Факт, 1999. 256 с.
155. Юридичні терміни: тлумачний словник / [В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін.] ; за ред. В. Г. Гончаренка. Київ: Либідь, 2003. 320 с.
156. Богданова Н. А. Категория статуса в конституционном праве. *Вестник Московск. ун-та*. Серия 11: Право. 1998. № 3. С. 3–20.

157. Венедиктов А.В. О субъектах социалистических правоотношений. *Советское государство и право*. 1955. № 6. С. 17–29.
158. Проблемы общей теории права и государства: учебник для вузов / под общ. ред. Академика РАН, д. ю.н., проф. В. С. Нерсесянца. Москва: Норма, 2006. 832 с.
159. Мицкевич А. В. Субъекты советского права. Москва: Госюриздат, 1962. 213 с.
160. Тихомиров Ю. А. Теория компетенции. *Журнал российского права*. 2000. № 10. С. 22–32.
161. Голосніченко Д. І. Теоретичні засади визначення владних повноважень. *Вісник львів. ун-ту*. Серія юридична. 2008. № 47. С. 76–82.
162. Кузнецов И. Н. Компетенция высших органов власти и управления СССР. М.: Юрид. лит., 1969. 246 с.
163. Ямпольская Ц. А. Субъекты советского административного права: автореферат диссертации на соискание ученой степени докт. юрид. наук.: спец 12.00.07. Москва, 1958. 38 с.
164. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 4: Н–П / голова редкол. Ю. С. Шемшученко. Київ: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 2002. 717 с.
165. Кулакова Є. Компетенція: поняття, суб'єкти, особливості. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 3. С. 10–15.
166. Ямпольская Ц. А. Органы советского государственного управления в современный период / Отв. ред. В. Ф. Коток; Академия наук СССР; Институт права. Москва: Изд-во АН СССР, 1954. 227 с.
167. Макаровець А. М. Особливості компетенції апарату суду. *Право UA*. 2018. № 1. С.26–30.
168. Вебер М. Избранные произведения / перев. с нем. Москва: Прогресс, 1990. 808 с.
169. Словарь русского литературного языка. Т. 8. Москва: Изд-во АН СССР, 1958. 483 с.

170. Большая юридическая энциклопедия / [В. В. Аванесян, С. В. Андреева, Е. В. Белякова и др.] ; оформл. А. Мусина. Москва: Эксмо, 2007. 688 с.
171. Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ИНФРА-М, 2003. 704 с.
172. Златопольский Д. Л. Государственное право зарубежных стран: Восточной Европы и Азии: учебник / Д. Л. Златопольский. Москва: Зерцало, 1999. 320 с.
173. Ожегов С. И. Словарь русского языка / под ред. Н. Ю. Шведовой. Москва: Изд-во АН СССР, 1984. 625 с.
174. Куліш А. М. Організаційно-правове забезпечення статусу працівника податкової міліції України: дис. канд. юр. наук: 12.00.07. Харків, 2003. 177 с.
175. Иоффе О. С., Шаргородский М. Д. Вопросы теории и права. Москва: Госюриздат, 1961. 381 с.
176. Теория государства и права: курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. Москва: Юристъ, 1999. 672 с.
177. Гончарук В. В. Поняття юридичної відповідальності працівників органів внутрішніх справ. *Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5- 7 червня 2014 р. / ред.кол.: В. С. Венедіктов, А. М. Куліш, М. М. Бурбика; за ред. В. С. Венедіктова, А. М. Куліша. Суми: СумДУ, 2014. С. 148–152.
178. Ведерніков А. Ю., Папірна А. В. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 333 с.
179. Макаровец А. Н. Особенности юридической ответственности работников аппарата суда. *Право и Закон*. 2017. № 2. С. 222–226.
180. Лазарев В. В. Общая теория права и государства: [учебник]. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Юрист, 2002. 517 с.

181. Іваненко О. В. Сутність юридичної відповідальності та роль правоохоронних органів у її забезпеченні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Київ, 2007. 20 с.

182. Романинець М. Р. Генеза ідеї відповідальності в праві: філософсько-правовий вимір: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.12 «Філософія права. Львів, 2012. 18 с.

183. Шаргородский М. Д. Детерминизм и ответственность. *Правоведение*. 1968. № 1. С. 40–48.

184. Загальна теорія держави і права: підруч. [для студ. юрид. вищих навч. закл.] / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

185. Шемшученко Ю. С. Відповідальність юридична. *Юридична енциклопедія: в 6 т.* / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 1. А–Г. С. 437.

186. Липинский Д. А. О понятии и методологии исследования юридической ответственности. *Вектор науки ТГУ*. 2009. № 1 (4). С. 76–82.

187. Адміністративне право України: підручник / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 544 с.

188. Адміністративне право України: Академічний курс: підручник: у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). Київ: Юрид. думка, 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.

189. Крупнова Л. В. Адміністративно-правовий статус працівника державної виконавчої служби: дис. ...канд. юр. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2008. 177 с.

190. Тихомиров Ю. А. Управление делами общества: Субъекты и объекты управления в социалистическом обществе. Москва: Мысль, 1984. 223 с

191. Лейст О. Э. Санкции и ответственность по советскому праву. Москва, 1981. 240 с.
192. Відповідальність органів публічної влади: політичні та правові аспекти / [С. Д. Дубенко, В. І. Мельниченко, Н. Г. Плахотнюк та ін.]. Київ: НАДУ, 2011. 60 с.
193. Горницький А. А. Проблемы юридической ответственности должностных лиц в государственном управлении: автореф.дис... д-ра.юрид. наук: 12.00.02. Київ, 1992. 33 с.
194. Костюков А. Н. Должностное лицо: административно-правовой статус. *Правоведение*. 1987. № 2. С. 20–24.
195. Петришин О. В. Статус службової особи: природа, структура, спеціалізація. Київ: НМК ВО, 1990. 74 с.
196. Самощенко И. С., Фарукшин М. Х. Ответственность по советскому законодательству. Москва: Юрид. лит-ра, 1971. 240 с.
197. Щербак А. И. Социальный механизм юридической ответственности должностных лиц. Киев: Наук. думка, 1986. 152 с.
198. Ответственность в управлении. / отв. ред. А. Е. Лунев, Б. М. Лазарев. Москва: Наука, 1985. 304 с.
199. Ноздрачев А. Ф. Государственная служба: учеб. [для подготовки гос. служащих]. Москва: Статут, 1999. 592 с.
200. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Закон України: від 12.02.2015 р. № 198-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 17. Ст. 118.
201. Наказ Національного агентства України з питань державної служби: від 05.08.2016 р. № 158 «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16>.

202. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р., № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. № 50. Ст. 265.
203. Комментарий к Основам законодательства Союза СССР и союзных республик об административных правонарушениях / под. ред. Б. М. Лазарева. Москва: Юрид. лит-ра, 1983. 344 с.
204. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*. 1984. Ст. 1122.
205. Христинченко Н. П. Застосування адміністративної відповідальності до посадових осіб. *Форум права*. 2011. № 2. С. 937.
206. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
207. Романюк Р. М. Реформування судової системи сьогодні є одним з першочергових завдань нашої держави. URL: <http://www.klichko.org/team/blogs/?id=28588#>.
208. Фурман І. М. Рівень довіри до суду 37%. URL: http://protokol.com.ua/ua/riven_doviri_do_sudu_37/.
209. Петренко В. Підвищення довіри громадськості до суду // Закон і бізнес. 2014. URL: http://zib.com.ua/ua/print/33298-pidvischennya_doviri_gromadskosti_do_sudu.html.
210. Золотарьова Я. С. Адміністративно-правовий статус державних службовців судових органів: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2015. Випуск 34. Том 2. С. 80–83.
211. Борко А. Л. Сутність та особливості сучасного адміністративно-правового регулювання функціонування судової системи України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 26. С. 169–176.
212. Мащук В. Ю. Адміністративно-правове забезпечення функціонування апаратів судів загальної юрисдикції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / ДВНЗ «Запоріж. нац. ун-т». Запоріжжя, 2014. 218 с.

213. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо правового статусу працівників апарату Верховного Суду України)» № 2741 від 05.04.2013 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46463.

214. Проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про державну службу» (щодо правового статусу працівників апаратів вищих спеціалізованих, апеляційних та місцевих судів)» № 2455а від 02.07.2013 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47673.

215. Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про державну службу» (щодо правового статусу працівників апаратів вищих спеціалізованих, апеляційних та місцевих судів) (реєстр. № 2455а від 02.07.2013 р.). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47673.

216. Кононенко О. Актуалізація проблеми вдосконалення нормативних актів щодо правового статусу деяких працівників апарату суду. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2011. № 3. URL: <http://adm.dp.court.gov.ua/sud0470/publik/st6>.

217. Проект «Прозорість та ефективність функціонування судової системи України: компонент державної служби» завершив роботу. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/30BB820F922F9A85C2257AEF003D5934](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/30BB820F922F9A85C2257AEF003D5934).

218. Осика І. М. Статус помічника судді місцевого загального суду у світлі положень нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів». *Вісник Вищої ради юстиції*. 2010. № 4. С. 6–18.

219. Черновський О., Гордєєв В. Високі вимоги малі гарантії. За умов нового статусу оклад помічника повинен становити не менше від половини окладу судді. *Закон і бізнес*. 2011. № 45 (1032). URL: http://zib.com.ua/ua/print/6012-visoki_vimogi_-_mali_garantii.html.

220. Радченко О.М. Помічник судді суду загальної юрисдикції: шляхи удосконалення правового статусу. *Судова апеляція*. 2014. № 3 (36). С. 11–16.

221. Рекомендації науково-практичної конференції «Організація роботи та адміністрування в господарських судах України» / ухвал. у м. Харкові 24.04.2013 р. 12 с. URL: <http://vgsu.arbitr.gov.ua/pages/140>.

222. Вільгушинський М., Куценко В. Можливі перспективи запровадження нововведень в організації адміністративних посад у місцевих загальних судах України. *Вісник Державної судової адміністрації України*. 2013. № 2 (27). С. 41–43.

223. Маргарітов М. В. Щодо неузгодженості окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» з нормами інших законодавчих актів. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2010. № 4. С. 105–108.

224. Організація роботи суду. Вінницький апеляційний адміністративний суд. URL: <http://www.vaas.gov.ua/news/organizaciya-roboti-sudu/>.

225. Лавриненко І. Судді рік від року роблять одні й ті самі помилки. URL: <http://ua.racurs.ua/491-suddi-rik-vid-roku-roblyat-odni-y-ti-sami-pomylky>.

226. Сердюк В. В. Функціонування апарату вищих судових органів у контексті судової реформи. *Вісник Акад. адвокатури України*. 2010. № 3 (19). С. 20–26.

227. Організація роботи суду в Україні: навч. посіб. / Кол. авт.: І. Є. Марочкін, П. М. Каркач, О. М. Овчаренко та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2009. 312 с.

228. Альберс П. Міжнародна система судової досконалості: добірка ідей на майбутнє / Асоціація суддів України, 2013. URL: <http://uajudges.org.ua/2012/09/mizhnarodna-konferentsiya-innovatsiyi-pidhodi-v-sudovomu-administruvanni/>.

229. Підвищення компетентності судової адміністрації / Матеріали міжнародної конференції «Інноваційні підходи в судовому адмініструванні» від 10 вересня 2012 р. Асоціація суддів України, 2013. URL: <http://uajudges.org.ua/2012/09/mizhnarodna-konferentsiya-innovatsiyi-pidhodi-v-sudovomu-administruvanni/>.

230. Пітер Г. Судове адміністрування і якість правосуддя. *Судова апеляція*. 2009. № 3 (16). С. 73–83.

231. Іванищук А. А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні: дис. ... док. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2017. 466 с.

232. Про Українську асоціацію сприяння розвитку судового адміністрування. URL: <http://www.uasa.org.ua>.

233. Государственная служба: теория и организация: курс лекций / под общ. ред. Е. В. Охотского и В. Г. Игнатова. Ростов-на-Дону, 1998. 640 с.

234. Оболенський О. Ю. Державна служба: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2003. 344 с.

235. Шатерніков М. І. Господарські суди у системі суб'єктів адміністративного права: дис. ... канд.. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2017. 207 с.

236. Словник української мови. Т. 2: Г-Ж. Київ: Наук, думка, 1971. 550 с.

237. Мицкевич А. В. О гарантиях прав и свобод советских граждан в общенародном социалистическом государстве. *Советское государство и право*. 1963. № 8. С. 21–25.

238. Погребной И. М., Шульга А. М. Теория права: учебное пособие. Харьков: Ун-т внутр. дел, 1998. 148 с.

239. Алексеев С. С. Право и перестройка: вопросы, раздумья, прогнозы. Москва: Юрид. лит, 1983. 234 с.

240. Витрук Н. В. О юридических средствах обеспечения реализации и охраны советских граждан. *Правоведение*. 1964. № 4. С. 26–30.

241. Олійник А. Ю., Гусарєв С. Д., Слюсаренко О. Л. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 176 с.

242. Юнусова Л. С. Административно-правовой статус государственных судебных учреждений: автореф. дис. на соискание учен.

степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 «Административное право ; финансовое право ; информационное право» / ГОУ ВПО Саратовск. гос. акад. права. Саратов, 2011. 29 с.

243. Волинка К. Г. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: МАУП, 2003. 240 с.

244. Смирнов О. В. Природа и сущность права на труд. Москва: Юрид. лит., 1964. 185 с.

245. Витрук Н. В. Правовой статус личности в СССР. Москва: Юрид. лит., 1985. 175 с.

246. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.

247. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник. Видання 5-те, зі змінами. Київ: Атіка. 2001. 176 с.

248. Мартиненко Б. Д. Гарантії суб'єктів провадження у справах про адміністративні проступки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2007. 195 с.

249. Мельничук Н. О. Правове регулювання випробування при прийнятті на роботу за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2006. 196 с.

250. Андрейчук Т. В. Юридичні гарантії в регулюванні трудових прав суддів: особливості та класифікація. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 27. С. 89–98.

251. Макаровець А. М. Розвиток гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні. *Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 28–29 лип. 2017 р.). Запоріжжя: Запоріз. міська громад. орг. «Істина», 2017. С. 87–90.

252. Конвенція МОП № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» від 25.04.1955 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_011.

253. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 № ETS 48. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_329.

254. Європейська соціальна хартія від 03.05.1996 № ETS 163. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_062.

255. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, від 17 листопада 2010 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_a38.

256. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Вищого господарського суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 130 Конституції України (справа про фінансове забезпечення діяльності судів) від 11.03.2010 р. № 7-рп/2010. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010 р. № 2. С. 82.

257. Звернення Ради суддів України до органів державної влади щодо необхідності забезпечення державного захисту суддів та працівників апарату судів (засідання Ради суддів України від 21.12.2012 р.). URL: <http://court.gov.ua/archive/22474.%20-%2021.12.2012>.

258. Кучинська О. П. Поняття гарантій забезпечення прав учасників кримінального провадження. *Адвокат*. 2012. № 7 (142). С. 4–8.

259. Мінсоцполітики відмовилося підвищити зарплату працівникам судів через брак коштів URL: <http://ua.racurs.ua/420-minsocpolityky-vidmovylosya-pidvyschyty-zarplatu-pracivnykam-sudiv-cherez-brak-koshtiv>.

260. Стратегічний план розвитку судової влади України на 2013–2015 рр. / затв. Радою суддів України: від 21.12.2012 р. URL: <http://rva.arbitr.gov.ua/969076/rsusp>.

261. Виступ Голови Верховного Суду України Ярослава Романюка на III Міжнародному судово-правовому форумі «Судова реформа в Україні: європейський вектор» 19 березня 2015 року. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/67B595F419D7580CC2257E0D005EDBBE?OpenDocument&year=2015&month=03&](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/67B595F419D7580CC2257E0D005EDBBE?OpenDocument&year=2015&month=03&).

262. Evaluation report of European judicial systems Edition 2010 (2008 data): Efficiency and quality of justice / European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). Access mode: http://www.coe.int/T/dghl/cooperation/cepej/default_en.asp, last visited 13/11/2010

263. Малихіна А. О. Зарубіжний досвід організації та правового забезпечення роботи апарату суду. *Юрист України*. 2014. № 2 (27). С. 18–24.

264. Loi № 84-16 du 11 janvier 1984 portant dispositions statutaires relatives à la fonction publique de l'Etat. *Journal officiel de la Republique Francaise*. 1984. С. 8742 –8747.

265. Decret № 92-415 du 30 avril 1992 portant creation de corps de fonctionnaires de categories C et D des service judiciaires. *Journal officiel de la Republique Francaise*. 1992. С. 6077.

266. The Profession of Court Registrar/Rechtspfleger / Council of Europe Publishing, 1998. 169 p.

267. Система оцінювання роботи суду: стандарти, критерії, показники та методи [Робоча група з розробки системи оцінювання якості роботи суду за підтримки проекту USAID «Справедливе правосуддя». Затверджено Радою суддів України]. К., 2015. 58 с.

268. Закаблук М. Робота суддів ВАС і працівників апарату не повинна залишитися в архівах, а має бути врахована новоствореним ВС. *Закон і бізнес*. 2017. № 37 (1335). URL: <http://zib.com.ua/ua/issue/582/>.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Список публікацій здобувача:

1. Макаровец А. Н. Организационная структура аппарата суда. *Право и Политика*. 2016. № 4. С. 40–45.
2. Макаровець А. М. Історико-правовий аналіз розвитку та становлення сучасного апарату суду в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С.63–68.
3. Макаровець А. М. Правові засади діяльності апарату суду та місце серед них адміністративно-правового регулювання. *Право і Безпека*. 2017. № 4. С.56–62.
4. Макаровець А. М. Поняття адміністративно-правового статусу апарату суду. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2017. № 5. С. 241–246.
URL:http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_38.pdfDOI:
<http://doi.org/10.5281/zenodo.1203342>
5. Макаровец А. Н. Особенности юридической ответственности работников аппарата суда. *Право и Закон*. 2017. № 2. С. 222–226.
6. Макаровець А. М. Особливості компетенції апарату суду. *Право UA*. 2018. № 1. С.26–30.
7. Макаровець А. М. Вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує діяльність апарату суду в Україні. *Верховенство права*. 2018. № 1. С.50–56.
8. Макаровець А. М. Розвиток гарантій реалізації адміністративно-правового статусу апарату суду в Україні. *Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 28–29 лип. 2017 р.). Запоріжжя: Запоріз. міська громад. орг. «Істина», 2017. С. 87–90.
9. Макаровець А. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду. *Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м.

Харків, 20–21 жовт. 2017 р.). – Х.: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2017. С. 38–41.

10. Макаровець А. М. Особливості апарату суду як суб'єкта адміністративно-правових відносин. Права та обов'язки людини у сучасному світі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 10–11 листопада 2017 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С.113–115.

11. Макаровець А. М. Завдання і функції апарату суду. Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 12–13 січня 2018 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С.64–66.

АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Відповідальний секретар
Кримінологічної асоціації України
доктор юридичних наук, професор

О. М. Литвинов

«10» листопада 2017 року

А К Т

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право Макаровець Алли Миколаївни «Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні» у наукову діяльність Кримінологічної асоціації України

Комісія в складі:

1. Яценка А. М. – доктора юридичних наук, доцента, члена Кримінологічної асоціації України.

2. Фіалки М. І. – кандидата юридичних наук, доцента, члена Кримінологічної асоціації України.

3. Казначесвої Д. В. – кандидата юридичних наук, члена Кримінологічної асоціації України.

цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Макаровець Алли Миколаївни «Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право, використовуються у наукових дослідженнях Кримінологічної асоціації України.

Зокрема при: 1) визначенні особливостей корупційної складової в діяльності працівників апарату суду; 2) окресленні структури адміністративно-правового механізму взаємодії апарату суду з правоохоронними органами; 3) опрацюванні шляхів вдосконалення національного законодавства, яке регламентує діяльність апарату суду в Україні; 4) узагальнення зарубіжного

досвіду організації діяльності апарату суду з попередження дисциплінарних проступків серед персоналу апарату суду та можливості його використання в Україні; 5) при наданні консультативно-дорадчої допомоги щодо супроводження правотворчого процесу правоохоронних органів; 6) при розробці пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства, яке регулює діяльність апарату суду.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Макаровець Алли Миколаївни «Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні» в наукову діяльність Кримінологічної асоціації України забезпечило розширення науково-методичного інструментарію експертно-кримінологічного дослідження нормативно-правових актів і їх проектів з питань правоохоронної діяльності.

Члени комісії

_____ (А. М. Ященко)

_____ (М. І. Фіалка)

_____ (Д. В. Казначєєва)

«10» листопада 2017 року

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**

вул. Кірпи 2а, м. Київ, 03035

Тел. 228-10-31

E-mail: sipl@i.ua

www.sipl.com.ua

**SCIENTIFIC INSTITUTE
OF PUBLIC LAW**

2a Kyrpu Str., Kyiv, 03035

Tel. 228-10-31

E-mail: sipl@i.ua

www.sipl.com.ua

20.12.2017р № 5/112-71

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про використання результатів дисертації здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право Макаровець Алли Миколаївни «Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні» під час внесення змін і доповнень до законодавства, що регламентує правоохоронну діяльність

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді К-55.051.07 Сумського державного університету, що результати дисертації Макаровець Алли Миколаївни «Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні» спрямовані на окреслення особливостей організаційної структури апарату суду, розкриття правових засад діяльності апарату суду та визначення місця та особливостей серед них адміністративно-правового регулювання, систематизацію функцій та завдань апарату суду, узагальнення компетенції апарату суду, опрацювання шляхів вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує діяльність апарату суду в Україні використовуються Науково-дослідним інститутом публічного права під час розробки пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства та розроблення нових нормативно-правових актів з питань судочинства та правоохоронної діяльності в межах реалізації теми наукового дослідження «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації №0115U005495).

Директор Інституту

Галунько В.В.

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
 Голова Апеляційного суду
 Херсонської області

 О.І. Коровайко
 7 грудня 2017 року

А К Т

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право Макаровець Алли Миколаївни «Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні»

Комісія в складі:

1. Керівника апарату - Костеннікова Дмитра Вікторовича (голова).
2. Секретаря палати з розгляду цивільних справ – Приходько Лариси Антонівни.
3. Судді палати з розгляду цивільних справ – Кутурланової Оксани Володимирівни.
4. Начальника відділу управління персоналом - Гришко Естели Олександрівни.

цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Макаровець Алли Миколаївни «Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, можуть використовуватися під час організації апарату Апеляційного суду Херсонської області.

Зокрема: при наданні консультативно-дорадчої допомоги щодо супроводження судочинства; при розробці пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення чинного національного законодавства та розроблення нових нормативно-правових актів з питань судочинства; при підготовці методичних рекомендацій та роз'яснень з питань: удосконалення організаційної структури апарату суду; систематизації функцій та завдань апарату суду; узагальненні

компетенції апарату суду; визначенні напрямків оптимізації структури та організації діяльності апарату суду в Україні; розкритті шляхів розвитку юридичних гарантій функціонування апаратів судів в Україні; узагальненні зарубіжного досвіду організації діяльності апарату суду та можливостей його використання в Україні.

Комісія констатує, що впровадження результатів дисертаційного дослідження Макаровець Алли Миколаївни «Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні» забезпечує розширення науково-методичного інструментарію експертного дослідження нормативно-правових актів, які регулюють діяльність апарату суду в Україні.

Члени комісії

Д.В. Костенніков

Л.А. Приходько

О.В. Кутурланова

Е.О. Гришко

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Сумського державного університету
В.Д. Карпуша

« 18 » січня 2018 р.

АКТ

про впровадження в освітній процес результатів дисертаційного дослідження
здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право
Макаровець Алли Миколаївни «Адміністративно-правовий статус апарату суду в
Україні»

Комісія у складі:

Голова – завідувачий кафедри КПДС, д.ю.н., доцент Пахомов

Члени комісії – к.ю.н., доцент кафедри АГПФЕБ Солонар А.В.;

- к.ю.н., доцент кафедри АГПФЕБ Резнік О.М.

Комісія склала цей акт з приводу розгляду результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право Макаровець Алли Миколаївни «Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні» і їх використання в освітньому процесі з дисциплін «Адміністративне право», «Судові та правоохоронні органи», кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства і кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету.

Висновок: комісія вважає, що результати проведеного дослідження здобувачем наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Макаровець Алли Миколаївни «Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні» отримані на основі ґрунтовного аналізу та вивчення особливостей організації діяльності апарату суду, мають комплексний характер та використовуються під час проведення лекцій, семінарських і практичних занять кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства і кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету зі студентами при вивченні дисциплін «Адміністративне право», «Судові та правоохоронні органи».

Акт виконаний у 2-х примірниках.

Голова комісії

В.В. Пахомов

Члени комісії

А.В. Солоняр

О.М. Резнік

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету № 3
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

А.С. Колотік

«26» січня 2018 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Комісія у складі:

начальника відділу організації освітнього процесу Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидата юридичних наук **Рязанцевої І. М.** (голова);
завідувача кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора **Безпалової О.І.**;

завідувача кафедри адміністративного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора **Салманової О.Ю.**

склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право Макаровець Алли Миколаївни «Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні», використовуються в освітньому процесі Харківського національного університету внутрішніх справ при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Судові та правоохоронні органи».

Внесені автором до зазначених лекційних матеріалів доповнення підготовлені на достатньому теоретичному та методичному рівні та ґрунтуються на результатах проведеного автором глибокого дослідження чинного законодавства, практики діяльності апарату суду, у зв'язку з чим можуть бути впроваджені в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ, а також використані у науково-дослідній роботі слухачів, студентів та курсантів.

Члени комісії:

І.М. Рязанцева

О.І. Безпалова

О.Ю. Салманова